

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΜΕ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ
ΔΙΑΔΙΚΤΙΚΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ/ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ:
ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ/ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΤΗΤΕΣ:

ΤΣΙΛΙΜΕΝΗ Τ.

ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ Κ.

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

ΝΑΚΗ ΕΛΙΣΣΑΒΕΤ

Α.Μ: 0206071

ΒΟΛΟΣ

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 9568/1
Ημερ. Εισ.: 16-06-2011
Δωρεά: Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΠΠΕ
2011
ΝΑΚ

Με τίποτα. Τα χίλια είναι εδώ.

Το παιδί

Είναι φτιαγμένο από χίλια

Το παιδί έχει

Χίλιες γλώσσες

Χίλια χέρια

Χίλιες σκέψεις

Χίλιους τρόπους να σκεφτεί

Να παίξει, να μιλήσει

Χίλια πάντα χίλιους

Τρόπους να ακούει

Να θαυμάζει να αγαπά

Χίλιες χαρές

Να τραγουδά και να κατανοεί

Χίλιους κόσμους να εφεύρει

Χίλιους κόσμους να ονειρευτεί.

Το παιδί έχει χίλιες γλώσσες

(και χίλιες χιλιάδες χιλιάδων ακόμη)

Όμως του κλέβουν τις εννιακόσιες ενενήντα εννιά.

Το σχολείο και η κουλτούρα

Παίρνουν το σώμα απ' το κεφάλι

Λένε στο παιδί:

Να σκέφτεται χωρίς χέρια

Να κάνει χωρίς κεφάλι

Να ακούει και να μη μιλάει

Να κατανοεί χωρίς χαρά

Να αγαπά και να θαυμάζει μόνο Χριστούγεννα και Πάσχα.

Λένε στο παιδί

Να ανακαλύπτει του κόσμο που ήδη υπάρχει

Και τα χίλια

Του κλέβουν τα εννιακόσια ενενήντα εννιά

Λένε στο παιδί

ότι η εργασία και το παιχνίδι

η πραγματικότητα και η φαντασία

η επιστήμη και η ονειροπόληση

ο ουρανός και η γη

η λογική και το όνειρο

είναι πράγματα

που δεν ανήκουν μαζί.

Και έτσι λένε στο παιδί

Ότι τα χίλια δεν είναι εκεί

Και το παιδί λέει:

Με τίποτα. Τα χίλια είναι εδώ

Loris Malaguzzi

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ3 – 5

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

.....6 – 8

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ9

Α' ΜΕΡΟΣ - ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

1.1 Γενικά για την Παιδική Λογοτεχνία11 - 14
1.2 Τα είδη της Παιδικής Λογοτεχνίας15 - 24
1.3 Η εικονογράφηση στην Παιδική Λογοτεχνία 25 – 30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ

2.1 Η συμβολή της Παιδικής Λογοτεχνίας στην ανάπτυξη και καλλιέργεια του παιδιού31 - 33
2.2 Η συμβολή της οικογένειας και του εκπαιδευτικού στη σχέση του παιδιού με τη Παιδική Λογοτεχνία34 - 43

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

3.1 Η Παιδική Λογοτεχνία στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών: Προτεινόμενες δραστηριότητες44 - 54

3.2 Παιδαγωγικός / διδακτικός ρόλος και διδακτικές εφαρμογές της Παιδικής Λογοτεχνίας	55 - 59
---	---------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΕΡΕΥΝΑ ΑΓΟΡΑΣ

4.1 Παιδικά βιβλία προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας με προτάσεις διδακτικών εφαρμογών : Έρευνα αγοράς	60 – 63
--	---------

B' ΜΕΡΟΣ - ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ

A' ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

1.1 Στόχος και υποθέσεις της έρευνας	65
1.2 Παρουσίαση των λογοτεχνικών βιβλίων	66 - 71
1.3 Αποτελέσματα / Σχολιασμός της έρευνας.....	72 - 74
1.4 Συμπεράσματα της έρευνας	75

B' ΕΡΕΥΝΑ ΑΠΟΨΕΩΝ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

2.1 Στόχος και υποθέσεις της έρευνας	76
2.2 Δείγμα της έρευνας	77
2.3 Μέθοδος της έρευνας	78
2.4 Σχολιασμός/ Αποτελέσματα της έρευνας	79 – 85
2.5 Συμπεράσματα της έρευνας	86 - 87

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

.....	88 - 89
-------	---------

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

.....90

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

..... 91 - 92

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

- ✓ Παράθεση ερωτηματολογίου..... 94 - 99
- ✓ Τα γραφήματα της βιβλιογραφικής έρευνας 100
- ✓ Τα γραφήματα της έρευνας των απόψεων των νηπιαγωγών...101 - 110

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Υποστηρίζεται πως η Παιδική Λογοτεχνία, γυμνάζει μυαλό και καρδιά, μεταδίδει αξίες πανανθρώπινες, όπως η ειρήνη, το δίκαιο, η ελευθερία, το καλό. Βοηθά το παιδί να επικοινωνήσει με τον περίγυρό του, να ζήσει αρμονικά μέσα σε ένα κόσμο συνεχώς μεταβαλλόμενο. (Αναγνωστόπουλος 2006).

Η Παιδική Λογοτεχνία, άρτια συνδεδεμένη με το σχολείο, δίχως βέβαια να στερείται του αισθητικού της στοιχείου, το οποίο μεταφέρει τον αναγνώστη / ακροατή σε ένα κόσμο μυθοπλασίας, προκαλώντας του έτσι, περισσότερο το ενδιαφέρον απ' ότι τα βιβλία γνώσεων, δεν παύει ανά τους καιρούς να δέχεται τις όποιες αλλαγές γίνονται στην εκπαίδευση. (Γκίβαλου – Καλογήρου - Χαλκιαδάκη 2008).

Δεδομένης, της πρότασης της διαθεματικότητας από το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών, ένα οργανωμένο σύστημα εργασίας, το οποίο αντιμετωπίζει την γνώση ολικά, και όχι τεμαχισμένη σε διαφορετικές γνωστικές περιοχές, η Παιδική Λογοτεχνία αποτελώντας τμήμα της εκπαιδευτικής διαδικασίας του σχολείου, εναρμονίζεται με τα νέα δεδομένα. Μέσω και της Παιδικής Λογοτεχνίας λοιπόν, προσεγγίζονται ως μία ολότητα, όλα τα γνωστικά / διδακτικά αντικείμενα, τα οποία μέσα από προτεινόμενες δραστηριότητες λαμβάνουν θέση στο χώρο του σχολείου.

Οι συγγραφείς παιδικών λογοτεχνημάτων, ακολουθώντας το ρεύμα των εποχών, και τις αλλαγές στην εκπαίδευση οι οποίες συνάδουν με τις διαφοροποιήσεις της νοοτροπίας και των αναγκών των μαθητών, τείνουν σε αρκετά μεγαλύτερο βαθμό από την εφαρμογή του Δ.Ε.Π.Σ. και έπειτα να συμπληρώνουν στα παιδικά λογοτεχνικά βιβλία, προτάσεις διδακτικών εφαρμογών / δραστηριοτήτων, οι οποίες αναφέρονται στα γνωστικά αντικείμενα με τα οποία τα παιδιά έρχονται σε επαφή στο χώρο του σχολείου.

Στην εργασία μου αυτή, θέλησα να ασχοληθώ με τα λογοτεχνικά αναγνώσματα προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας, που συνοδεύουν το κείμενό τους με προτάσεις διδακτικών εφαρμογών / δραστηριοτήτων. Σκοπός μου ήταν να καταγράψω λογοτεχνικά βιβλία αυτού του είδους, προσεγγίζοντας και παρουσιάζοντας το περιεχόμενο και τις δραστηριότητές τους, καθώς επίσης και να διερευνήσω την γνώμη των νηπιαγωγών για τη χρήση και χρησιμότητα των λογοτεχνικών αυτών αναγνωσμάτων.

Η συγκεκριμένη εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη : Α' μέρος το θεωρητικό και Β' μέρος το ερευνητικό : Το Α' μέρος υποδιαιρείται στα ακόλουθα πέντε κεφάλαια :

Στο πρώτο κεφάλαιο του Α' μέρους γίνεται μία γενική αναφορά στον προσδιορισμό και στην προσφορά της λογοτεχνίας και ιδιαίτερα της παιδικής. Ακόμη παρουσιάζονται τα είδη της και τέλος γίνεται λόγος για τον προσδιορισμό, τα χαρακτηριστικά και την αξία των εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων. Στο δεύτερο κεφάλαιο επισημαίνονται οι λόγοι και η σημαντικότητα της συμβολής της παιδικής λογοτεχνίας στην ολόπλευρη ανάπτυξη και καλλιέργεια του παιδιού, καθώς επίσης και η συμβολή της οικογένειας και των εκπαιδευτικών στην διαδικασία της σύνδεσης του παιδιού με το λογοτεχνικό βιβλίο. Στο τρίτο κεφάλαιο, γίνεται αναφορά στην εμπλοκή της παιδικής λογοτεχνίας στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών, καθώς επίσης και στις δραστηριότητες που προτείνονται από το Δ.Ε.Π.Π.Σ. με βάση τα παιδικά λογοτεχνικά αναγνώσματα. Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται κάποιες πρακτικές οι οποίες βοηθούν γονείς και νηπιαγωγούς σε αυτή τους την συμβολή. Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο του Α' μέρους, γίνεται μία ενδεικτική αναφορά των βιβλίων που καταγράφηκαν κατά την διαδικασία της έρευνας.

Το Β' μέρος το ερευνητικό, υποδιαιρείται σε δύο κεφάλαια :

Το πρώτο κεφάλαιο αφορά την βιβλιογραφική έρευνα, η οποία περιλαμβάνει την πρώτη ενότητα με τους στόχους και της υποθέσεις της έρευνας, την δεύτερη ενότητα η οποία περιλαμβάνει μία ενδεικτική παρουσίαση του περιεχομένου των βιβλίων που καταγράφηκαν, την τρίτη ενότητα με τα

συμπεράσματα και τέλος την τέταρτη ενότητα με αποτελέσματα που προέκυψαν από την έρευνα.

Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στην έρευνα των νηπιαγωγών και περιλαμβάνει την πρώτη ενότητα με τους στόχους και της υποθέσεις της έρευνας, την δεύτερη ενότητα στην οποία γίνεται λόγος για το δείγμα των νηπιαγωγών που συμμετείχαν στην έρευνα, την τρίτη ενότητα στην οποία γίνεται αναφορά για τη μέθοδο που ακολουθήθηκε, την τέταρτη ενότητα με τον σχολιασμό και τα αποτελέσματα της έρευνας και τέλος την πέμπτη ενότητα με τα συμπεράσματα που προέκυψαν.

Ακολουθούν τα γενικά συμπεράσματα και σχόλια που προκύπτουν από τις δύο έρευνες και η εργασία κλείνει με τον επίλογο και την σχετική βιβλιογραφία. Τέλος παρατίθεται ένα παράρτημα στο οποίο περιέχονται το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε για την έρευνα των απόψεων των νηπιαγωγών και οι γραφικές παραστάσεις των δύο ερευνών.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Σε αυτό το σημείο, κλείνοντας την εισαγωγή της εργασίας μου, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά, την Λέκτορα κ. Τασούλα Τσιλιμένη καθώς επίσης και την κ. Κατερίνα Μιχαλοπούλου, επίκουρο καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας στο τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, των οποίων η βοήθεια, οι συμβουλές και η καθοδήγηση υπήρξαν πολύτιμες για την διεκπεραίωση της πτυχιακής μου εργασίας.

Ευχαριστώ επίσης τις νηπιαγωγούς των, 22ου, 4ου, 5ου, 10ου, 12ου , 17ου, 2ου και 3ου ολοήμερου, καθώς επίσης και τον νηπιαγωγό του 19ου νηπιαγωγείου Βόλου. Επιπλέον θα ήθελα να ευχαριστήσω τις νηπιαγωγούς του 13ου και 39ου και 60ου νηπιαγωγείου Λάρισας, το 1ο νηπιαγωγείο Αγίου Ιωάννη Μαγνησίας, το νηπιαγωγείο της περιοχής του Πτελεού και του Αχιλλείου Μαγνησίας, το νηπιαγωγείο του Μαυροδενδρίου και Πύργων Κοζάνης, καθώς επίσης και νηπιαγωγείο της Θεόπετρας Καλαμπάκας, για την προθυμία τους να με δεχθούν, την συνεργασία και βοήθεια που μου προσέφεραν για να πραγματοποιήσω την έρευνα μου.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω για την συμπαράσταση, την υπομονή και την αγάπη τους, τους ανθρώπους που στάθηκαν δίπλα μου, σε αυτήν μου τη προσπάθεια.

Α' ΜΕΡΟΣ – ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

1.1 Γενικά για την παιδική λογοτεχνία

Η Λογοτεχνία ανήκει στο χώρο των Τεχνών. Όπως όλες οι Τέχνες είναι και αυτή φαινόμενο κοινωνικό. Γεννήθηκε στους κόλπους της κοινωνικής συμβίωσης, της οποίας τις ανάγκες εκφράζει και τείνει να ικανοποιεί. (Βαλάση 2001:15).

Η Παιδική Λογοτεχνία, ανήκει στον ευρύτερο χώρο της Λογοτεχνίας ενηλίκων. Αν και δεν παρουσιάζει πάντοτε θεωρητικώς ευδιάκριτα όρια από την λογοτεχνία για μεγάλους, διαφοροποιείται κυρίως διότι απευθύνεται σε ένα αναγνωστικό κοινό ανώριμο ακόμη πνευματικά, γλωσσικά και ηθικά με αποτέλεσμα κάποιοι να την θεωρούν υποδεέστερη της λογοτεχνίας ενηλίκων (Αναγνωστόπουλος 1991). Ωστόσο το κοινό της παιδικής λογοτεχνίας θα λέγαμε πως είναι ιδιαίτερα χαρισματικό, καθώς οι απαιτήσεις της συγγραφής ενός παιδικού λογοτεχνικού βιβλίου είναι υψηλές, κάνοντας την λογοτεχνία που απευθύνεται σε παιδιά όχι μόνο ισάξια αλλά και πιο απαιτητική, της λογοτεχνίας για μεγάλους. Η Ζωή Βαλάση (2001:17), αναφορικά με το δύσκολο έργο της συγγραφής παιδικών αναγνωσμάτων , γράφει, «Πράγματι, τα έργα της παιδικής λογοτεχνίας θα πρέπει να ανταποκρίνονται στην εκρηκτική προσωπικότητα του παιδιού, την πλούσια σε φαντασία, την αστείρευτη σε ευρηματικότητα, με τον ευαίσθητο και απρόβλεπτο ψυχισμό και τη συναισθηματική της πολυπλοκότητα».

Η παιδική λογοτεχνία, διακρίνεται σε προφορική κα γραπτή. Μύθοι, λαϊκές παραδόσεις, λαϊκά παραμυθάκια, ταχταρίσματα, νανουρίσματα, παιδικά τραγούδια, λεκτικά παιχνίδια, ψυχαγωγούν και διαπαιδαγωγούν το κοινό της παιδικής λογοτεχνίας, μέσω του προφορικού λόγου. (Βαλάση 2001). Η γραπτή παιδική λογοτεχνία περιλαμβάνει, λογοτεχνικά έργα των μεγάλων, ειδικά γραμμένα για παιδιά. Στον προσδιορισμό του όρου της παιδικής λογοτεχνίας ο οποίος προβλημάτισε ιδιαίτερα τους ειδικούς της, καθώς για την

πλήρη αποσαφήνιση του όρου της , οι απόψεις είναι πολλές και διαφορετικές, δεν περιλαμβάνονται λογοτεχνήματα που έχουν γράψει ή γράφουν παιδιά. Με τον όρο παιδική λογοτεχνία, γράφει ο Δημήτρης Γιάκου (1989:7), «εννοούμε τα αισθητικά δικαιωμένα λογοτεχνικά κείμενα που είναι σε θέση να φέρουν το παιδί σε επαφή με το αισθητικό φαινόμενο της Τέχνης, και ειδικότερα της Λογοτεχνίας». Στον ισχυρισμό, μερικών πως, η Παιδική Λογοτεχνία αποτελεί το σύνολο των λογοτεχνικών έργων, που γράφονται από παιδιά και φυσικά απευθύνονται σε παιδιά, αμέσως προβάλλει το ερώτημα, εάν τα παιδιά είναι σε θέση να δημιουργήσουν αξία λόγου λογοτεχνικά έργα, καθ' ότι η Τέχνη, με σκοπό την συγγραφή άρτιων λογοτεχνικών κειμένων, απαιτεί καλλιέργεια και σπουδή (Σακελλαρίου 1991).

Αν και τα μικρά παιδιά δεν είναι σε θέση να παράγουν ένα άρτιο λογοτεχνικό κείμενο, ωστόσο εξαιρέσεις δεν παύουν να υπάρχουν. Ο Τέλλος Άγρας, αποτελεί παράδειγμα, καθώς σε ηλικία μόλις δώδεκα ετών, εξέπληξε με τα ποιήματά του στην εφημερίδα, "Διάπλασις των Παίδων", το ίδιο και η μικρή Μανίνα Ηλιού, όπου σε ηλικία δεκαπέντε ετών, κυκλοφόρησε τις σελίδες "Ένα καλοκαίρι αρχίζει" κ.α. Όπως τονίστηκε όμως τα παραδείγματα αυτά δεν παύουν να αποτελούν εξαιρέσεις και να αποκλείονται από τον ορισμό της Παιδικής Λογοτεχνίας (Γιάκου 1989).

Άλλοι, πάλι υποστηρίζουν πως παιδικό λογοτεχνήμα, είναι αυτό το οποίο, έχει ως κεντρικούς του ήρωες, παιδιά. Η σύγχρονη ψυχολογία, μας πληροφορεί, πως τα παιδιά , έχουν την τάση να ταυτίζονται τον εαυτό τους, με τους ήρωες των βιβλίων που διαβάζουν. Η ταύτιση αυτή μάλιστα, συντελείται πιο αβίαστα, όταν ο ήρωας του λογοτεχνικού βιβλίου είναι παιδί, καθώς εδώ δεν παρεμβαίνει καθόλου ο παράγοντας της διαφοράς ηλικίας. Το παιδί, όμως έχει και την περιέργεια, να γνωρίσει και τον τρόπο με τον οποίο σκέφτονται και συμπεριφέρονται οι μεγάλοι, με σκοπό να διευρύνει τον κύκλο των εμπειριών του και να γνωρίσει γενικά τον κόσμο. Έτσι, λογοτεχνικά έργα, τα οποία έχουν ως κεντρικούς τους ήρωες, μεγάλους, μπορούν εξίσου, να συγκινήσουν την παιδική ψυχή και να προσφέρουν στην ταύτιση των παιδιών με τον κεντρικό ήρωα (Σακελλαρίου 1991).

Συνοπτικά υποστηρίζεται λοιπόν, πως η απουσία του παιδικού κεντρικού ήρωα, από το λογοτέχνημα δεν συνιστά και τον αποκλεισμό του από τον χώρο της παιδικής λογοτεχνίας. Η παιδική λογοτεχνία, δεν περιλαμβάνει έργα παιδιών, τα λογοτεχνήματα είναι έργα ενηλίκων. Τα λογοτεχνήματα αυτά μπορεί να έχουν συντεθεί εξ αρχής για το παιδικό κοινό ή και να έχουν γίνει αγαπητά από τα παιδιά εκ των υστέρων. Η παιδική λογοτεχνία περιλαμβάνει έργα προφορικά και γραπτά. Τα προφορικά λογοτεχνήματα δημιουργούνται για να μεταδίδονται κυρίως με την προφορική και προσωπική επικοινωνία, ενώ τα γραπτά λογοτεχνικά έργα συνιστούν το Παιδικό Λογοτεχνικό Βιβλίο (Βαλάση 2001).

Ο όρος Παιδικό Λογοτεχνικό Βιβλίο, δηλώνει βιβλία για παιδιά νηπιακής, πρωτοσχολικής, προεφηβικής και εφηβικής ηλικίας. Υποστηρίζεται πως το παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο, αποτελεί μία εξαιρετικά πολύπλοκη και πολύμορφη σύνθεση (Βαλάση 2001). Με τον όρο Παιδικό Λογοτεχνικό Βιβλίο, δεν εννοούμε αποκλειστικά το βιβλίο, που διαβάζουν μόνο τους τα παιδιά, αλλά το βιβλίο που είναι γραμμένο από μεγάλους και ενήλικες, μπορούν να το διαβάσουν στα παιδιά. (Γιάκου 1989). Πρωταρχικός σκοπός, του παιδικού λογοτεχνικού βιβλίου, είναι να φέρει σε επαφή το παιδικό κοινό με το αισθητικό φαινόμενο της Τέχνης και πιο συγκεκριμένα της λογοτεχνίας (Πέτροβιτς – Ανδρουτσοπούλου 1987). Ο συγγραφέας και εκπαιδευτικός, Μιχαλάκης Μαραθεύτης (1987, στο Δελώνη 1991:25-26) αναφέρει, « Το Παιδικό Λογοτεχνικό βιβλίο, είναι εξ' ορισμού ένα πνευματικό δημιούργημα, που καλλιεργεί την τέχνη του λόγου και απευθύνεται στο παιδί και γι' αυτό αποτελεί έργο τέχνης, και επειδή απευθύνεται στο παιδί άπτεται του χώρου της αγωγής».

Το περιεχόμενό του, μπορεί να καλύψει άριστα χώρους φαντασίας και όχι μόνο. Το περιεχόμενο του παιδικού λογοτεχνικού βιβλίου, μπορεί να αναφέρεται και σε πραγματικές καταστάσεις, σε θέματα που απασχολούν άμεσα το παιδί, ή και σε θέματα του ευρύτερου κοινωνικού χώρου, τα οποία δεν είναι ανάγκη να αναφέρονται αποκλειστικά στη ζωή του παιδιού ή στα ολότελα προσωπικά του ενδιαφέροντα (Γιάκου 1991). Προϋπόθεση βέβαια

αποτελεί, τα θέματα αυτά να μπορούν να γίνουν αντιληπτά από το μικρό παιδί (Πέτροβιτς – Ανδρουτσοπούλου 1987).

Ο Αντώνης Δελώνης (1986:12), σε έναν αποδεκτό ορισμό, για την Παιδική Λογοτεχνία αναφέρει, « Παιδική Λογοτεχνία είναι ο σύνολος χώρος μέσα στον οποίο συνυπάρχουν και λειτουργούν όλα εκείνα τα άρτια λογοτεχνικά έργα που απευθύνονται, άμεσα ή έμμεσα, στις αισθητικές απαιτήσεις και διαφέροντα της νηπιακής, παιδικής και εφηβικής ηλικίας, και που ανταποκρίνονται στο αντιληπτικό, γλωσσικό και συναισθηματικό τους επίπεδο».

Τα κατάλληλα παιδικά λογοτεχνήματα είναι έργα τα οποία ανταποκρίνονται στην προσωπικότητα του παιδιού και διαμορφώνουν τον πολίτη του αύριο. Η παιδική λογοτεχνία, αποτελώντας μία κοινωνική λειτουργία, αποτυπώνει κοινωνικά φαινόμενα, γεγονότα, μηνύματα και προβληματισμούς, που βοηθούν το παιδί στην κοινωνικοποίησή του και μορφώνουν το χαρακτήρα του. (Παπανικολάου –Τσιλιμένη 1992).

1.2 Τα είδη της παιδικής λογοτεχνίας

Η παιδική λογοτεχνία, περιλαμβάνει, διάφορα είδη, το κάθε ένα, έχει τα δικά του ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τη δική του δομή και φιλοσοφία, τη δική του γλώσσα, το δικό του ύφος και ήθος (Δελώνης 1986). Στη συνέχεια εν συντομία, θα αναφερθούμε στα λογοτεχνικά είδη που αφορούν κυρίως, την προσχολική ηλικία. Συγκεκριμένα όσον αφορά το κάθε είδος ξεχωριστά:

1. Το παραμύθι

Οι ρίζες του παραμυθιού, θα πρέπει να αναζητηθούν στην μακρινή αρχαιότητα. Τα παραμύθια ανά τους χρόνους, περνούν από γενιά σε γενιά μέσω της προφορικής παράδοσης, οι μεγαλύτεροι, μητέρες, γιαγιάδες, και έπειτα και οι "παραμυθάδες", μεταφέρουν στο παραμύθι, όχι μόνο όσα οι ίδιοι γνωρίζουν αλλά και όσα έχουν δει και ακούσει χωρίς να μπορούν να δώσουν σε αυτά μία εξήγηση. Πλουτίζουν λοιπόν, την διήγησή τους, με δικές τους ανησυχίες, τις ερμηνεύουν με τον δικό τους τρόπο και τις ολοκληρώνουν με ένα καλό τέλος (Δελώνης 1986).

"Παραμύθιον", στην αρχαιότητα, σήμαινε λόγος παρηγορητικός. Αποτελούσε διήγηση, η οποία είχε σκοπό, να κάνει το άτομο να αισθανθεί καλύτερα και να ξεχάσει κάτι οδυνηρό που το απασχολούσε. Με το πέρασμα των χρόνων, στην έννοια της "παραμυθίας", εντάχθηκαν όλες εκείνες οι φανταστικές διηγήσεις που σκοπό είχαν να παρασύρουν τον άνθρωπο σε έναν κόσμο μαγικό και ταυτόχρονα να τον ψυχαγωγήσουν (Σακελλαρίου 1991).

Το παραμύθι, διακρίνεται σε δύο κατηγορίες, στο λαϊκό και το έντεχνο. Το λαϊκό παραμύθι, αποτελεί δημιούργημα του ανώνυμου παραμυθά, είναι έργο συλλογικό, διαχρονικό και μεταφερόμενο σε εμάς, με όλες τις πιθανές παραλλαγές του. Το έντεχνο παραμύθι, γράφεται από επώνυμο συγγραφέα, ο οποίος είτε στηρίχθηκε στα χνάρια του λαϊκού, είτε το έγραψε στηριζόμενος στη φαντασία και το ταλέντο του.

Οι διαφορές μεταξύ των δύο ειδών, εντοπίζονται, στην έκφραση, στο ύφος, στη θεματολογία και γενικώς στα στοιχεία που χαρακτηρίζουν το κάθε ένα ξεχωριστά. (Παπανικολάου –Τσιλιμένη 1992).

«Το λαϊκό παραμύθι, είναι μια διήγηση φανταστική, με στοιχεία εξώκοσμα ή με στοιχεία πραγματικά που δρουν όμως με τρόπο εξωλογικό, άσχετα από τη φυσική τάξη, πέρα από το χρόνο και το χώρο, με σκοπό την ψυχαγωγία των ακροατών». (Βαλάση 2001).

Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του λαϊκού παραμυθιού, τα οποία το ξεχωρίζουν από το έντεχνο είναι, η μαγεία, η αχαλίνωτη φαντασία και η επικράτηση του ονειρικού στοιχείου, το υπερ-τοπικό και υπερ-χρονικό, στοιχεία τα οποία δίνουν την δυνατότητα στο λαϊκό παραμύθι να λειτουργεί σε όλες τις εποχές και σε όλες τις χώρες, με τον ίδιο αποτελεσματικό τρόπο, το υπερ-λογικό, μέσα στο παραμύθι όλα είναι δυνατά και όλα είναι λογικά, η σύγκρουση χαρακτήρων, η οποία συντελείται μέσω της αέναης αντιπαράθεσης μεταξύ του καλού και του κακού, του ωραίου και του άσχημου, του δυνατού και του αδύνατου κλπ., (Δελώνης 1991), η πρόθεση να διασκεδάσει, να ευχαριστήσει, δίχως απαραίτητα να διδάξει (Δελώνης 1986).

Κύρια θέματα, του λαϊκού παραμυθιού, είναι οι γοργόνες, οι νεράιδες, οι δράκοι, τα βασιλόπουλα, οι μεταμορφώσεις ανθρώπων και ζώων, τα περίεργα πλάσματα και οι περίεργοι τόποι. (Αναγνωστόπουλος 2006).

Τα λαϊκά παραμύθια, διακρίνονται σε κατηγορίες. Τα μαγικά (ή ξωτικά), τα διηγηματικά (ή περιπέτειας) , τα θρησκευοθεματικά (ή συναξαρικά =βίοι αγίων), τα συμβουλευτικά (και διδακτικά), τα ευτράπελα (αστεία ή και περιπαικτικά), τα αινιγματικά, κλιμακωτά και νοηματικά.

Όσον αφορά, την δεύτερη κατηγορία, το σύγχρονο παραμύθι, οι κύριες τάσεις του, είναι οι εξής: 1) Αποφεύγεται ο έντονα μαγικός κόσμος των λαϊκών παραμυθιών, το σύγχρονο παραμύθι είναι ένας συγκερασμός της πραγματικότητας με την φαντασία. 2) Αποφεύγονται οι αγριότητες και οι θηριωδίες που περιέχονται στα παλιά παραμύθια, η ψυχογραφία των ηρώων καθορίζεται από κοινωνικούς και ηθικούς κώδικες συμπεριφοράς, οι οποίοι

προάγουν το πνεύμα της δικαιοσύνης και του ανθρωπισμού. 3) Η θεματική του σύγχρονου παραμυθιού, αποφεύγει τους βασιλιάδες και τις βασιλοπούλες, επιλέγονται θέματα σχετικά με το διάστημα, το περιβάλλον, τις σχέσεις των ανθρώπων, θέματα τα οποία συνάδουν με την σημερινή κοινωνία. 4) Οι επιτεύξεις σε πολλούς τομείς, της κοινωνίας, όπως η κατάκτηση του διαστήματος άνοιξαν ένα μεγάλο κεφάλαιο στην παιδική λογοτεχνία, βοηθώντας τα παιδιά, μέσα από σύγχρονους ήρωες, όπως αστροναύτες, μηχανές, εξωγήινους, να προσεγγίσουν το γενικότερο πνεύμα της εποχής μας. 5) Το σύγχρονο παραμύθι, είναι ρεαλιστικό, λειτουργικό και δραστικό, καλλιεργεί την προβληματική πάνω στα ζητήματα του σήμερα. 6) Η αναφορά του σύγχρονου παραμυθιού στη μυθολογία, την ιστορία, τους θρύλους και τους μύθους, είναι πλέον ασθενική. 7) Το ύφος και η έκφραση του σύγχρονου παραμυθιού, διαφοροποιείται από το λαϊκό, το περιεχόμενό του από άποψης λεξιλογίου, μηνυμάτων και διανοημάτων, πρέπει να αντιστοιχεί στο πνευματικό επίπεδο του παιδιού και τα ενδιαφέροντά του, πρέπει να είναι σε έκταση ευσύνοπτο, περιεκτικό, παραστατικό, με έντονες συναισθηματικές αλλαγές. Ο λόγος να είναι χωρίς τοπικά ιδιώματα, φυσικός και αβίαστος. 8) Το σύγχρονο παραμύθι δίνει πάντα στο τέλος της ιστορίας ένα ευτυχισμένο τέλος, με λυτρωτική και καθαρτική επίδραση στη ψυχολογία του παιδιού. (Αναγνωστόπουλος, 2006).

2. Οι μύθοι

Στην αρχαία Ελλάδα, μύθος, σήμαινε λόγος, δηλαδή κουβέντα, άσχετα με το αν το περιεχόμενό της ήταν αληθινό ή ψευδές. Αργότερα, η λέξη κατέληξε να δηλώνει «λόγο που δεν είναι αληθινός». Μύθος, είναι ένας κόσμος που δεν υπακούει στις συμβάσεις της πραγματικότητας και στους νόμους της λογικής. Είναι δημιούργημα του ανθρώπου, στην προσπάθειά του να ερμηνεύσει όλα όσα συμβαίνουν γύρω του και τα οποία πολλές φορές αδυνατεί να κατανοήσει. (Βαλάση 2001).

Ο Αντώνης Δελώνης (χ/χ στο Παπανικολάου –Τσιλιμένη, 1992:63), αναφέρει: Μύθος, είναι ένα είδος της παιδικής λογοτεχνίας, « όπου το πραγματικό και το φανταστικό συγχέονται σε τέτοιο βαθμό, ώστε να είναι

δύσκολος ο διαχωρισμός τους». Ο Γιώργος Ιωάννου (1982, στο Παπανικολάου –Τσιλιμένη,1992:63), χαρακτηρίζει τους μύθους, ως «σύντομες και σχεδόν χωρίς πλοκή, αλληγορικές, συνήθως ιστορίες με ολοφάνερα διδακτικό χαρακτήρα».

Μία διάκριση των μύθων, μπορεί να γίνει ανάλογα με το περιεχόμενό τους, έτσι, οι μύθοι διακρίνονται σε παροιμιακούς, αυτοί οι οποίοι έχουν χαρακτήρα διδακτικό και σε διδακτικούς, οι οποίοι ξεχωρίζουν από τους πρώτους γιατί έχουν επιμύθιο. Μία επιπλέον διάκριση των μύθων, τους κατηγοριοποιεί, σε κοσμογονικούς, εδώ ανήκουν οι μύθοι, που αναφέρονται στη δημιουργία του κόσμου, σε εθνεγερτικούς, αυτοί οι οποίοι πλάστηκαν για να δικαιολογήσουν πολεμικές κατακτητικές περιπέτειες "Τρωικός Πόλεμος, Αργοναυτική Εκστρατεία, κ.α" , σε φυσιογνωστικούς, οι οποίοι πλάστηκαν για την ερμηνεία φυσικών φαινομένων ή την προσωποποίηση ζώων, και διακρίνονται σε (γενετικούς, ερμηνευτικούς και διδακτικούς) και τέλος σε κοινωνικούς, στους οποίους, μπορούν να ενταχθούν, πολιτικοί, ηρωικοί, ηθικοί, εσχατολογικοί μύθοι.(Δελώνης 1991).

Στο χώρο του νηπιαγωγείου, οι μύθοι που χρησιμοποιούνται περισσότερο, είναι οι μύθοι του Αισώπου. Οι μύθοι των ζώων, είναι αγαπητοί από τα παιδιά, οι ήρωές τους είναι σχεδόν πάντα ζώα και είναι από τη φύση τους, διηγήσεις με διδακτικό περιεχόμενο. Τα παιδιά μέσα από τα παθήματα των ζώων, αρχίζουν να γνωρίζουν διάφορους ανθρώπινους χαρακτήρες και ιδιότητες.

Και ο Αναγνωστόπουλος (χ/χ, στο Παπανικολάου – Τσιλιμένη 1992), αναφέρει, ότι «με τη λέξη μύθος, συνήθως εννοούμε τις παραδόσεις των αρχαίων για θεούς και ήρωες, αλλά κατά τη νεοελληνική αντίληψη μύθοι είναι οι παροιμιώδεις διηγήσεις που σκοπό έχουν να παραδειγματίσουν ή να διδάξουν».

3. Η Ποίηση

Ένας ακριβής ορισμός για την ποίηση, είναι δύσκολο να δοθεί. Ο Mathew Arnold (χ/χ, στο Παπανικολάου – Τσιλιμένη, 1992:70), ορίζει την ποίηση, ως «την πιο τέλεια γλώσσα του ανθρώπου, με την οποία γίνεται ικανός να

εκφράσει την αλήθεια». Ο Samuel Johnson (χ/χ, στο Παπανικολάου – Τσιλιμένη 1992:70), αναφέρει πως η ποίηση είναι η «τέχνη που ενώνει την ευχαρίστηση με την αλήθεια, καλώντας τη φαντασία σε βοήθεια της λογικής».

Οι πρώτες επαφές, του παιδιού με την ποίηση, εντοπίζονται στα λαϊκά νανουρίσματα, ταχταρίσματα, λυρικά στιχάκια, που οι μανάδες έλεγαν στα παιδιά, και αποτελούν την πιο σημαντική επαφή τους, με την μητρική γλώσσα. Η παιδική ποίηση, σήμερα δουλεύει όλο και περισσότερο με αίσθημα και λυρισμό, λυρισμός για την παιδική ποίηση, σημαίνει φαντασία, ρυθμός, αρμονία, μελωδία. Η ποίηση στην εποχή μας, διαφέρει ριζικά από την παλαιότερη σε στόχους και ποιότητα. Κρατά τα στοιχεία του λυρισμού και της φαντασίας, αλλά απευθύνεται με νέους τρόπους, στη λογική. Μέσω αυτού προετοιμάζει τα παιδιά, να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα της σύγχρονης κοινωνίας. (Αναγνωστόπουλος 2006).

Η παιδική ποίηση, τηρεί ορισμένους όρους, το παιδικό ποίημα, σε γενικές γραμμές παρουσιάζει τα εξής χαρακτηριστικά : Είναι απλό στη γλωσσική διατύπωση και τη νοηματική έκθεση και συναρμογή του εννοιολογικού του περιεχομένου, είναι σύντομο, έχει γοργότητα, ζωηρότητα και χάρη, καθαρές εικόνες και σαφή περιγράμματα, είναι ευχάριστο προσφέροντας στο παιδί πνευματική ευφορία, αποφεύγει το διδακτισμό και την αοριστολογία, γεννά αισιοδοξία και θέληση για την δημιουργία ενός καλύτερου κόσμου, στηρίζεται στις εμπειρίες των παιδιών και εκφράζει τον εσωτερικό τους κόσμο με τρόπο άμεσο. (Σακελλαρίου 1991).

Η ποίηση, μέχρι πριν το 1889, χαρακτηρίζονταν από έντονο διδακτισμό και καθωσπρεπισμό, σημαντική στροφή σημειώνεται με την εμφάνιση του Αλ. Πάλλη, ο οποίος άλλαξε τους προσανατολισμούς, τους στόχους και την ιδεολογία που η ποίηση πρέπει να υπηρετεί. Μέσα από τα ποιήματά του ο Αλ. Πάλλης, φέρνει το παιδί αντιμέτωπο με την αληθινή ζωή και τα κοινωνικά προβλήματα, απομυθοποιώντας το συντηρητισμό και τη πνευματική νάρκωση, που μέχρι πρότινος επισκίαζαν την παιδική ποίηση. (Δελώνης 1986). Η παιδική ποίηση από το 1945, διαφοροποιείται σε τρεις τάσεις : την παραδοσιακή ποίηση, την εξπρεσιονιστική ποίηση και τη νεωτερική ποίηση.

Την πρώτη τάση χαρακτηρίζει ο λυρισμός, και τη δεύτερη ο ρεαλισμός, το οικείο ύφος, η ζωντανή γλώσσα, η ευρεία θεματική και η κριτική θέαση της ζωής. (Δελώνης 1991).

Μετά το 1970, σημειώνονται σημαντικές θεματολογικές, μορφολογικές και ειδολογικές αλλαγές στην παιδική ποίηση. Η θεματολογία της, μετατοπίζεται από το παραδοσιακό θρησκεία – πατρίδα – κοινωνία– φύση, σε θέματα τα οποία αφορούν άμεσα το σύγχρονο παιδί, όπως η τεχνολογία, η οποία αποτελεί πραγματικότητα, που το παιδί τα ζει καθημερινά. Μορφολογικά, στην παιδική ποίηση, επικρατεί ειλικρίνεια, ύφος απλό, η γλώσσα είναι ρεαλιστική, το μέτρο πιο γρήγορο, ο στίχος ελεύθερος, δίχως τη δέσμευση της ομοιοκαταληξίας και τέλος ειδολογικά, αν και εδώ οι εξελίξεις δεν υπήρξαν ριζικές, έχουμε την εμφάνιση των λίμερικ, σουρεαλιστικά και πρωτοποριακά λογοπαίγνια, που αντιστοιχούν στην προσχολική ηλικία.

Ο Β.Δ.Αναγνωστόπουλος (2006:42-43), γράφει, «κύριος σκοπός της παιδικής ποίησης είναι η αισθητική καλλιέργεια του παιδιού, η αγωγή μέσα στα αισθητικά πλαίσια της τέχνης του λόγου. Η αληθινή ποίηση εκλεπτύνει την παιδική ευαισθησία, που με τη σειρά της προσφέρει αυτό που ονομάζουμε αισθητική απόλαυση, χαρά της ζωής. Έτσι μαθαίνει το παιδί να ανακαλύπτει, να εκτιμά και να χαίρεται το ωραίο, το αρμονικό και το ρυθμικό σαν στοιχεία της πνευματικής ζωής του ανθρώπου».

4. Το θέατρο

Ο κριτικός θεάτρου, Γιάννης Σιδέρης (1949 στο Αναγνωστόπουλος 1991:163), αναφέρει πως, «το παιδικό θέατρο είναι το πιο δοξασμένο θεατρικό είδος για τον τόπο μας». Το θέατρο, έχει τις ρίζες του στην αρχαία Ελλάδα, είναι λέξη ελληνική και την χρησιμοποιούν όλοι σχεδόν οι λαοί. Ο Robin May (1985, στο Παπανικολάου – Τσιλιμένη 1992:91), αναφέρει, πως «θέατρο είναι κάτι που βλέπουμε να παίζεται σε μια σκηνή. Το θέατρο μας κάνει να γελάμε, να κλαίμε ή να τρομάζουμε. Μας κάνει δηλαδή να συμμετέχουμε».

Το καθαρό παιδικό θέατρο στην Ελλάδα, έως το 1925, ήταν σχεδόν ανύπαρκτο, αρχίζει να κάνει την εμφάνισή του, μέσα από την παρουσία της Αντιγόνης Μεταξά, η οποία το 1932 ιδρύει τη "Σχολή του Παιδικού θεάτρου" και έπειτα τον θεατρικό οργανισμό, "Το θέατρο του παιδιού". Τα βήματα της Αντιγόνης Μεταξά, ακολούθησαν έπειτα, πολλοί νέοι συγγραφείς και ταλαντούχοι ηθοποιοί. (Αναγνωστόπουλος 2006).

Το θέατρο, από τη φύση του, εμπεριέχει όλα εκείνα τα στοιχεία τα οποία συνδέονται και επιδρούν βαθιά στην διαμόρφωση της προσωπικότητας του ανθρώπου, μίμηση, κίνηση, χορός, ψυχική ταύτιση, δράση, τραγούδι, δημιουργία ήθους, άσκηση της γλώσσας. (Δελώνης 1991). Για πολλούς μελετητές, «το θέατρο είναι μια από τις σημαντικότερες μορφές αγωγής για το παιδί». (Δελώνης 1991:78). Ο Αναγνωστόπουλος (2006:144) γράφει, πως «η αμεσότητα του θεατρικού λόγου, δημιουργεί σταθερότερα βιώματα από το απλό διάβασμα ή την απλή ακρόαση».

Οι δηλωτικές τάσεις της εξέλιξης του παιδικού θεάτρου, είναι: α) Το σύγχρονο θέατρο δεν γράφεται μόνο για να εξυπηρετήσει σχολικές ανάγκες, αλλά για να υπηρετήσει γενικότερες ανάγκες του παιδιού, της πόλης ή του χωριού, β) Τα σύγχρονα θεατρικά έργα αντλούν τη θεματική τους, τόσο από την ιστορία και τη μυθολογία, όσο και από τη σύγχρονη ζωή και τα σύγχρονα προβλήματα, γ) Με την ανάπτυξη της προσχολικής αγωγής, αναπτύχθηκε σε μεγάλο βαθμό το κουκλοθέατρο, καθώς επίσης εμφανίστηκε ένα νέο είδος παιδικού θεάτρου, το αντικειμενοθέατρο, δ) Ο χαρακτήρας των θεατρικών έργων είναι ψυχαγωγικός και διδακτικός, η διδαχή είναι έμμεση, το χιούμορ βγαίνει αβίαστα μέσα από τις κωμικές καταστάσεις.

Κύριες μορφές του σύγχρονου παιδικού θεάτρου, είναι οι μαριονέτες, το κουκλοθέατρο, το θέατρο Σκιών "ο Καραγκιόζης" και το κλασσικό παιδικό θέατρο. (Αναγνωστόπουλος 2006).

Στην πραγμάτωσή του, το παιδικό θέατρο, είναι δυνατόν να πάρει τρεις μορφές: α) Θέατρο για παιδιά, μορφή θεάτρου, που γράφεται και ερμηνεύεται από μεγάλους, β) Θέατρο με παιδιά, που γράφεται από μεγάλους αλλά ερμηνεύεται από μικρούς και γ) Θέατρο από παιδιά για παιδιά, όπου από την

αρχή έως το τέλος η παράσταση είναι δημιούργημα των παιδιών. Αυτή η μορφή θεάτρου στην πράξη είναι πιο δύσκολο να πραγματοποιηθεί. (Αναγνωστόπουλος 1991).

5. Οι μικρές ιστορίες

Οι μικρές ιστορίες αποτελούν για τα παιδιά, ένα από τα πιο αγαπητά είδη της παιδικής λογοτεχνίας. Κάνουν την εμφάνισή τους στην ελληνική παιδική λογοτεχνία, κατά την δεκαετία του -70, και ολοένα ως είδος εξελίσσονται. « Μικρή ιστορία είναι μια περιορισμένου μήκους αφήγηση, με απλή πλοκή, λιτότητα ύφους και γλώσσας, που απεικονίζει καθημερινές ρεαλιστικές σκηνές της ζωής του παιδιού και των ενηλίκων, καθώς και πολιτισμικές πανανθρώπινες αξίες. Σκοπό έχει την ψυχαγωγία, την πληροφόρηση και ενημέρωση των μικρών παιδιών πάνω σε ηθικο-κοινωνικο-πολιτισμικά θέματα, την καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας και την εισαγωγή των μικρών αναγνωστών στο χώρο της λογοτεχνίας». (Τσιλιμένη 2003:43).

Ένα από τα χαρακτηριστικά των μικρών ιστοριών αποτελεί η συντομία. Το παιδί προσχολικής ηλικίας, αδυνατεί να παραμείνει συγκεντρωμένο για πολύ ώρα, για αυτό και οι διάρκειες των αφηγήσεων στο νηπιαγωγείο δεν ξεπερνά τα δέκα με δεκαπέντε λεπτά. Η έκταση των μικρών ιστοριών κυμαίνεται από μία έως πέντε σελίδες. Η συντομία των μικρών ιστοριών, δίνει στο παιδί την δυνατότητα, μιας αδιάσπαστης ακρόασης – ανάγνωσης του κειμένου, με αποτέλεσμα το παιδί να έχει μια ενιαία εντύπωση της ιστορίας.

Η γλώσσα των μικρών ιστοριών είναι απλή, λιτή, άμεση και εικονοπλαστική, παρμένη από το καθημερινό λεξιλόγιο του παιδιού. Οι προτάσεις είναι μικρές, ενώ είναι η παρουσία του διαλόγου είναι έντονη. Συνήθως χρησιμοποιείται το πρώτο πρόσωπο, σε ευθύ λόγο, λείπουν οι εξεζητημένες λέξεις και οι αφηρημένες έννοιες.

Η θεματολογία των μικρών ιστοριών, περιστρέφεται γύρω από το σχολικό και κοινωνικό περιβάλλον του παιδιού και γενικότερα γύρω από ευρύτερο κοινωνικό του χώρο. Οι μικρές ιστορίες αναπαριστούν σε ένα βαθμό, τη ζωή και ασχολούνται με θέματα τα οποία ενδιαφέρουν άμεσα τα παιδιά.

Δεδομένης της περιορισμένης αντιληπτικής ικανότητας των παιδιών αυτής της ηλικίας, τα θέματα είναι απλά, με σκοπό να γίνονται κατανοητά. « Τα θέματα που αναπτύσσουν οι μικρές ιστορίες σταθεροποιούν και διευρύνουν την εμπειρία και τη γνώση του παιδιού και καλλιεργούν πανανθρώπινες και διαχρονικές αξίες, όπως η ειρήνη, η αλληλεγγύη, η συνεργασία, η φιλία, ο σεβασμός και η φροντίδα της φύσης». (Τσιλιμένη 2003:47).

Ο χώρος και ο χρόνος στον οποίο κινείται η μικρή ιστορία, χαρακτηρίζεται από ρεαλισμό. Σε αντίθεση με τα παραμύθια, στις μικρές ιστορίες, τα γεγονότα διαδραματίζονται σε ένα χρόνο πολύ συγκεκριμένο, με αποτέλεσμα να γίνονται αντιληπτά και κατανοητά από τα παιδιά.

Ήρωες των μικρών ιστοριών αποτελούν, οι άνθρωποι, (παιδιά και μεγάλοι), τα ζώα, και κάθε λογής αντικείμενα και παιχνίδια, τα οποία στις σελίδες των μικρών ιστοριών, αποκτούν μιλά και ζωντανεύουν. « Οι κάθε λογής ήρωες των μικρών ιστοριών, ανθρώπινοι, φιλικοί, ρεαλιστικοί, εκφράζουν τον προβληματισμό και τα ενδιαφέροντα των παιδιών και τα βοηθούν μέσω της ταύτισης να ενταχθούν στην πραγματικότητα». (Τσιλιμένη 2003:50-51).

Οι μικρές ιστορίες, είναι σύντομες και περιεκτικές. «Η πλοκή όσο απλή και αν είναι πρέπει να έχει αρχή, μέση και τέλος για να θεωρηθεί ολοκληρωμένη και άρτια από το παιδί». (Τσιλιμένη 2003: 51). « Η αφηγηματική δομή της ιστορίας προέρχεται από την ύπαρξη ενός γεγονότος, ακολουθητικής δράσης και αποτελέσματος». (Τσιλιμένη 2003:51). Το τέλος των μικρών ιστοριών, είναι θετικό, έχει αισιόδοξο χαρακτήρα, ικανοποιώντας συναισθηματικά τον εσωτερικό κόσμο του παιδιού, αφού έρευνες έχουν δείξει πως στα παιδιά αρέσουν οι ιστορίες με θετική κατάληξη. Η εικονογράφηση, αποτελεί καθοριστικό κριτήριο για την επιλογή του λογοτεχνικού βιβλίου. Η εικόνα, αποτελεί για τα παιδιά, τα οποία δεν έχουν ακόμη την δυνατότητα της ανάγνωσης, ένας μεταφραστής του κειμένου. « Η εικόνα, καλλιεργεί τη φαντασία και την αισθητική, οξύνει την παρατηρητικότητα, διευρύνει τις γνώσεις για τον κόσμο που περιβάλλει το παιδί». ». (Τσιλιμένη 2003:52). Ο τρόπος με τον οποίο, αποτυπώνονται οι εικόνες στις μικρές ιστορίες, χαρακτηρίζεται από ρεαλιστικότητα. Σε αντίθεση με την δεκαετία του -70,

όπου η εικόνα έπαιζε δευτερεύοντα ρόλο, στα τέλη της δεκαετίας του -80, η εικονογράφηση στις μικρές ιστορίες, διεκδικεί την ίδια έκταση με το κείμενο. Η τεχνική εικονογράφησης που επικρατεί στις μικρές ιστορίες, είναι κυρίως η ζωγραφική, ωστόσο δεν λείπει η τεχνική του κολλάζ, δεν λείπουν εικονογραφημένες ιστορίες με φωτογραφίες, αλλά και ιστορίες εικονογραφημένες από τα ίδια τα παιδιά.

Οι μικρές ιστορίες, κατηγοριοποιούνται με βάση τη μορφή τους, και τη θεματικής τους. Ως προς τη μορφή τους, διακρίνονται σε, α) «έμμετρες μικρές ιστορίες, β) μικρές ιστορίες σε πεζό λόγο, γ) μεικτές μικρές ιστορίες». (Τσιλιμένη 2003:59-60)

Ως προς τη θεματική τους, διακρίνονται σε, α) μικρές ιστορίες με κοινωνικό περιεχόμενο, β) μικρές ιστορίες με πραγματογνωστικό περιεχόμενο, γ) μικρές ιστορίες με οικολογικό περιεχόμενο, δ) μικρές ιστορίες με ψυχαγωγικό περιεχόμενο, ε) μικρές ιστορίες περιπέτειας, στ) μικρές ιστορίες εορταστικού-θρησκευτικού περιεχομένου και τέλος, ζ) ταξιδιωτικές μικρές ιστορίες. (Τσιλιμένη 2003:61-71).

1.3 Η εικονογράφηση στην παιδική λογοτεχνία

Στα μικρά παιδιά, τα οποία στερούνται ακόμη της αναγνωστικής ικανότητας, η προσοχή τους αποσπάται κυρίως από τις εικόνες ενός λογοτεχνικού βιβλίου, οι οποίες αποτελούν ίσως και το σημαντικότερο κριτήριο, για την επιλογή του. (Παπανικολάου – Τσιλιμένη 1992). Καθότι τα παιδιά προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας, "διαβάζουν" το βιβλίο, με τις εικόνες του, η εικονογράφηση στα βιβλία που απευθύνονται στις μικρές ηλικίες είναι απαραίτητη. Μέσω της εικόνας τα παιδιά, μαθαίνουν, γνωρίζουν τον κόσμο και τα πράγματα γύρω του.

Η εικονογράφηση, με σκοπό να επιτελέσει το ρόλο της στο κείμενο, δημιουργικά, θα πρέπει, να εμπνέεται και όχι να δεσμεύεται από αυτό. Η εικόνα θα πρέπει να προεκτείνει το κείμενο και όχι να το επαναλαμβάνει, να το πλουτίζει, να το ερμηνεύει και να του δίνει νέες διαστάσεις υποβάλλοντάς το σε νέες αναγνώσεις του. « Η εικονογράφηση, ως τέχνη, θα πρέπει να δημιουργεί , να αποδίδει στο λόγο, όχι το είδωλό του, αλλά ένα πανόραμα νέων εννοιών, προοπτικών και λύσεων που το κείμενο είτε δεν δηλώνει, είτε απλώς υπαινίσσεται». (Βαλάση 2001:154).

Ο Α. Μπενέκος (1981, στο Τσιλιμένη 2007:17), αναφέρει πως ως, « εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, εννοούμε κυρίως το σύνολο των εικόνων και άλλων διακοσμητικών κυρίως στοιχείων που ενταγμένα στο κείμενο έχουν σκοπό να το καταστήσουν ελκυστικότερο και προσιότερο ή να το τεκμηριώσουν και να το προεκτείνουν στη σκέψη του ανθρώπου».

Ο Γεώργιος Κιτσαράς (1993, στο Τσιλιμένη 2007:17-18), θεωρεί ως «εικονογραφημένο βιβλίο ένα βιβλίο σχεδιασμένο για παιδιά από 2 μέχρι 8 ετών με αναρίθμητες εικονογραφήσεις και λίγο ή καθόλου κείμενο. Με την ευρύτερη έννοια του όρου, εντάσσονται στα εικονογραφημένα βιβλία και εκείνα τα παιδικά βιβλία, στα οποία εικονογράφηση και κείμενο βρίσκονται σε ισότιμη σχέση δίπλα-δίπλα και συνδέονται οργανικά».

«Καθότι οι υποκατηγορίες και οι τύποι των εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων, είναι πολλοί, ο όρος του εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου, είναι ευρύς». (Τσιλιμένη 2007:18). Η Τασούλα Τσιλιμένη (2007:18), καταλήγει στο συμπέρασμα, πως « το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο είναι μια ειδική κατηγορία βιβλίου, η οποία απευθύνεται σε παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας και ότι η εικονογράφηση σε συνεργασία με το κείμενο ενισχύει το κείμενο, ενισχύει δηλαδή την αφηγηματική ροή της ιστορίας».

Στο διάστημα της τελευταίας εικοσαετίας, το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, γνώρισε μεγάλη ποιοτική άνοδο, σε αυτό συνέβαλε και η έμφαση η οποία δόθηκε στην εικονογράφηση, από τις επιστημονικές για το ρόλο και τη σημασία των εικόνων, μελέτες. Στην περίοδο, 1850-1940, η εικονογράφηση, είναι κυρίως ασπρόμαυρη. Μετά το 1945, αρχίζει να εμφανίζεται η έγχρωμη εικονογράφηση και αυτό λόγω της προόδου στα μέσα εκτύπωσης. Κατά την περίοδο 1930-1960, μεγάλα ονόματα της ζωγραφικής και χαρακτηριστικής εικονογραφούν, στα παιδικά βιβλία. Με την άνοδο που γνωρίζει το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, αρχίζουν να αναζητούνται νέες μορφές εικονογράφησης, όπως αυτή του κολλάζ, γενικότερα διαφαίνεται η προσπάθεια των εικονογράφων να ξεφύγουν από τη φωτογραφική απεικόνιση. (Δελώνης 1991). Από το 1980 και έπειτα η πορεία του παιδικού εικονογραφημένου βιβλίου αλλάζει. Με τη συνεισφορά των νέων δημιουργών – εικονογράφων , με την εξέλιξη της τεχνολογίας, με την διείσδυση του στοιχείου της υποκειμενικότητας στα σχέδια, με την αδέσμευτη δημιουργία, η δεκαετία αυτή θέτει τις βάσεις για την έκφραση των νέων δεδομένων στο χώρο της εικονογράφησης. Ο J. Goodnow (1988, στο Τσιλιμένη 2007:21-22), αναφέρει πως, « η σύγχρονη εικονογράφηση απομακρύνεται από συμβολισμό των ηθικών αξιών του παρελθόντος και χαράζει νέες προοπτικές που αποβλέπουν στην καλλιέργεια της ικανότητας των παιδιών όχι απλά για να αντιληφθούν την γύρω πραγματικότητα, αλλά να ενδυναμώσουν την ικανότητα ερμηνείας των "οπτικών ισοδυνάμων" που διαθέτει ένα πολιτισμός, και την αντίληψη του μετασχηματισμού του κόσμου».

Οι τεχνικές της εικονογράφησης, είναι πολλές. Η Τσιλιμένη, (2007:24) αναφέρει μερικές από αυτές, οι οποίες είναι η τεχνική του κολλάζ, των

διασταυρούμενων γραμμών, η χρήση της ακουαρέλας και της τέμπερας, η χρήση του υδροχρώματος, η εικονογράφηση μέσω του ηλεκτρονικού υπολογιστή κ.α.. Ο Αντώνης Μπενέκος,(1990, στο Κιτσαράς 1993:20), στην προσπάθειά του, να καθορίσει, την μορφολογική ταυτότητα του εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου, καθώς ο ρόλος της εικονογράφησης δεν είναι πάντα ο ίδιος, διακρίνει τρεις κατηγορίες εικονογράφησης : «Στην πρώτη κατηγορία, εντάσσει τα βιβλία με εικόνες, όπου η εικόνα παίζει δευτερεύοντα ρόλο ή είναι άσχετη με το κείμενο. Στη δεύτερη κατηγορία τοποθετεί τις εικονογραφημένες ιστορίες, στις οποίες ο λόγος και η εικόνα αποκτούν ισοτιμία, όχι τόσο ποσοτική, αλλά κυρίως λειτουργική και ποιοτική. Τέλος στην τρίτη κατηγορία κατατάσσει το εικονογραφημένο βιβλίο, του οποίου το περιεχόμενο εκφράζεται με εικόνες».

Η κατηγοριοποίηση των εικονογραφημένων βιβλίων, δεν αποτελεί εύκολη υπόθεση. Αυτό γιατί, άλλοι ερευνητές προτιμούν την διάκριση των εικονογραφημένων βιβλίων με βάση την ηλικία των παιδιών στην οποία απευθύνονται, άλλοι με βάση τα τυπικά χαρακτηριστικά και άλλοι με βάση τα κριτήρια περιεχομένου. Οι ερευνητές, Franz και Meier (1978, στο Κιτσαράς 1993: 33 - 34), διακρίνουν το εικονογραφημένο βιβλίο, σε τρία είδη, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών στα οποία απευθύνονται. Διακρίνουν, α) τα εικονογραφημένα βιβλία χωρίς κείμενο με τις πιο απλές εικόνες για παιδιά ηλικίας 1-3 χρόνων. Οι εικόνες αυτές παριστάνουν αντικείμενα από το άμεσο περιβάλλον του παιδιού χωρίς να αποκλείεται το φανταστικό στοιχείο. Χαρακτηριστικό τους αποτελεί η προσπάθειά του, να βοηθήσουν το παιδί, να μιλήσει, να μάθει, να καταλάβει, β) τα εικονογραφημένα βιβλία με σκηνές για παιδιά 3-4 ετών. Σκηνές απλές προερχόμενες από το περιβάλλον του παιδιού, οι οποίες σκοπό έχουν να διευρύνουν το οπτικό πεδίο του παιδιού και να σχηματίσουν στο παιδί μία μεταβατική φάση, γ) τα εικονογραφημένα βιβλία με ιστορίες για παιδιά από 5-6 ετών , βιβλία στα οποία κυριαρχεί η δράση, η οποία βαθμιαία διευρύνεται. Σε αυτή την κατηγορία, το φανταστικό σιγά – σιγά αρχίζει να υποχωρεί, δίνοντας τη θέση του στο πραγματικό. (Κιτσαράς 1993:33).

Ο Maier, συνεχίζοντας μία κατηγοριοποίηση των εικονογραφημένων βιβλίων, τα διακρίνει, με βάση τα κριτήρια περιεχομένου και τα τυπικά χαρακτηριστικά. Έτσι λοιπόν, διακρίνει α) τα στοιχειώδη εικονογραφημένα βιβλία, τα οποία απευθύνονται σε μικρά παιδιά, με συγκεκριμένο και απλό περιεχόμενο και παριστάνουν το άμεσο περιβάλλον του, β) τα εικονογραφημένα βιβλία με σκηνές, οι οποίες παροτρύνουν για διήγηση και απευθύνονται σε πιο εξασκημένα παιδιά, γ) τα εικονογραφημένα βιβλία με σκηνές που εξελίσσονται σε ιστορίες,(παραμύθια, μύθοι, κλπ.) και ερεθίζουν την παιδική φαντασία, δ) τα πατριδογνωστικά εικονογραφημένα βιβλία, τα οποία απευθύνονται σε παιδιά ηλικίας 4-8 ετών, αποβλέπουν στην παροχή γνώσεων, και αντλούν το περιεχόμενό τους από τον χώρο της τέχνης, από τον πολιτισμό και την επιστήμη, ε) τα εικονογραφημένα βιβλία με φωτογραφίες. (Κιτσαράς 1993:35)

Εκτός από την αισθητική ανάπτυξη και καλλιέργεια του παιδιού, η εικόνα προσφέρει και από παιδαγωγικής, κοινωνικής και ψυχολογικής πλευράς, στο παιδί. Προσφέρει ψυχικά ερεθίσματα , σχετικά με την κατανόηση του περιβάλλοντός του , συμβάλλει στη γλωσσική του εξέλιξη, βοηθά στη διεύρυνση της αντίληψης του , των εμπειριών του , της φαντασίας του και στην τροφοδότηση της αναπλαστικής του προσπάθειας. Προκειμένου όμως το εικονογραφημένο βιβλίο να καταστεί, μέσο αγωγής του μικρού παιδιού, θα πρέπει να είναι ανάλογο του διανοητικού, γλωσσικού και συναισθηματικού του επίπεδου . (Παπανικολάου –Τσιλιμένη:1992).

Η Ρ. Παπανικολάου και Τ.Τσιλιμένη (1992:32-33), παρουσιάζουν τα χαρακτηριστικά της εικόνας, που την κάνουν παιδαγωγικά κατάλληλη, για τα μικρά παιδιά. Έτσι λοιπόν, η εικόνα α) θα πρέπει να συντελεί στην ανύψωση της αισθητικής αντίληψης του παιδιού, β) αυτό που ενδιαφέρει το παιδί, είναι το περιεχόμενο της εικόνας και όχι τόσο η τεχνοτροπία της, γ) προτείνεται μια σχετική διαπαιδαγώγηση του παιδιού, για να μπορεί το ίδιο να αποκρυπτογραφή και να κατανοεί την εικόνα, δ) η εικόνα θα πρέπει να δίνει την δυνατότητα στο παιδί, να ανιχνεύει το νόημα της και να φτάνει στο ίδιο έμμεσα, «αυτή η διαδικασία βοηθά στην πολύπλευρη και σε βάθος προαγωγή της προσωπικότητας του παιδιού», ε) η εικόνα δεν θα πρέπει να υποκαθιστά

το λόγο, στ) βασικά χαρακτηριστικά της εικόνας θα πρέπει να είναι η κίνηση και η δράση, ζ) θα πρέπει να είναι ανάλογη όλων των στοιχείων του βιβλίου, όπως το ύφος, το κείμενο, το περιεχόμενο, το σχήμα του βιβλίου, η) βάσει του ότι τα παιδιά δεν ενδιαφέρονται για τις λεπτομέρειες και για τους κανόνες οπτικής και συμμετρίας, η εικόνα θα πρέπει να είναι αναλόγως διαμορφωμένη, θ) η εικόνα είναι δυνατόν να προκαλέσει ποικίλα συναισθήματα στο παιδί, οι όποιες μορφές θα πρέπει να είναι σχεδιασμένες με τέτοιο τρόπο, που θα ταιριάζουν με τη ροή του κειμένου και θα δημιουργούν τα ανάλογα συναισθήματα. (Παπανικολάου –Τσιλιμένη 1992).

Το εικονογραφημένο βιβλίο, πλουτίζει τα βιώματα του παιδιού και καλλιεργεί τις αισθήσεις του. Επιδρά στην εκμάθηση της ανάγνωσης, λειτουργεί ως εξάσκηση της παρατήρησης, ως μέσο πληροφόρησης, ως αιτία για συζήτηση. Το παιδί μέσα από την επαφή του με το εικονογραφημένο βιβλίο, κοινωνικοποιείται, συνδέει δικές του συμπεριφορές, με το περιεχόμενο του βιβλίου, συμμετέχει σε καταστάσεις χαράς, λύπης, αναθεωρεί δικές του τυχόν απογοητευτικές τάσεις και ενθαρρύνεται σε άλλες. Το εικονογραφημένο βιβλίο, είναι δυνατόν να αποτελέσει σημαντική πνευματική τροφή για το παιδί και πηγή ψυχικής υγείας. Το παιδαγωγικά κατάλληλο εικονογραφημένο βιβλίο, αναπτύσσει το παιδί ψυχικά, πνευματικά και συναισθηματικά. Μέσα από την επαφή του με το εικονογραφημένο βιβλίο, το παιδί, μαθαίνει, γελά, παίζει, διευρύνει τη φαντασία του, μορφώνεται.

Με την παρατήρηση των εικόνων, το παιδί παρακινείται να μιλήσει, να ρωτήσει, να αφηγηθεί, να αντιληφθεί. Με τον τρόπο αυτό, παροτρύνεται η λειτουργία της σκέψης και ασκείται η αντίληψη. Τα χρώματα και ο φωτισμός στα εικονογραφημένα βιβλία, είναι δυνατόν να προκαλέσουν ποικίλα συναισθήματα στο παιδί. Τα χρώματα, μαγνητίζουν την περιέργεια του μικρού παιδιού, το συνηθίζουν στην παρατήρηση, καλλιεργούν μέσα του την αισθητική αγωγή και την αγάπη του για το ωραίο.

Συμπερασματικά, τονίζεται η τεράστια παιδαγωγική και ψυχολογική σημασία του εικονογραφημένου βιβλίου, στην αγωγή των μικρών παιδιών, με την

προϋπόθεση, η εικονογράφηση του βιβλίου και γενικά το ίδιο το λογοτεχνικό βιβλίο, να αντιστοιχεί στα επίπεδα ανάπτυξης του παιδιού. (Κιτσαράς-1993).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ

2.1 Η συμβολή της παιδικής λογοτεχνίας στην ανάπτυξη και καλλιέργεια του παιδιού

Ο Αντώνης Δελώνης (1991:21), γράφει : « Το παιδί είναι εξελισσόμενος κόσμος, ο οποίος δέχεται συνεχώς ερεθισμούς, οι οποίοι σε συνδυασμό με τις ατομικές καταβολές και προδιαθέσεις , επιδρούν και διαμορφώνουν την προσωπικότητά του στην πορεία του προς την ωριμότητα».

Στην διαμόρφωση, της προσωπικότητας του παιδιού, επιδρά βαθιά, η παιδική λογοτεχνία. Το διάβασμα λογοτεχνικών βιβλίων, κινητοποιεί την φαντασία και αναπτύσσει την ευαισθησία του παιδιού. Το παιδί συναντά διάφορους τύπους συμπεριφοράς, διάφορες αξίες και πρότυπα δράσης, τα οποία προτείνει μέσω των μηνυμάτων του το βιβλίο. Μέσω της επαφής του με το λογοτεχνικό βιβλίο, το παιδί, αυτοσυγκεντρώνεται, κοινωνικοποιείται, αναπτύσσει το λεξιλόγιό του, εξοικειώνεται με τη γλώσσα του, καλλιεργείται καλλιτεχνικά, μαθαίνει για τον κόσμο γύρω του και αναπτύσσει την κριτική του σκέψη. (Βαλάση 2001:21).

Ο Αντώνης Δελώνης (1991:22), υποστηρίζει, πως η συμβολή του λογοτεχνικού βιβλίου στην ανάπτυξη του παιδιού, είναι, σπουδαία και οφείλεται σε λόγους : α) ψυχολογικούς, β) παιδαγωγικούς, γ) κοινωνικούς και δ) αισθητικούς.

Το παιδί με το διάβασμα « πλαταίνει τον κύκλο των ιδεών του» και καλλιεργεί τον συναισθηματικό του κόσμο. Καλλιεργεί τη φαντασία, την κρίση, τη βούληση, λειτουργίες οι οποίες είναι βασικές για την μετέπειτα εξέλιξή του. Μέσω ψυχολογικών διεργασιών, όπως η ταύτιση και η μίμηση, διαμορφώνει το χαρακτήρα του. Το παιδί, μέσα από το διάβασμα, αναπτύσσει συνολικά τον ψυχισμό του και αποκτά μια "κτητική" σχέση με το βιβλίο και με τους ήρωές

του, γεγονός που συμβάλλει στην εξομάλυνση τυχόν ψυχολογικών προβλημάτων.

Ως προς τους παιδαγωγικούς λόγους, το παιδί μέσω του λογοτεχνικού βιβλίου, βελτιώνει την εκφραστική του ικανότητα. Το παιδί θα πρέπει να βιώνει τη γλώσσα και όχι απλά να διαβάζει. Θα πρέπει να ακούει τη φωνή του όταν διαβάζει, και αν δεν ξέρει να διαβάζει, να ακούει αυτούς που του διηγούνται την ιστορία του βιβλίου. Διαβάζοντας, τα παιδιά, έχουν την δυνατότητα να κάνουν κτήμα τους ένα μεγάλο φάσμα γνώσεων και μέσω αυτών να αποκτήσουν μία άποψη για τον κόσμο γύρω τους. Έχουν επιπλέον την ευκαιρία να ενταχθούν ομαλά στις όποιες κοινωνικές ομάδες, που το περιβάλλουν. Αξίες όπως η φιλία, η αλληλεγγύη, ο σεβασμός, η συνεργατικότητα κ.α. αποκτιούνται από το παιδί, και βιώνονται στην καθημερινή του ζωή.

Όσον αφορά τους κοινωνικούς λόγους, με το διάβασμα το παιδί, αντιλαμβάνεται και συνειδητοποιεί τα μεγάλα κοινωνικά και παγκόσμια προβλήματα, κατανοεί την πορεία του ανθρώπου στην ιστορία και περνά από το ατομικό στο συλλογικό "εγώ". Αποκτά μια αντικειμενική άποψη των προβλημάτων του ανθρώπου στην κοινωνία, αποκτώντας την δυνατότητα να βαδίζει προς την ωριμότητα και να πάρει αποφάσεις για το μέλλον του. Τα παιδιά βιώνοντας την ζωή των ηρώων, βιώνουν τις μεγάλες κοινωνικές αξίες. Με το διάβασμα το παιδί ψυχαγωγείται, απελευθερώνει την ψυχή και το πνεύμα του από τις πλάνες, αξιοποιεί σωστά το χρόνο του και δίνει νόημα στην ζωή του. Αυξάνει τις πιθανότητες, να γίνει χρήσιμο μέλος στην κοινωνία, με επιπτώσεις θετικές για το ίδιο το παιδί, την οικογένεια, την κοινωνία και το κράτος.

Τέλος αναφορικά με τους αισθητικούς λόγους, οι οποίοι συμβάλλουν στην ανάπτυξη και καλλιέργεια του παιδιού, μέσω της ανάγνωσης λογοτεχνικών βιβλίων, τα παιδιά βελτιώνουν το αισθητικό τους κριτήριο. Αναγνωρίζουν το ωραίο, αποφεύγουν την ασχήμια της ζωής και φτιάχνουν τον κόσμο τους ωραιότερο. Η αίσθηση του ωραίου και η εσωτερική στάση σε ότι όμορφο, οδηγεί σε μια απελευθέρωση από τα αδιέξοδα της ζωής και από τους

κινδύνους της εποχής. Με το βιβλίο τα παιδιά έχουν έναν αποτελεσματικό τρόπο φυγής. Το βιβλίο αποτελεί, «ένα όχημα με το οποίο τα ταξιδεύουν σε χώρες όπου η ζωή έχει μια διαφορετική αξία. Ένα νόημα». (Δελώνης 1992:22-24).

Τα παιδικά λογοτεχνικά βιβλία, φωτίζουν το νου και την καρδιά του παιδιού, ανοίγοντας νέους ορίζοντες στη γνώση. Διαβάζοντας, τα παιδιά, αποκτούν μία εσωτερική ασφάλεια και ισορροπία, ενισχύοντας τον ιδεολογικό και ηθικό προσανατολισμό τους. Το παιδί, γίνεται αυτόφωτο με κριτικό στοχασμό, γνωρίζει τον εαυτό του και τον κόσμο που τον περιβάλλει. (Αναγνωστόπουλος – Δελώνης 1984:38).

Η παιδική λογοτεχνία, αποτελεί φαινόμενο κοινωνικό, επιτελώντας μια βαθιά κοινωνική αποστολή, « να βοηθήσει το νέο άνθρωπο, το παιδί, να γνωρίσει τον κόσμο και να το κάνει ικανό να χαρεί την ομορφιά αυτού του κόσμου και να γίνει δημιουργικός συντελεστής στην παραπέρα καλύτερευση του κόσμου και της ζωής, με συνεχή αυτοβελτίωση και αποδοτικότερη συνεργασία με τους ομοίους του». (Σακελλαρίου 1991:19).

Ο Β. Μπιελίνσκι (Σακελλαρίου 1991:19), αναφέρει, πως « τα παιδικά βιβλία γράφονται όχι μόνο για την πνευματική και αισθητική καλλιέργεια των παιδιών, αλλά και για να μορφώνουν χαρακτήρες. Έτσι τα βοηθούν να βρουν το δρόμο για τον αληθινό προορισμό του ανθρώπου».

2.2 Παιδική λογοτεχνία και εκπαιδευτικός/ενήλικας

Ο Αντώνης Δελώνης, (1991:29), αναφέρει, πως στο κάθε παιδί υπάρχει μια κάποια προδιάθεση, μία κάποια κλίση για το διάβασμα. Πέραν όμως του ψυχισμού του ίδιου του παιδιού, ο οποίος ορισμένες φορές δεν αποκλείεται και να απωθεί το παιδί από το διάβασμα, υπάρχουν εξωτερικοί παράγοντες οι οποίοι, επιδρούν σημαντικά και καθοριστικά στη σύνδεση και συμφιλίωση του παιδιού με το βιβλίο.

Ανάμεσα στους εξωτερικούς αυτούς ερεθισμούς, οι οποίοι συμβάλλουν ώστε το παιδί να αποκτήσει μία εποικοδομητική σχέση με το βιβλίο, ο Αντώνης Δελώνης,(1991:30-32) εντάσσει την οικογένεια αλλά και το νηπιαγωγείο.

Το καλύτερο πρότυπο για τα παιδιά, είναι οι γονείς που διαβάζουν. Είναι γνωστό πως τα παιδιά, από μικρή κιόλας ηλικία, μιμούνται τους γονείς τους και θέλουν να κάνουν ότι και αυτοί. Τα παιδιά βλέποντας, τους γονείς τους να διαβάζουν, αισθάνονται πως η επαφή με το βιβλίο, είναι κάτι που αξίζει, έχουν έτσι την περιέργεια να τη γνωρίσουν. Ο Γερμανός μελετητής, Gremminger, (χ/χ, στο Αναγνωστόπουλος – Δελώνης 1988:71), αναφέρει πως « παιδιά που μεγαλώνουν μέσα σε ατμόσφαιρα διαβάσματος συνηθίζουν στο βιβλίο πριν ακόμα μάθουν να διαβάζουν».

Η επίδραση που ασκεί η οικογένεια, είναι μακράς χρονικής διάρκειας, ισχυρή και γόνιμη, καθώς το σωστά οργανωμένο οικογενειακό περιβάλλον, βοηθά σημαντικά στην εξοικείωση και σύνδεση του παιδιού με το λογοτεχνικό βιβλίο, στην τοποθέτηση των βάσεων, για την σύνδεση αυτή.

Λαμβάνοντας υπόψη, πως « η οικογένεια είναι ο φυσικός χώρος ανάπτυξης και εξέλιξης του παιδιού», (Δελώνης 1991:95), πρώτη επιλογή των γονιών, με σκοπό το ίδιο να έχει μία ομαλή προσαρμογή στη γνώση, είναι να δημιουργήσουν μέσα στο σπίτι, ένα χώρο, μία γωνιά, η οποία θα του ανήκει. Το παιδί στο δικό του χώρο, θα νιώθει αυτάρκες, εξυπηρετώντας ουσιαστικές του ανάγκες, όπως το γράψιμο, το διάβασμα, το παιχνίδι κλπ.

Σημαντική προϋπόθεση στην προσπάθεια των γονιών, να φέρουν σε επαφή και να εξοικειώσουν το παιδί με το βιβλίο, είναι να δώσουν την δυνατότητα στο παιδί, να ανακαλύψει μόνο του τον εαυτό του, χωρίς την ένδειξη πιέσεων από πλευράς τους. Οι γονείς θα πρέπει να δημιουργήσουν ένα κλίμα κατάλληλο, ώστε το παιδί να αυτονομηθεί, περνώντας από την παθητική στάση στη δράση, από την εξάρτηση στην ανεξαρτησία, από την εγωπάθεια στην κοινωνικοποίηση. Μόνο έτσι θα δείξουν, στο παιδί τους, πως δεν το θεωρούν αδύνατο και ανώριμο, για την έπαρση πρωτοβουλιών και εύρεσης δικών του λύσεων.

Οι γονείς, είναι επίσης σημαντικό, να έχουν μία σύνδεση με τις παιδαγωγικές απόψεις της εποχής τους, και την ανακάλυψη μέσω αυτού καλύτερων πρακτικών αντιμετώπισης της αγωγής των παιδιών, σε τυχόν λάθος ακολουθούμενες τακτικές. Οι ίδιοι, δεν θα πρέπει να μένουν προσκολλημένοι, σε παραδοσιακά στερεότυπα συμπεριφοράς, αλλά αντιθέτως να αναπτύσσουν δραστηριότητες οι οποίες συνάδουν με το πνεύμα της εποχής και έχουν θετικές επιδράσεις για το παιδί.

Οι γονείς επίσης, δεν θα πρέπει, να ξεχνούν, πως δεδομένου του ότι, τα παιδιά τους βρίσκονται στο στάδιο της μίμησης, στάδιο στο οποίο το παιδί, αποτυπώνει και αναπαραγάγει δράσεις, το "παράδειγμα", αποτελεί το σημαντικότερο όπλο, για την πρώτη επαφή του παιδιού με το βιβλίο. Το παιδί, θα αγαπήσει το βιβλίο, όταν θα δει τους γονείς του να κάνουν το ίδιο.

Όταν από μία οικογένεια, λείπουν τα ερεθίσματα, που προέρχονται από τα βιβλία, θα λείψουν και οι πρώτες εντυπώσεις και εμπειρίες του παιδιού, σχετικά με το εξωσχολικό βιβλίο. Πρωτίστως, λοιπόν, οι γονείς, θα πρέπει να αγαπούν τα βιβλία, με σκοπό να τα αγαπήσουν και τα παιδιά, θα πρέπει να διαβάζουν μπροστά και μαζί με τα παιδιά τους και σίγουρα δεν θα πρέπει να λείπει από το σπίτι μία βιβλιοθήκη, η οποία να αξιοποιείται και να ανασυντίθεται όσο συχνά χρειάζεται. (Δελώνης:1991).

Όταν μέσα στο σπίτι, «δεν υπάρχουν ερεθίσματα για αναγνωστικά διαφέροντα», (Αναγνωστόπουλος – Δελώνης 1984:34), τότε το παιδί δεν έχει πολλές ελπίδες να εξοικειωθεί με το βιβλίο. Σημαντικό επίσης, αποτελεί, το

λάθος κάποιων γονέων, να πιέζουν τα παιδιά τους, με σκοπό να διαβάζουν όσο το δυνατόν περισσότερα "χρήσιμα" λογοτεχνικά βιβλία, για την μετέπειτα σταδιοδρομία του παιδιού. Το λογοτεχνικό βιβλίο, τείνει να αντιμετωπίζεται ως κάτι το οποίο θα φέρει άμεσα ορατά αποτελέσματα, μία εύκολη γνώση, και όχι ως κάτι το οποίο ο "αναγνώστης" το χαίρεται και το απολαμβάνει, καθώς του προσφέρει αισθητική απόλαυση, γεύση ζωής και τέχνης. Αποτέλεσμα αυτής της στάσης των γονέων, είναι η "ανορεξία" που δημιουργείται στο παιδί για τα λογοτεχνικά βιβλία. (Πέτροβιτς – Ανδρουτσοπούλου 1990).

Ορισμένες πρακτικές, με τις οποίες οι γονείς, μπορούν να επέμβουν αποτελεσματικά στη διαδικασία της σύνδεσης του παιδιού με το βιβλίο, αναφέρονται από τον Αντώνη Δελώνη (1991:97-100).

Οι γονείς λοιπόν, με σκοπό την γρήγορη ανάπτυξη του λεξιλογίου του παιδιού τους και της συνακόλουθης ενίσχυσης της νόησής του, θα πρέπει να μιλούν στο παιδί και να αναπτύσσουν μαζί του διάλογο έτσι ώστε το παιδί να ενθαρρύνεται να κάνει ερωτήσεις, παρατηρήσεις, να θέτει τυχόν αντιρρήσεις του, να οξύνει την κρίση του, ζωντανεύοντας την συζήτηση, με αφετηρία την ανάγνωση ενός λογοτεχνικού βιβλίου.

Το παιδί, σε ένα δεύτερο στάδιο, όταν κατορθώσει να ανεξαρτητοποιηθεί στο διάβασμα, όταν θα αρχίσει μόνο του να αναζητά το βιβλίο, με την βοήθεια των γονιών του, θα πρέπει να μάθει να κατανοεί την σημασία των όσων διαβάζει. Όταν αρχίσει μόνο του να διαβάζει, καλό θα ήταν οι γονείς του να το παροτρύνουν να διαβάζει δυνατά, αναπτύσσοντας έτσι την αναγνωστική του ικανότητα.

Σημαντικό αποτελεί το γεγονός της πρώτης επαφής του παιδιού με μία βιβλιοθήκη. Εάν κάτι τέτοιο δεν έχει ακόμη πραγματοποιηθεί από το σχολείο, οι γονείς μπορούν με μία βόλτα να επισκεφθούν την πιο κοντινή βιβλιοθήκη έτσι ώστε το παιδί να ψάξει, να ξεφυλλίσει, να συζητήσει ότι το ενδιαφέρει, να αναπτύξει μία συνείδηση ευθύνης όταν δανειστεί κάποιο βιβλίο, δίνοντας μία συνέχεια στο δεσμό του με τα βιβλία, αποκτώντας μία σχέση συναισθηματική και με την βοήθεια των γονιών μία σχέση κτητική. Τα παιδιά θα πρέπει να θεωρούν το βιβλίο, φίλο τους, έτσι μόνο θα μάθουν να το αγαπούν και να το

φροντίζουν. Οι επισκέψεις, επίσης σε εκθέσεις βιβλίων, αποτελούν μία μεγάλη ευκαιρία, ώστε το παιδί να αποκτήσει μία πολυδιάστατη εμπειρία για τα διαφορετικά είδη βιβλίων.

Η σημασία της κτητικής σχέσης, ανάμεσα στο παιδί και το βιβλίο, η οποία τονίστηκε πάνω, συντηρείται και από την ύπαρξη μίας "αφιέρωσης", σε ένα λογοτεχνικό βιβλίο, το οποίο οι γονείς επέλεξαν, να δωρίσουν στο παιδί τους. Στην επιλογή αυτού του δώρου, σημασία έχει, το παιδί να καταλάβει πως το βιβλίο έχει μία αξία, η οποία πολλές φορές υπερβαίνει σε σημασία, ένα άλλο ακριβό δώρο. Η ύπαρξη μίας "αφιέρωσης", θα δέσει συναισθηματικά το παιδί με το βιβλίο, αποτελώντας το ίδιο ένα δώρο που δεν θα ξεχαστεί ούτε θα πεταχτεί ποτέ.

Το "παράδειγμα" το οποίο έχει ήδη αναφερθεί, πιο πάνω, λειτουργεί αποτελεσματικά στην διαδικασία σύνδεσης του παιδιού με το βιβλίο. Το παιδί, έχει ανάγκη να βλέπει τους γονείς του να διαβάζουν, έτσι θα τους μιμηθεί και θα έρθει σε επαφή με το βιβλίο. Οι γονείς επίσης, είναι καλό να παρακολουθούν τυχόν εκπομπές, οι οποίες αφορούν βιβλία για παιδιά, μαζί με το παιδί τους θα σχολιάσουν και αναπτύξουν ένα διάλογο σχετικά με τα όσα παρατήρησαν.

Στην διαδικασία σύνδεσης του παιδιού με το βιβλίο, σημαντικό είναι οι γονείς, να αποφύγουν τυχόν συγκρίσεις ή αναφορές σε άλλα παιδιά καθώς το κάθε παιδί, έχει το δικό του ρυθμό ανάπτυξης και ολοκλήρωσης της προσωπικότητάς του. Οι όποιες συγκρίσεις το πιο πιθανό είναι να πληγώσουν και όχι να βοηθήσουν την διαδικασία.

Οι γονείς συνειδητά ή ασυνείδητα, θετικά ή αρνητικά επηρεάζουν σημαντικά την πρώτη σύνδεση του παιδιού με το βιβλίο και πολλά για την μετέπειτα εξέλιξη του παιδιού, εξαρτώνται από τον ρόλο που θα παίξει ο γονιός σε αυτή την διαδικασία. Όλοι οι γονείς ενδιαφέρονται να συνδεθεί το παιδί τους με το βιβλίο, καθώς στη σύνδεση αυτή εντοπίζονται οι πρώτες ρίζες της μάθησης, της μόρφωσης και της παιδείας του παιδιού. (Δελώνης 1991:97).

Εκτός όμως από την συμβολή του γονέα στη σχέση παιδιού – βιβλίου, σπουδαίο ρόλο παίζει και το νηπιαγωγείο. Η σημασία και ο ρόλος του νηπιαγωγείου, στη διαδικασία αυτής της σύνδεσης, αποδεικνύεται και από το γεγονός της ένταξης του μαθήματος της παιδικής λογοτεχνίας στις Σχολές Νηπιαγωγών και έπειτα στα παιδαγωγικά τμήματα του πανεπιστημίου. Ο ρόλος της νηπιαγωγού είναι θεμελιώδης, καθώς η ίδια έχει την δύναμη να πλάσει την προσωπικότητα του παιδιού με ένα τρόπο καθοριστικό, μέσα σε ένα χώρο, όπου πολλά γεγονότα, λαμβάνουν χώρα και επηρεάζουν την ζωή του παιδιού θετικά αλλά και αρνητικά. (Δελώνης 1991).

Οι τρόποι με τους οποίους τα παιδιά του νηπιαγωγείου προσεγγίζουν τα βιβλία στο χώρο της τάξης, είναι δύο. Πρώτον μέσα από την νηπιαγωγό και δεύτερον μέσα από την βιβλιοθήκη του τμήματος.

Στην διαδικασία της σύνδεσης παιδιού και βιβλίου στο χώρο του νηπιαγωγείου, τα πάντα ξεκινούν από την ίδια την νηπιαγωγό. Η νηπιαγωγός είναι αυτή η οποία, θα πρέπει να φροντίζει για την λογοτεχνική της ενημέρωση, παρακολουθώντας σεμινάρια σχετικά με την παιδική λογοτεχνία, περιοδικά αλλά και κριτικές για τα παιδικά βιβλία. Θα πρέπει επίσης να αφηγείται στα παιδιά βιβλία, αξιολογών Ελλήνων και ξένων πεζογράφων και ποιητών, δημιουργώντας έτσι λάτρεις του "ωραίου" της Τέχνης αυτής. Επιπρόσθετα θα πρέπει να προσέχει ώστε οι επιλογές ως προς τα λογοτεχνικά βιβλία να είναι ανάλογες της πνευματικής ηλικίας, των αναγκών και των ενδιαφερόντων των παιδιών, καθώς μόνο έτσι το λογοτεχνικό βιβλίο που επιλέξει να διαβάσει η νηπιαγωγός, θα βρει αντίκρισμα από τα παιδιά. (Παπανικολάου –Τσιλιμένη 1992).

Η ομαλή σύνδεση του παιδιού με το βιβλίο, στο χώρο του νηπιαγωγείου μπορεί να γίνει με δύο τρόπους, τόσο με την πληροφόρηση και ενημέρωση των γονιών από την νηπιαγωγό όσο και με τις πρακτικές που η ίδια ακολουθεί μέσα στην τάξη. Στην ενημέρωση των γονέων, η νηπιαγωγός μπορεί να δώσει πληροφορίες σχετικά με τις πρακτικές αυτές, μπορεί να προτείνει μία κατάλληλη βιβλιογραφία στους γονείς για διάβασμα στο σπίτι, μπορεί ακόμη να προτείνει τρόπους ανάγνωσης και αφήγησης ενός λογοτεχνικού βιβλίου.

(Δελώνης, 1991). Μπορεί, επίσης να προτρέψει τους γονείς, να επισκέπτονται μαζί με τα παιδιά τους δημόσιες βιβλιοθήκες, εκθέσεις βιβλίων αλλά και βιβλιοπωλεία με σκοπό να αρχίσει να γεννάται στο παιδί το αίσθημα της αγάπης για τα βιβλία. . (Παπανικολάου –Τσιλιμένη 1992).

Η νηπιαγωγός, επομένως, προτείνει στους γονείς πρακτικές, οι οποίες βοηθούν το έργο της. Με σκοπό η συνεργασία αυτή, να αποδώσει καρπούς, οι σχέσεις ανάμεσα σε εκπαιδευτικό και γονέα, καθότι είναι καθοριστικής σημασίας για το παιδί, θα πρέπει να είναι οι καλύτερες.

Μία ακόμη μέριμνα της νηπιαγωγού, στο χώρο της τάξης, είναι η δημιουργία βιβλιοθήκης. Η νηπιαγωγός, θα ορίσει τον χώρο της βιβλιοθήκης, ο οποίος πρέπει να είναι άνετος και λειτουργικός για την διευκόλυνση των παιδιών, αισθητικά όμορφος με σκοπό να προσελκύει τα νήπια, φωτεινός και απομακρυσμένος από άλλες γωνιές παιχνιδιού τυχόν θορυβώδεις. Τα έπιπλα της βιβλιοθήκης, όπως ράφια και τραπεζάκια θα πρέπει να είναι κατάλληλα σχεδιασμένα και τοποθετημένα στο χώρο, ώστε να εξυπηρετούν τις ανάγκες των παιδιών. Τα βιβλία που φιλοξενούνται στη γωνιά της βιβλιοθήκης, θα πρέπει να είναι προσεκτικά επιλεγμένα από τη νηπιαγωγό, καθώς η ποιότητα των βιβλίων που υπάρχουν στην τάξη, παίζει σπουδαίο ρόλο. Τα πρώτα βιβλία, θα πρέπει να περιορίζονται σε εικόνες. Ο αριθμός τους, δεν θα πρέπει να είναι μεγάλος καθώς κάτι τέτοιο θα κουράσει και θα αποπροσανατολίσει τα παιδιά. Η ανανέωση της βιβλιοθήκης θα πρέπει να γίνεται ανά τακτά χρονικά διαστήματα, με σκοπό οι μικροί αναγνώστες να εξερευνούν το νέο υλικό και να μην πλήττουν. Ο εμπλουτισμός της βιβλιοθήκης με βιβλία που οι εικόνες συνοδεύονται από κείμενο, θα γίνεται βαθμιαία από την νηπιαγωγό, έως ότου η βιβλιοθήκη να φιλοξενεί όλα τα είδη βιβλίων. Η βιβλιοθήκη για να είναι λειτουργική, θα πρέπει τα βιβλία να ταξινομούνται ανά ηλικίες (νήπια, προνήπια), ανά κατηγορίες και ανά θέματα. Στα ράφια θα πρέπει να αναγράφονται ή να απεικονίζονται σύμβολα τα οποία θα διευκολύνουν τα παιδιά, στην αναγνώριση του θέματος του βιβλίου, όπως π.χ. παραμύθι, ποίημα κτλ. Η βιβλιοθήκη της τάξης μπορεί να λειτουργήσει κάλλιστα και σαν δανειστική. Τα παιδιά μπορούν να δανείζονται βιβλία από την τάξη, να τα διαβάζουν στο σπίτι τους μαζί με τους γονείς τους και έπειτα να τα

επιστρέφουν, ή μπορούν να δανείζουν σε κάποιον άλλο συμμαθητή τους, ακόμα και από διαφορετικό νηπιαγωγείο ένα βιβλίο από την τάξη τους, ή ένα βιβλίο που έφεραν από το σπίτι τους για αυτό το σκοπό. (Παπανικολάου – Τσιλιμένη 1992).

Λογοτεχνικά αναγνώσματα με τα οποία έρχονται σε επαφή τα παιδιά στο χώρο του νηπιαγωγείου, με την παρότρυνση της εκπαιδευτικού, μπορούν και πρέπει να γίνονται αφορμή για να γνωρίσουν τα παιδιά τον συγγραφέα του βιβλίου και το έργο του. Στην τάξη ενθαρρύνεται να προστεθούν στην γωνιά της βιβλιοθήκης κατά το δυνατό και άλλα έργα του ίδιου συγγραφέα με σκοπό τα παιδιά να τα προσεγγίσουν και μαζί με την νηπιαγωγό να μελετήσουν το ύφος του κειμένου και το είδος που εξυπηρετεί. Καθώς η λογοτεχνία έτσι αποδεσμεύεται από τα στενά πλαίσια του μαθήματος, δίνεται η ευκαιρία στα παιδιά για εξωσχολικό διάβασμα. Κατά καιρούς, μπορούν επίσης να γίνονται αφιερώματα σε λογοτέχνες τα οποία να συνοδεύονται από εκδηλώσεις, στο χώρο του νηπιαγωγείου, όπως εκθέσεις από την ανθολόγηση έργων του συγγραφέα, θεατρικές παραστάσεις, μουσικά δρώμενα, κτλ. (Κ.Ε.Π.Β. 1989).

Η νηπιαγωγός μπορεί επίσης, να δημιουργήσει επιλεγμένες συλλογές, με κασέτες από τραγουδάκια, θεατρικά έργα και παραμύθια, που μπορούν να φανούν χρήσιμες στις καθημερινές δραστηριότητες και στις γιορτές του σχολείου, αλλά και να εξυπηρετήσουν τις διδακτικές ανάγκες του ημερήσιου προγράμματος. (Αναγνωστόπουλος 1994)

Καθότι σε αυτή την ηλικία, τα αναγνωστικά διαφέροντα των παιδιών, διαμορφώνονται και εκδηλώνονται μέσω της ανάγνωσης των μεγάλων, σπουδαίο ρόλο στο χώρο του νηπιαγωγείου, παίζουν η ανάγνωση και η αφήγηση λογοτεχνικών βιβλίων, από την εκπαιδευτικό. (Δελώνης 1991).

Βασική προϋπόθεση μία καλής αφήγησης, με σκοπό να θέλξει τα νήπια, είναι η γνώση του κειμένου, από την πλευρά της νηπιαγωγού. Για την αφήγηση λογοτεχνικών βιβλίων, είναι απαραίτητη μία προετοιμασία της νηπιαγωγού, από το σπίτι και όχι ένα απλό ξεφύλλισμα των σελίδων του βιβλίου, στο σχολείο. Αφού έχει οριστεί και διαμορφωθεί ο χώρος της γωνιάς της αφήγησης, οποιαδήποτε στιγμή έχει κριθεί από την νηπιαγωγό, πως είναι

η πιο κατάλληλη για την ώρα αυτή, τα παιδιά προσκαλούνται μπροστά της και μία μαγική στιγμή ξεκινά. Η ευαισθησία, η αναπαραστικότητα και ο αυθορμητισμός της νηπιαγωγού, κατά την διάρκεια της αφήγησης μεταφέρουν νοητά και ταξιδεύουν τα παιδιά στον μαγικό κόσμο του βιβλίου. (Παπανικολάου –Τσιλιμένη 1992).

Με το τέλος της αφήγησης, μπορούν να ακολουθήσουν ποικίλες μεταφηγηματικές δραστηριότητες, μέσω των οποίων τα παιδιά θα μπορέσουν να κατανοήσουν βαθύτερα το νόημα του κειμένου. Η νηπιαγωγός, αφού αρχικά ωθήσει τα παιδιά σε διάλογο πάνω σε όσα άκουσαν, κατάλαβαν, τους εντυπωσίασαν, λύνει τις απορίες τους και ξεδιαλύνει τις σκέψεις τους, για το θέμα του βιβλίου.

Τα παιδιά, με την παρακίνηση της νηπιαγωγού, μπορούν να δραματοποιήσουν την ιστορία που μόλις άκουσαν. Μοιράζουν έτσι ρόλους, φτιάχνουν κοστούμια, σκηνικά και τη δική τους θεατρική παράσταση. Μέσω της δραματοποίησης, τα παιδιά απελευθερώνονται, χαίρονται, απολαμβάνουν τους ρόλους τους, αξιοποιούν κρυμμένες τους δυνατότητες.

Κάλλιστα μπορούν να ακολουθήσουν και εικαστικές δραστηριότητες, όπως ζωγραφική και κολλάζ. Με κίνητρο το βιβλίο που μόλις άκουσαν, τα παιδιά μπορούν να κάνουν μία δική τους εικονογράφηση της ιστορίας ή μπορούν να εικονογραφήσουν όπως αυτά θέλουν το εξώφυλλό του βιβλίου. Με κολλάζ, κόβοντας εικόνες από εφημερίδες και περιοδικά, τα παιδιά μπορούν να αποτυπώσουν, το θέμα του βιβλίου που τους διάβασε η νηπιαγωγός ή μπορούν επίσης, ομαδικά ή ατομικά να φτιάξουν ένα δικό τους βιβλίο, το οποίο θα κρατηθεί από την νηπιαγωγό στο χώρο της τάξης.

Θα μπορούσε επίσης, με την βοήθεια της νηπιαγωγού, να στηθεί μία τηλεοπτική συνέντευξη, στην οποία κάποια από τα παιδιά θα αντιπροσώπευαν τους ήρωες του βιβλίου και κάποια άλλα τον δημοσιογράφο, το σκηνοθέτη, το φωτιστή κλπ. Η δραστηριότητα αυτή αποβλέπει, στην κοινωνικοποίηση των παιδιών, στην ελεύθερη έκφρασή τους, στην αβίαστη κατανόηση του κόσμου της τηλεόρασης.

Με το τέλος της αφήγησης του λογοτεχνικού βιβλίου, η νηπιαγωγός θα μπορούσε να προσκαλέσει στην τάξη, τον δημιουργό του. Η διαπροσωπική επαφή των παιδιών με τον συγγραφέα του βιβλίου, είναι η πλέον ιδανικότερη, για να λυθούν στα παιδιά τυχόν απορίες, μέσω μίας συζήτησης η οποία τροφοδοτείται τόσο από τις ερωτήσεις και τις συμβουλές του συγγραφέα όσο και από τις ερωτήσεις, τις παρατηρήσεις και τα σχόλια των παιδιών, πάνω στο θέμα του βιβλίου. (Δελώνης 1991).

Η νηπιαγωγός μπορεί επίσης να κασετοφωνεί αφηγήσεις ανθρώπων που ξέρουν να διαβάζουν καλά, με σκοπό τα παιδιά να τις ακούνε στο χώρο του νηπιαγωγείου ή ακόμα στο σπίτι τους το βράδυ πριν κοιμηθούν. Μπορεί επίσης στο τέλος κάθε χρονιάς να προτρέπει τα παιδιά να συζητούν για τα βιβλία που τους αφηγήθηκαν είτε στο σχολείο είτε στο σπίτι, οι ενήλικες. (Κ.Ε.Π.Β. 1989)

Εκτός από την διαδικασία της αφήγησης λογοτεχνικών αναγνωσμάτων από την εκπαιδευτικό, σπουδαίο αποτελεί το γεγονός τα παιδιά να μάθουν να εμπλέκονται στην διαδικασία της "ανάγνωσης". Η πρόκληση του ενδιαφέροντος των νηπίων για την "ανάγνωση" των λογοτεχνικών βιβλίων της τάξης, επιτυγχάνεται όταν η νηπιαγωγός δημιουργήσει κίνητρα στα παιδιά ώστε να συνειδητοποιήσουν πως τα θέματα των παιδικών λογοτεχνικών βιβλίων αναδύονται μέσα από την ζωή του ίδιου του παιδιού. Η νηπιαγωγός με τα κατάλληλα λογοτεχνικά αναγνώσματα, μεσολαβεί και υποβοηθά την διαδικασία, προετοιμάζοντας το παιδί – αναγνώστη, να συνδιαλεχθεί όχι μόνο με κείμενα που ανταποκρίνονται στις δικές του εμπειρίες και βιώματα, αλλά και με κείμενα που θα εμπλουτίσουν τον γνωστικό, αισθητικό και κοινωνικό του κόσμο.

Με δραστηριότητες, στις οποίες το παιδί εμπλέκεται βιωματικά και σχετίζονται με τον συγγραφέα, με την κατανόηση του κειμένου, με την δομή και τις αφηγηματικές του τεχνικές, το παιδί καλλιεργείται αισθητικά συνδέοντας την φαντασία με την πραγματικότητα, με έναν τρόπο διασκεδαστικό. (Γκίβαλου – Καλογήρου - Χαλκιαδάκη 2008).

Γίνεται λοιπόν αντιληπτό πώς για την σύνδεση και την εξοικείωση του παιδιού με το βιβλίο, καθοριστικός είναι ο ρόλος τόσο της οικογένειας όσο και του σχολείου. Γονείς και εκπαιδευτικοί, με θέληση και όρεξη, είναι ικανοί να τοποθετήσουν τα πρώτα θεμέλια για την δημιουργία μιας σχέσης μοναδικής, μίας σχέσης που συμβάλλει στην διάπλαση της προσωπικότητας του παιδιού, μίας σχέσης εφ' όρου ζωής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ:ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

3.1 Η παιδική λογοτεχνία στο Διαθεματικό Ενιαίο

Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών: Προτεινόμενες δραστηριότητες

Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών, για το Νηπιαγωγείο, αποτελεί ένα οργανωμένο σύστημα εργασίας το οποίο σκιαγραφεί, το τι θα πρέπει να μάθουν τα παιδιά, το τι πρέπει να κάνει ο εκπαιδευτικός, τις διαδικασίες με τις οποίες επιτυγχάνονται οι καθοριζόμενες γενικές επιδιώξεις, καθώς επίσης και το πλαίσιο μέσα στο οποίο πραγματοποιείται η μάθηση και η διδασκαλία.(Δ.Ε.Π.Π.Σ. για το Νηπιαγωγείο, 2003).

Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο, εναρμονισμένο με τα, Δ.Ε.Π.Π.Σ των επόμενων βαθμίδων, προβάλλει τη διαθεματική προσέγγιση ως διδακτική μεθοδολογία για την κατάκτηση της γνώσης. Σύμφωνα με την διαθεματική προσέγγιση, η γνώση αντιμετωπίζεται ως ολότητα και όχι τεμαχισμένη σε διαφορετικές γνωστικές περιοχές. (Οδηγός Νηπιαγωγού:9).

Τα προγράμματα ανάπτυξης δραστηριοτήτων,(Γλώσσας, Μαθηματικών, Μελέτης Περιβάλλοντος, Δημιουργίας και Έκφρασης και Πληροφορικής),για το νηπιαγωγείο, δεν « νοούνται ως διακριτά διδακτικά αντικείμενα και δεν προτείνονται για αυτοτελή διδασκαλία αλλά για τον προγραμματισμό και την υλοποίηση δραστηριοτήτων που έχουν νόημα και σκοπό για τα ίδια τα παιδιά». (Δ.Ε.Π.Π.Σ για το Νηπιαγωγείο 2003).

Η διαθεματική προσέγγιση αντανακλά μια αντίληψη για τη μάθηση στο πλαίσιο της οποίας τα παιδιά εμπλέκονται δυναμικά στη μαθησιακή διαδικασία. Σπουδαίος είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού, καθώς ο ίδιος αναλαμβάνοντας τον ρόλο του διαμεσολαβητή στη μαθησιακή προσπάθεια,

κάθε παιδιού, διαμορφώνει τις προϋποθέσεις για την ολόπλευρη ανάπτυξή του. (Οδηγός Νηπιαγωγού:9-10).

Καθώς με την εφαρμογή του Δ.Ε.Π.Π.Σ, στην εκπαίδευση, η γνώση προσεγγίζεται ολικά, η λογοτεχνία, εμπειριεχόμενη στα προγράμματα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων, λαμβάνει χώρα σε ποικίλες καθημερινές εφαρμογές, του νηπιαγωγείου.

Στην ενότητα, "Παιδί και Γλώσσα: Πρόγραμμα Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Δραστηριοτήτων Γλώσσας", αναφορικά με την προφορική επικοινωνία (ομιλία και ακρόαση), προτείνονται οι εξής δραστηριότητες :

Η εκπαιδευτικός μπορεί να προτρέψει τα παιδιά να αφηγηθούν την ιστορία ενός αγαπημένου τους παραμυθιού, ενθαρρύνοντάς τα παίρνουν το λόγο και να συζητούν. (Δ.Ε.Π.Π.Σ. για το Νηπιαγωγείο 2003).

Η εκπαιδευτικός επίσης, χωρίζοντας τα παιδιά σε ομάδες, μπορεί να ξεκινήσει την αφήγηση ενός άγνωστου σε αυτά, παραμυθιού, παρουσιάζοντας τους ήρωες της ιστορίας , προχωρώντας την υπόθεση μέχρι ενός σημείου και καλώντας έπειτα κάθε ομάδα, να σκεφτεί την δική της εκδοχή για το τέλος του παραμυθιού. Σκοπός της δραστηριότητας, είναι τα παιδιά να μάθουν να συζητούν, να προωθούν την σκέψη τους και να συνεργάζονται, καθώς το τέλος της ιστορίας θα αποτελείται από την σύνθεση των στοιχείων, των διαφορετικών εκδοχών όλων των παιδιών. Την αφήγηση ενός παραμυθιού, μπορούν επίσης να ξεκινήσουν και τα ίδια τα παιδιά. Χωρισμένα πάλι σε ομάδες, παίρνουν διαδοχικά το λόγο και συνεχίζουν την ιστορία, που ξεκίνησε να αφηγείται η μία ομάδα.

Μία άλλη δραστηριότητα είναι η εκπαιδευτικός να παρουσιάζει σε κάθε ομάδα παιδιών, φανερά ή όχι, εικόνες οι οποίες παραπέμπουν σε γνωστά παραμύθια, καλώντας τα να επιλέξουν και στη συνέχεια να συνθέσουν μία ιστορία, αναμειγνύοντας τους ήρωες των εικόνων που επέλεξαν. Ανάλογα με τις απαντήσεις και τον τρόπο σκέψης των παιδιών, η δραστηριότητα αυτή, μπορεί να αποκαλύψει στοιχεία της προσωπικότητας και του χαρακτήρα τους.

Τα παιδιά, με στόχο να βελτιώνουν και να εμπλουτίζουν τον προφορικό τους λόγο, μπορούν να απομνημονεύουν και να απαγγέλουν ποιήματα, να μαθαίνουν λαχνίσματα, αινίγματα και γλωσσοδέτες. Μέσω της συχνής τους επαφής με τα παραμύθια, τα παιδιά επίσης συνηθίζουν να αναπαράγουν λεκτικά σχήματα, όπως "ήταν μια φορά κι ένα καιρό...", "και έζησαν αυτοί καλά και εμείς καλύτερα..." κτλ. Η λογοτεχνία, μπορεί επίσης να βοηθήσει τα παιδιά, να αποκτήσουν φωνολογική επίγνωση. Μέσω της επαφής τους με λαχνίσματα, ρίμες και τραγούδια, τα παιδιά σταδιακά θα συνειδητοποιήσουν το φωνημικό χαρακτήρα της γλώσσας και θα διακρίνουν τα φωνήματα ως συστατικά των λέξεων. (Δ.Ε.Π.Π.Σ για το Νηπιαγωγείο 2003).

Στην ίδια ενότητα αναφορικά με το διδακτικό αντικείμενο της ανάγνωσης, προτείνονται οι εξής δραστηριότητες :

Η αναζήτηση βιβλίων, από την γωνιά της βιβλιοθήκης, ενεργοποιεί διαδικασίες ανάγνωσης. Τα παιδιά κάνουν υποθέσεις γύρω από το τι είναι γραμμένο σε κάθε βιβλίο και προχωρούν σε διαδικασίες σύγκρισης και συσχετισμού, των γραμμάτων του βιβλίου που δανείστηκαν και της φωτοτυπίας του εξωφύλλου του, η οποία προτείνεται σε κάθε νηπιαγωγείο, να είναι σταθερά τοποθετημένη πίσω από τα βιβλία, με σκοπό την σωστή τοποθέτησή τους, χωρίς την βοήθεια της νηπιαγωγού. Καθώς όμως, η φωτοτυπία είναι ασπρόμαυρη και η εικονογράφηση των εξωφύλλων, στο ίδιο ράφι της βιβλιοθήκης, τυχαίνει να είναι παρεμφερείς, τα παιδιά περνούν στην προσπάθεια ανάγνωσης των γραμμάτων τόσο στο εξώφυλλο του βιβλίου όσο και στη φωτοτυπία, διαπιστώνοντας έτσι ομοιότητες και διαφορές, με σκοπό να σιγουρευτούν ότι εντόπισαν τη σωστή θέση. (Οδηγός Νηπιαγωγού:114-115).

Στο νηπιαγωγείο, η εκπαιδευτικός καθώς διαβάζει βιβλία στα παιδιά, επιδιώκει να έχει στραμμένη την όψη τους, προς την μεριά τους, έτσι ώστε να συνειδητοποιήσουν ότι αυτό που διαβάζεται είναι το κείμενο και όχι εικόνα, καθώς επίσης, ότι η φορά που διαβάζουμε είναι από τα αριστερά προς τα δεξιά. Με αυτό τον τρόπο ανάγνωσης τα παιδιά ενθαρρύνονται να παρεμβαίνουν κατά την ανάγνωση του κειμένου και να κάνουν υποθέσεις και

σχόλια για την εξέλιξη της ιστορίας. Τα παιδιά επίσης αναγνωρίζουν τα μέρη της ιστορίας στα οποία οι ήρωες διαλέγονται, και παροτρύνονται να επαναλαμβάνουν παρόμοιους διαλόγους. Η εκπαιδευτικός επίσης ενθαρρύνει τα παιδιά, να απομνημονεύουν μικρά κείμενα, και όταν αυτά μάλιστα είναι έμμετρα, όπως λαχνίσματα, ποιήματα, ρίμες, παρηχήσεις και ομοιοκαταληξίες, απομνημονεύονται πιο εύκολα και βοηθούν το παιδί να συνειδητοποιήσει σταδιακά, στοιχεία της γλώσσας που συνδέονται με το συλλαβικό χαρακτήρα της, συμβάλλοντας έτσι στη φωνημική και συντακτική συνείδηση της γλώσσας. (Δ.Ε.Π.Π.Σ. για το Νηπιαγωγείο 2003).

Εκτός από τα βιβλία, που διαβάζει η νηπιαγωγός παρουσία όλων των παιδιών, καλό είναι να επιδιώκει να διαβάζει και σε μικρότερες ομάδες νηπίων, την ώρα που υπόλοιπες ασχολούνται με άλλες δραστηριότητες. Στις μικρότερες ομάδες, τα παιδιά ενθαρρύνονται να μιλούν και να παίρνουν το λόγο ευκολότερα, καθώς οι αλληλεπιδράσεις των παιδιών μεταξύ τους και με την εκπαιδευτικό αναπτύσσονται με πιο εύκολο τρόπο και με πιο γρήγορο ρυθμό. (Οδηγός Νηπιαγωγού:120).

Σημαντικό αποτελεί, το γεγονός, τα παιδιά να μάθουν να αναγνωρίζουν τα βασικά στοιχεία ενός βιβλίου. Με σκοπό λοιπόν τα παιδιά να εντοπίζουν τον τίτλο, τον συγγραφέα, τον εκδοτικό οίκο, τον εικονογράφο, την χρονιά έκδοσης κτλ., η νηπιαγωγός πριν την ανάγνωση ενός βιβλίου, επισημαίνει τα σημεία στα οποία λαμβάνουν θέση τα ανάλογα στοιχεία.

Η ανάγνωση λογοτεχνικών βιβλίων στα παιδιά, ενθαρρύνει επίσης την συνειδητοποίηση πως ότι λέμε μπορούμε να το γράψουμε, πως ο γραπτός λόγος είναι η αναπαράσταση της γλώσσας και η εικόνα, η αναπαράσταση του κόσμου. Μέσα από τις λέξεις που ακούν τα παιδιά κατά την ανάγνωση βιβλίων, αρχίζουν να αναγνωρίζουν και σιγά – σιγά να μπορούν να είναι σε θέση να απομονώνουν ορισμένα γράμματα και να κάνουν συνδυασμούς αυτών των γραμμάτων, έτσι ώστε να "διαβάσουν" άγνωστες λέξεις.

Στην έρευνα της Μιχαλοπούλου Κ. (2001), η οποία εξέτασε τον ρόλο του εκπαιδευτικού, στην κατανόηση των γραπτών κειμένων από τα παιδιά προσχολικής ηλικίας, παρατηρήθηκαν δύο τύποι αλληλεπίδρασης ανάμεσα

στον ενήλικα και το παιδί, οι οποίοι προκύπτουν από την μέθοδο που επιλέγει ο ίδιος για να προσεγγίσει τα κείμενα της παιδικής λογοτεχνίας, στο χώρο του νηπιαγωγείου. Κυρίαρχος του παιχνιδιού, στην πρώτη μέθοδο, αποτελεί ο εκπαιδευτικός, του οποίου η αλληλεπίδραση με τα παιδιά, βασίζεται στο κείμενο και αναπτύσσει κυρίως τις γνωστικές τους ικανότητες όπως η παρατηρητικότητα και η μνήμη. Εδώ ο εκπαιδευτικός δεν παρεμβαίνει με σχολιασμούς κατά την διάρκεια της ανάγνωσης, βασίζεται κυρίως στην δραματικότητα της έκφρασης, στις παύσεις, τα επιφωνήματα, δίνοντας την δυνατότητα στο παιδί για καλλιέργεια της φαντασίας του και μιας πιο αυτόνομης σχέσης με το κείμενο. Η δεύτερη μέθοδος αποβλέπει στην αλληλεπίδραση που βασίζεται στην ενεργητική συμμετοχή του παιδιού κατά την διάρκεια της ανάγνωσης ενός λογοτεχνικού βιβλίου από τον εκπαιδευτικό, θέτοντας το παιδί σε συνεχή διάλογο με τον / την νηπιαγωγό, αναπτύσσοντάς του την ικανότητα δόμησης του νοήματος, της έκφρασης, την κριτική και επικοινωνιακή ικανότητα. Η μέθοδος αυτή, εισάγει το παιδί στον γραπτό λόγο, δίνοντάς του την ευκαιρία για την κατανόηση της λειτουργίας του και την συνειδητοποίηση της αντιστοιχίας προφορικού και γραπτού λόγου. Από την έρευνα συμπεραίνεται πως ο τύπος αλληλεπίδρασης ενήλικα και παιδιού είναι καθοριστικός, για τα αποτελέσματα που θα επιφέρει στα νήπια. Αναλόγως με το είδος του κειμένου προτείνεται και η προσαρμογή της αλληλεπίδρασης, καθώς υπάρχουν μέθοδοι που αρμόζουν διαφορετικά στα παραμύθια, διαφορετικά στις μικρές ιστορίες, στους μύθους, στα ποιήματα κ.λπ. (Κούρτη 2001).

Στο χώρο του νηπιαγωγείου, στην ίδια επίσης ενότητα, αναφορικά με το διδακτικό αντικείμενο της γραφής και γραπτής έκφρασης, οι δραστηριότητες οι οποίες προτείνονται είναι οι εξής :

Στα παιδιά, θα πρέπει να δίνονται ευκαιρίες, έτσι ώστε, να συνειδητοποιήσουν την κοινωνική διάσταση του γραπτού λόγου και να κατανοήσουν την σημασία του, ως μέσου επικοινωνίας, ανάπτυξης ιδεών και μεταφοράς πληροφοριών. Τα παιδιά χωρισμένα σε ομάδες, υπαγορεύουν στη νηπιαγωγό, παραμύθια και ποιήματα, τα οποία διαμορφώνουν συλλογικά. Με το τέλος της υπαγόρευσης, τα παιδιά θα μπορούσαν να δραματοποιήσουν

την ιστορία, να την εικονογραφήσουν δημιουργώντας το δικό τους βιβλίο, να φτιάξουν το εξώφυλλό του, να βρουν και να "γράψουν" τα βασικά στοιχεία του, κλπ. (Δ.Ε.Π.Π.Σ. για το Νηπιαγωγείο 2003).

Η δραματοποίηση γνωστών παραμυθιών, μπορεί επίσης να ενεργοποιήσει διαδικασίες γραφής μέσα από δραστηριότητες, οι οποίες αποτελούν πηγή ευχαρίστησης για τα παιδιά. Προκειμένου, να μοιραστούν ρόλοι για την δραματοποίηση του παραμυθιού, τα παιδιά διαμορφώνουν καταλόγους με τα ονόματα των ηρώων, οι οποίοι τοποθετούνται, από την νηπιαγωγό, ανάποδα πάνω στο τραπέζι και κάθε παιδί τραβά και υποδύεται τον ήρωα που του έτυχε. Τα παιδιά αναγνωρίζουν το όνομα που είναι γραμμένο στην καρτέλα, με τη βοήθεια του πίνακα αναφοράς, που είναι τοποθετημένος στο νηπιαγωγείο και στον οποίο αναγράφονται τα ονόματα των ηρώων δίπλα από τις χαρακτηριστικές εικόνες. Η νηπιαγωγός, μπορεί να προεκτείνει τη δραστηριότητα και να προτείνει στα παιδιά, να γράψουν σε ένα πίνακα, ποίος θα έπαιζε τον κάθε ρόλο, για να το θυμούνται. Τα παιδιά, λοιπόν γράφουν τα ονόματά τους και δίπλα το όνομα του ήρωα που θα υποδύονταν.

Οι δανεισμοί από τη βιβλιοθήκη μπορούν επίσης να ενεργοποιήσουν δραστηριότητες γραφής. Ανάλογα με τις επιδιώξεις της εκπαιδευτικού για αυτή τη δραστηριότητα, τα παιδιά μπορούν να γράψουν σε καρτέλες το όνομα τους και να το τοποθετήσουν στη θέση του βιβλίου που έχουν δανειστεί είτε για διάβασμα στο σπίτι είτε για διάβασμα στη χώρο του νηπιαγωγείου. Μπορούν επίσης να γράψουν σε ένα φύλλο χαρτί το όνομά τους και τον τίτλο του βιβλίου που δανείστηκαν. Η νηπιαγωγός μπορεί επίσης, να ενθαρρύνει τα παιδιά, να συμπληρώσουν μία καρτέλα δανεισμού με το όνομά τους και τον τίτλο του βιβλίου και σε πιο προχωρημένη μορφή και το όνομα συγγραφέα, τον εκδοτικό οίκο και την ημερομηνία δανεισμού.

Μία άλλη δραστηριότητα, μπορεί να είναι η γραφή των τίτλων των αγαπημένων βιβλίων των παιδιών, με σκοπό να διαβάζονται περισσότερο μέσα στη τάξη, όπως επίσης και η γραφή και μεταγραφή παραμυθιών, η οποία μπορεί να γίνεται είτε υπαγορεύοντας στη νηπιαγωγό, είτε γράφοντας τα ίδια τα παιδιά, με όποιο τρόπο αυτά μπορούν. Πρωταρχικός, άλλωστε

στόχος των δραστηριοτήτων ανάγνωσης και γραφής στο νηπιαγωγείο, είναι τα παιδιά να συνειδητοποιήσουν ότι ο γραπτός λόγος χρησιμοποιείται ως εργαλείο επικοινωνίας, και για το σκοπό αυτό να θελήσουν να τον μάθουν. Βέβαια στην πορεία κατάκτησης του γραπτού λόγου, τα παιδιά αποκτούν συνεχώς νέες γνώσεις. Τα λάθη που κάνουν τα παιδιά, δίνουν χρήσιμες πληροφορίες στον ενήλικα, εκπαιδευτικό και γονέα, για τις γνώσεις που έχει ήδη κατακτήσει, επιτρέποντάς του να διαμορφώσει το κατάλληλο κάθε φορά πλαίσιο, ώστε το παιδί να υποστηρίζεται στις προσπάθειά του να κατακτήσει το γραπτό λόγο.

Τα παιδιά με το τέλος της ανάγνωσης ενός παραμυθιού, ανάγνωση στην οποία ενθαρρύνει και υποβοηθά η νηπιαγωγός, με την παρότρυνσή της, μπορούν να περάσουν σε δραστηριότητες γραφής. Μπορούν λοιπόν, να ζωγραφίσουν και να γράψουν ότι θέλουν, σχετικά με το παραμύθι που διάβασαν και στη συνέχεια να το παρουσιάσουν στους φίλους τους, μπορούν να ανασυνθέσουν το παραμύθι που διάβασαν, με το δικό τους τρόπο, βάζοντας σε σειρά εικόνες του παραμυθιού που τους διανέμει η νηπιαγωγός και στη συνέχεια να το τοποθετήσουν στη βιβλιοθήκη της τάξης τους, μπορούν τέλος στα πλαίσια οργάνωσης μίας έκθεσης, στο χώρο του νηπιαγωγείου, με τα αγαπημένα τους παραμύθια, να χωριστούν σε ομάδες, να γράψουν και να εικονογραφήσουν το παραμύθι που κάθε ομάδα προτιμά με σκοπό να το δείξει στους καλεσμένους της, σε γονείς δηλαδή και παιδιά των άλλων τμημάτων του νηπιαγωγείου.

Η παιδική λογοτεχνία, αποτελεί ερέθισμα και για την έναρξη ποικίλων δραστηριοτήτων σχετικά με το γνωστικό αντικείμενο των μαθηματικών. Περνώντας στην ενότητα "Παιδί και Μαθηματικά : Πρόγραμμα Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Δραστηριοτήτων Μαθηματικών", οι δραστηριότητες οι οποίες προτείνονται είναι οι εξής :

Τα παιδιά, με σκοπό να μάθουν να ερμηνεύουν γενικά στοιχεία του κόσμου που τα περιβάλλει μέσα από διαδικασίες παρατήρησης και περιγραφής, σύγκρισης, ταξινόμησης, αντιστοίχισης και συμβολικής αναπαράστασης, με την παρότρυνση της νηπιαγωγού, παρατηρούν και σχολιάζουν τους αριθμούς

στις σελίδες των βιβλίων, ταξινομούν τα βιβλία ανάλογα με το περιεχόμενο ή και με το μέγεθός τους, αντιστοιχίζουν την καρτέλα του ονόματός τους, με την ανάλογη θέση του βιβλίου που δανείστηκαν, δημιουργούν ένα πίνακα είτε απλό είτε διπλής εισόδου, με τα βιβλία τα οποία έχει δανειστεί το κάθε παιδί.

Τα παιδιά, μπορούν επίσης με σκοπό να οργανώνουν και να επεκτείνουν τις γνώσεις τους σχετικά με τους αριθμούς, να απαριθμούν τα βιβλία που διαβάζουν, να απαριθμούν τις καρτέλες δανεισμού, στο τέλος του μήνα, έτσι ώστε να δουν ποιος δανείστηκε τα περισσότερα και ποιος τα λιγότερα βιβλία, να μάθουν επίσης με την ενθάρρυνση της νηπιαγωγού ποιήματα και τραγούδια με αριθμούς. (Οδηγός Νηπιαγωγού).

Με το τέλος της αφήγησης από την νηπιαγωγό ή της "ανάγνωσης", από τα ίδια τα παιδιά, παραμυθιών στα οποία εμφανίζονται αριθμοί, τα παιδιά προτρέπονται να αναγνωρίσουν και να χρησιμοποιήσουν τους αριθμούς έτσι ώστε να μάθουν τι αντιπροσωπεύουν (ποσότητα, αξία, κτλ.). (Δ.Ε.Π.Π.Σ. για το Νηπιαγωγείο 2003).

Με σκοπό επίσης, τα παιδιά να μάθουν να επινοούν, να διατυπώνουν και να επιλύουν προβλήματα κάνοντας απλές αριθμητικές πράξεις, η εκπαιδευτικός μπορεί, να τους αφηγηθεί ένα παραμύθι με αριθμούς ή μια ιστορία στην οποία θα εμπλέξει ήρωες γνωστών παραμυθιών. Εάν τυχόν τα παιδιά δυσκολευτούν να ανακαλέσουν στη μνήμη τους, τους πρωταγωνιστές, η νηπιαγωγός, τους παρουσιάζει εικόνες που αναφέρονται στον κάθε ήρωα ξεχωριστά. Οργανώνοντας την ιστορία με τρόπο που η εξέλιξή του απαιτεί την επίλυση αριθμητικών πράξεων, τα παιδιά εξοικειώνονται με τους αριθμούς. Το τέλος του παραμυθιού, θα μπορούσαν να το δώσουν τα ίδια τα παιδιά. (Οδηγός Νηπιαγωγού).

Σχετικά με την ενότητα, "Παιδιά και Περιβάλλον: Πρόγραμμα Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Δραστηριοτήτων Μελέτης Περιβάλλοντος", προτείνονται οι εξής δραστηριότητες :

Στα παιδιά, με σκοπό να προσεγγίσουν και να αποσαφηνίσουν βασικές χρονικές έννοιες και να μάθουν να αντιλαμβάνονται τη χρονική ακολουθία των

γεγονότων, η νηπιαγωγός, μπορεί να αφηγηθεί μία ιστορία, ένα παραμύθι, παρακινώντας τα παιδιά να αναγνωρίσουν την αρχή, τη μέση και το τέλος της ιστορίας και να αναδιηγηθούν ότι άκουσαν, ακολουθώντας τη χρονική αλληλουχία των γεγονότων. Τα παιδιά μπορούν ακόμη, όταν τους ζητηθεί από την εκπαιδευτικό, να ολοκληρώσουν την εξέλιξη μίας ιστορίας, αφού βέβαια τους έχει δοθεί η αρχή. Μπορούν επίσης, με σκοπό να μάθουν να αναπαριστούν γεγονότα σύμφωνα τη χρονική τους ακολουθία, αφού η εκπαιδευτικός αφηγηθεί μία ιστορία, με το τέλος της τα παιδιά, να την εικονογραφήσουν ή ακόμα και να τη δραματοποιήσουν. Επιπρόσθετα, τα παιδιά με σκοπό, να μάθουν να αναπτύσσουν το ενδιαφέρον τους για ιστορικά γεγονότα, προβλήματα και διλλήματα ανθρώπων διαφορετικών εποχών, η εκπαιδευτικός διηγείται ή διαβάζει ιστορίες, μύθους, θρύλους και παραμύθια στα παιδιά, τα οποία ασκούνται στο να κατανοούν τα γεγονότα, να αναγνωρίζουν τους ήρωες των ιστοριών και τα επακόλουθα των πράξεών τους. Τα παιδιά μαθαίνουν να συζητούν για τα πιθανά κίνητρα, τις ελπίδες, τους φόβους και τα διλλήματα των ηρώων, καθώς επίσης κάνουν υποθέσεις για τις πράξεις των πρωταγωνιστών και τις πιθανές εκδοχές της ιστορίας.

Στην ενότητα, "Παιδί Δημιουργία και Έκφραση: Πρόγραμμα Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Δραστηριοτήτων Δραματικής Τέχνης", οι δραστηριότητες οι οποίες προτείνονται είναι οι εξής :

Τα παιδιά με σκοπό, να μάθουν να εκφράζονται με το δημιουργικό δράμα, να αναπτύσσουν τη γλώσσα τους και να αξιοποιούν στο πλαίσιο των δυνατοτήτων τους την τεχνολογία, ενθαρρύνονται από την εκπαιδευτικό να δραματοποιούν μύθους, παραμύθια και ιστορίες. Σκοπός της δραστηριότητας αποτελεί επίσης, τα παιδιά, να αρχίζουν να αντιλαμβάνονται τα βασικά στοιχεία του δράματος, όπως η ένταση, η σύγκρουση και ο συμβολισμός. Την προσπάθεια των παιδιών, επαινεί η εκπαιδευτικός, η οποία επίσης ενθαρρύνει την χρήση ποικίλων υλικών για την δραματοποίηση και συχνά θέτει ερωτήσεις και διλλήματα στα παιδιά, σχετικά με τις πράξεις των ηρώων που υποδύονται. Στα πλαίσια της δραματοποίησης, τα παιδιά παροτρύνονται να χρησιμοποιούν, όσο οι δυνατότητές τους, τους το επιτρέπουν, στοιχεία της τεχνολογίας, όπως ένα μαγνητόφωνο, μία βιντεοκάμερα κτλ.

Με σκοπό επίσης τα παιδιά, να μάθουν να εξοικειώνονται με τις τεχνικές του κουκλοθεάτρου και του θεάτρου Σκιών, παίζοντας δημιουργικά με κούκλες και μαριονέτες, ενθαρρύνονται από την νηπιαγωγό, να διασκευάζουν παραμύθια, ιστορίες και να παίζουν ρόλους με τις κούκλες, είτε ομαδικά είτε ατομικά.

Η εκπαιδευτικός επίσης, με σκοπό τα παιδιά να αναπτύσσουν τη θεατρική τους αντίληψη και έκφραση, αποκτώντας θεατρική παιδεία, δίνει την ευκαιρία στα νήπια να παρακολουθούν παραστάσεις κουκλοθεάτρου και θεάτρου Σκιών, τις οποίες παίζει η ίδια. Τα παιδιά καθ' όλη τη διάρκεια της παράτασης μπορούν να συνομιλούν με τις κούκλες και με το τέλος της να περιγράψουν τις απόψεις τους και τα συναισθήματά τους σχετικά με τα όσα είδαν.

Στην ίδια ενότητα, αναφορικά με το γνωστικό αντικείμενο της φυσικής αγωγής, δραστηριότητες οι οποίες μπορούν να πραγματοποιηθούν είναι οι εξής :

Η εκπαιδευτικός θα πρέπει να δίνει την ευκαιρία στα παιδιά, μέσα από διηγήσεις μύθων, παραμυθιών και ιστοριών, σε επαφή με την ολυμπιακή ιδέα, με σκοπό να αρχίσουν να αντιλαμβάνονται την έννοιά της καθώς επίσης και την σπουδαιότητα των μεγάλων αθλητικών διοργανώσεων. Τα παιδιά συμμετέχουν σε παιχνίδια – αγώνες που διοργανώνουν στον προαύλιο χώρο, και ασκούνται στο αποδέχονται την ήττα όταν χάνουν. (Δ.Ε.Π.Π.Σ. για το Νηπιαγωγείο 2003).

Στην ίδια επίσης ενότητα, σχετικά με το γνωστικό αντικείμενο της μουσικής, μία δραστηριότητα η οποία προτείνεται είναι η εξής :

Η εκπαιδευτικός επιδιώκοντας τα παιδιά, να μάθουν να επιλέγουν και να παράγουν ήχους με βάση προσδιορισμένα κριτήρια, είναι η αφήγηση ενός παραμυθιού από τα παιδιά ή και από την ίδια , η οποία τους προτείνει, να σκεφτούν ήχους, που θα μπορούσαν να αντιπροσωπεύουν τους ήρωες του παραμυθιού. Αφού τα παιδιά, επιλέξουν την ηχητική πηγή από την οποία θα παρήγαγαν τον κάθε ήχο (π.χ τύμπανα, σφυρίχτρα ή και ακόμα χτυπήματα της παλάμης, ήχους με το στόμα κτλ.), καθώς η εκπαιδευτικός λέει την

ιστορία, όταν αναφέρει τα ονόματα των ηρώων, τα παιδιά εκτελούν τον ήχο, που έχουν επιλέξει, για το κάθε όνομα.

Με το τέλος της αφήγησης, η εκπαιδευτικός μπορεί να ενθαρρύνει τα παιδιά να δημιουργήσουν μία δική τους μουσική σύνθεση. Έτσι λοιπόν, επαναλαμβάνουν, την αφήγηση παίζοντας διαδοχικά, τους διαφορετικούς ήχους, με τη σειρά που εμφανίζονται στο παραμύθι. (Οδηγός Νηπιαγωγού).

Τέλος, όσον αφορά την ενότητα, "Παιδί και Πληροφορική: Πρόγραμμα Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Δραστηριοτήτων Πληροφορικής", οι δραστηριότητες οι οποίες προτείνονται είναι οι εξής :

Με σκοπό τα παιδιά, να μάθουν να χρησιμοποιούν ένα ψηφιακό δίσκο, ένα (cd), η εκπαιδευτικός, μπορεί να τα παροτρύνει να το χρησιμοποιήσουν με σκοπό, τα παιδιά να ακούσουν γνωστά παραμύθια, ιστορίες κτλ. (Δ.Ε.Π.Π.Σ. για το Νηπιαγωγείο 2003).

Γίνεται αντιληπτό πως η παιδική λογοτεχνία, λαμβάνει σπουδαία θέση στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών. Η εκπαιδευτικός εφοδιασμένη με όρεξη και αγάπη, για την μετάδοση γνώσεων στα παιδιά, όντας ενημερωμένη για τα Προγράμματα Σχεδιασμού του Δ.Ε.Π.Π.Σ, και εφαρμόζοντάς τα, τακτικά στα πλαίσια του μαθήματος, μπορεί να συμβάλλει ριζικά στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού.

3.2 Παιδαγωγικός / διδακτικός ρόλος και διδακτικές εφαρμογές της παιδικής λογοτεχνίας

«Η παιδαγωγική της λογοτεχνίας στρέφεται ουσιαστικά στον άνθρωπο ,στο μέτρο που αυτός οφείλει και μπορεί να γίνει ικανός για συμμετοχή στις προσπάθειες και τις κινήσεις που συντελούν στην ατομική και την κοινωνική καλλιέργεια και πρόοδο».(Μαλαφάντης 2005:18).

Η λογοτεχνία ασκώντας παιδαγωγική επίδραση στον άνθρωπο, βοηθά στην διαμόρφωση της προσωπικότητάς του μέσα από ποικίλες λειτουργίες, που συμβάλλουν στην ψυχική του ανάπτυξη. Το παιδί – αναγνώστης, μέσα από την επαφή του με τα λογοτεχνικά κείμενα, διαμορφώνει απόψεις και κρίσεις για την δομή της κοινωνίας που το περιβάλλει, ξεφεύγει από τα στενά πλαίσια της πραγματικότητας και αποκτά την ικανότητα να ζει και να μεταβαίνει, σε άγνωστες, πολλές φορές οδούς δράσεις, μέσα από τις εμπειρίες των ηρώων των λογοτεχνικών αναγνωσμάτων.

Με την βοήθεια της λογοτεχνίας το παιδί, ενθαρρύνεται να τοποθετεί νοητικά τον εαυτό στη θέση του άλλου, διευρύνοντας την αντίληψή του για τους ανθρώπους και διαμορφώνοντας τις ατομικές του αξίες, μέσα από ένα μεγάλο εύρος ανθρώπινων στάσεων, ενδιαφερόντων και αξιών, που περιλαμβάνονται στα κείμενα της παιδικής λογοτεχνίας.

Το παιδί με την ουσιαστική βοήθεια του σχολείου η οποία έχει να κάνει με τη δημιουργία μίας σταθερής επαφής του με την λογοτεχνία αλλά και με την εκβάθυνση και διερεύνηση αυτής της επαφής, που ξεκινά από τη μικρή του ηλικία και σταδιακά εξελίσσεται, αποκτά την λογοτεχνική αγωγή που του επιτρέπει να ενστερνίζεται και πιθανώς να υιοθετεί μια αξίωση για την προσωπική, ηθική και ατομική του πειθαρχία.

Ωστόσο το δίλλημα που συνεχώς τίθεται εκ νέου, αφορά την διαμόρφωση δύο κύριων τάσεων, στο χώρο της παιδικής λογοτεχνίας. Η πρώτη περιλαμβάνει ορισμούς που δέχονται την προτεραιότητα του καλλιτεχνικού - αισθητικού στοιχείου στα κείμενά της, ενώ η δεύτερη υποστηρίζει την υπεροχή

των εκπαιδευτικών στόχων και παιδαγωγικών εφαρμογών της. (Μαλαφάντης 2005).

Ο Κωστής Παλαμάς, (χ/χ στο Μαλαφάντης 2005:38) δίνει προτεραιότητα στην καθαρά αισθητική διάσταση της παιδικής λογοτεχνίας. Αναφερόμενος στην παιδική ποίηση, υποστηρίζει πως «τα ωραιότερα παιδαγωγικά ποιήματα είναι ακριβώς εκείνα που δεν γράφονται για τα παιδιά». Την άποψη αυτή έρχεται να υποστηρίξει και ο Γεώργιος Θέμελης, (χ/χ στο Μαλαφάντης 2005: 40), λέγοντας πως τα λογοτεχνήματα στα οποία προέχει ο διδακτισμός, «υποτάσσουν πρόδηλα την καλλιτεχνική αυτοτέλεια στην παιδαγωγική σκοπιμότητα».

Αρνητικές αντιλήψεις για την υπεροχή του παιδαγωγικού ρόλου της παιδικής λογοτεχνίας, τονίζοντας τον αισθητικό της χαρακτήρα, εκφράζουν και καθηγητές όπως ο Σπυρίδων Καλλιάφας, ο Μιχάλης Μερακλής, η Άντα Κατσίκη Γκίβαλου, ο Ευάγγελος Παπανούτσος κ.α.

Από την αντίθετη πλευρά συγγραφείς όπως ο Αριστείδης Βουγιούκας, υπογραμμίζουν την παιδευτική αξία της παιδικής λογοτεχνίας, την οποία όπως ο ίδιος αναφέρει, θεωρεί ως μία, «ανεξάντλητη πλουτοφόρα πηγή στην υπηρεσία του ανθρώπου». (1994, στο Μαλαφάντη 2005: 57).

Ο Αριστείδης Βουγιούκας μάλιστα, διακρίνει την προσφορά της παιδικής λογοτεχνίας σε τρεις τομείς. Στον πρώτο τομέα, δίχως να αποκλείει τον καλλιτεχνικό της χαρακτήρα, δέχεται πως η παιδική λογοτεχνία προσφέρει αισθητική τέρψη και απόλαυση. Στον δεύτερο τομέα διακρίνει τον προβληματισμό που θέτει στον αναγνώστη, όσον αφορά βασικά θέματα που απασχολούν τον άνθρωπο και την εξέλιξή του, βαθαίνοντας έτσι την αυτογνωσία του και στον τρίτο τομέα διακρίνει την συμβολή της παιδικής λογοτεχνίας στην αναδημιουργία, επαύξηση και τελειοποίηση της γλώσσας.

Οι ειδικοί της παιδικής λογοτεχνίας δεν καταλήγουν αποκλειστικά σε μία συγκεκριμένη άποψη γύρω από το βαθύτερο περιεχόμενο και προορισμό της. Από τις αντιφάσεις λογοτεχνών και φιλολόγων, μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα, πως η παιδική λογοτεχνία δεν μπορεί να θεωρηθεί

απόλυτα ως μία έκφραση της ελευθερίας με ένα καθαρά αισθητικό στοιχείο στα κείμενά της ή ως ένα απόλυτα αρμόδιο μέσο μετάδοσης παιδαγωγικών μηνυμάτων. (Μαλαφάντης 2005).

Η διδασκαλία της παιδικής λογοτεχνίας, βρίσκεται προφανώς σε άμεση συνάφεια με το περιεχόμενό της. Ο Καναδός καθηγητής Trevor J. Gambell (1986, στο Μαλαφάντης 2005:20), υποστηρίζει πως η διδασκαλία της παιδικής λογοτεχνίας αποβλέπει στην ανάπτυξη της πολυπλοκότητας της έκφρασης και της αντίδρασης του ατόμου, στην ανάπτυξη της ικανότητας της γραφής και της αισθητικής του επίγνωσης, στην ανάπτυξη εναλλακτικών μέσων αντίληψης και ταξινόμησης της εμπειρίας του, αλλά και ενός πιο ευέλικτου και περιπετειώδους γνωστικού του στυλ, αφού το ίδιο το παιδί μέσα από την λογοτεχνία μαθαίνει να λειτουργεί και στο επίπεδο των πιθανοτήτων. Υποστηρίζει επίσης πως η διδασκαλία της παιδικής λογοτεχνίας στοχεύει στην διαμόρφωση ηθικών αξιών και στην μετάδοση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Η παιδευτική αξία της παιδικής λογοτεχνίας, αντλείται μέσα από την ποιοτική ενότητα της αισθητικής ουσίας του λογοτεχνήματος, της γλωσσικής του αρτιότητας και του ανθρώπινου προβληματισμού που θέτει, προβάλλοντας το παιδί στον κόσμο της ομορφιάς και της γλώσσας, αποκαλύπτοντάς του την βαθύτερη σχέση του ανθρώπου με τον άνθρωπο. (Γκίβαλου – Κατσίκη 1994).

Η παιδική λογοτεχνία ως μορφωτικό αγαθό, νοείται στην προοπτική της ποιότητας αυτής, όταν την καθιστά αγωγική στη διαχρονία της. Όντας ιδιαίτερη ψυχοαισθητική, αξιακή και γλωσσική μορφή διαμεσολάβησης ανάμεσα στο παιδί και στον εξωτερικό του χώρο, η παιδική λογοτεχνία αποτελεί μία οργανική ενότητα του αισθήματος και της νόησης, της αισθητικής απόλαυσης και των κοινωνικών αξιών, που καθορίζουν τις συμπεριφορές και δράσεις του νέου ανθρώπου. Το παιδί βαδίζει προς την εξέλιξη της πνευματικής του πορείας σε συνάφεια με την γλωσσική ωριμότητα και την μύηση του στον πολιτισμό, στα δεδομένα της κοινωνικής πραγματικότητας, στη ζωή.

Κύριο θέμα του δασκάλου και της μεθόδου της διδασκαλίας του, αποτελεί η ουσιαστική συνάντηση του παιδιού με την λογοτεχνία. Το υλικό που θα χρησιμοποιήσει ως κίνητρο για την ανάπτυξη της λογοτεχνικής μόρφωσης του παιδιού, θα πρέπει να είναι αντλημένο από περιοχές της τέχνης και τη γνώσης και φυσικά κατάλληλο για το ηλικιακό επίπεδο του παιδιού. Ο δάσκαλος είναι αυτός που διαρρυθμίζει την ποιότητα συνάντησης του παιδιού με το λογοτεχνικό μόρφωμα. Ο ίδιος με την βοήθεια των κατάλληλων διδακτικών βιβλίων και Αναλυτικών Προγραμμάτων μπορεί να ξεπεράσει τη ρουτινιασμένη διδασκαλία της καθημερινότητας και να οδηγήσει τα παιδιά στη μαγεία που περιβάλλει τα κείμενα της παιδικής λογοτεχνίας. (Γκίβαλου – Κατσίκη 1993).

Η ιδεολογία της διδασκαλίας της παιδικής λογοτεχνίας, πρέπει να είναι τέτοια που να μπορεί να πραγματώνει την αγάπη του παιδιού για την λογοτεχνία, δίνοντάς του την δυνατότητα για την δημιουργία μίας νέας πανανθρώπινης αξίας, στη κοινωνία μας. (Γκίβαλου – Κατσίκη 1994).

Τα κείμενα της παιδικής λογοτεχνίας αποτελούν μία από τις πιο ολοκληρωμένες προσπάθειες της καλλιτεχνικής δημιουργίας, αφού συνδυάζουν την αισθητική καλλιέργεια του παιδιού με την απόκτηση γνώσης και την ομαλή προσαρμογή του στο κοινωνικό πλαίσιο. (Γκίβαλου – Κατσίκη 1993).

Για αυτό ακριβώς, όπως υποστηρίζει και ο Κωστής Παλαμάς, τα σχολεία, όσον αφορά την διδασκαλία της παιδικής λογοτεχνίας, θα πρέπει να είναι ανοιχτά σε καινούριες ιδέες, οι δάσκαλοι να βιώνουν το έργο τους και τα βιβλία που επιλέγονται για την σύνδεση παιδιού και λογοτεχνίας, να είναι "ολόδροσα" και "φρέσκα" σαν κρίνα. (Μαλαφάντης 2005:96).

Καθώς η παιδική λογοτεχνία στην πράξη της εφαρμόζεται μέσα από τις ποικίλες καθημερινές δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στο χώρο του σχολείου, ο εκπαιδευτικός, με σκοπό να προσφέρει θα πρέπει σίγουρα να λάβει υπόψη του τόσο τον παιδαγωγικό όσο και τον ψυχαγωγικό ρόλο της παιδικής λογοτεχνίας. Μέσα από δραστηριότητες που έχουν νόημα για τα παιδιά, τα ίδια έρχονται σε επαφή με τα γνωστικά αντικείμενα, της γλώσσας,

των μαθηματικών, της μελέτης περιβάλλοντος, των εικαστικών, της δραματικής τέχνης, της φυσικής αγωγής, της μουσικής και της πληροφορικής.

Τα παιδικά λογοτεχνικά αναγνώσματα προσφέρονται στο χώρο του σχολείου για την διαθεματική προσέγγιση της γνώσης. Μέσα από προσεγμένες και δημιουργικές πρακτικές αναδύονται διαδικασίες που συνδέουν τους διάφορες τομείς της και συμβάλλουν στην οργάνωσή της. (Τσιλιμένη 2007).

Η παιδική λογοτεχνία αποτελεί θεμέλιο της παιδείας. Οι διδακτικές της εφαρμογές, στο χώρο του σχολείου, παρέχουν στο παιδί μία πιο ολοκληρωμένη επαφή του με τα λογοτεχνικά αναγνώσματα, προσφέροντας με την σειρά τους, στην πνευματική του καλλιέργειά και δίνοντάς του την δυνατότητα για επιπλέον εξέλιξη.

Μέσα από την ουσιαστική επαφή των μαθητών με την παιδική λογοτεχνία, δημιουργούνται μελλοντικοί αναγνώστες λογοτεχνικά μορφωμένοι , οι οποίοι είναι δυνατό να προβαίνουν στην κριτική κατανόησης της λογοτεχνίας και να αντιμετωπίζουν με επάρκεια τις διάφορες μορφές της. (Μαλαφάντης 2005).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ : ΕΡΕΥΝΑ ΑΓΟΡΑΣ

4.1 Παιδικά βιβλία προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας με προτάσεις διδακτικών εφαρμογών : Έρευνα αγοράς

Το παιδικό βιβλίο επηρεάζοντας ποικιλόμορφα την προσωπικότητα και την ανάπτυξη του παιδιού, συνδέθηκε με τον χώρο της πρώτης εκπαίδευσης και συσχετίστηκε με τα εκάστοτε προγράμματα που εφαρμόστηκαν στην Προσχολική αγωγή. Η πολύπλευρη και ομαλή, ανάπτυξη και κοινωνικοποίηση του παιδιού, εξασφαλίζεται μέσα από την αδιάκριτη εφαρμογή των προγραμμάτων και δραστηριοτήτων, της Γλώσσας, των Μαθηματικών, της Μελέτης Περιβάλλοντος, της Δημιουργίας και Έκφρασης (Εικαστικά, Δραματική Τέχνη, Μουσική, Φυσική Αγωγή) και της Πληροφορικής, στο χώρο του νηπιαγωγείου.(Δ.Ε.Π.Π.Σ. για το Νηπιαγωγείο 2003).

Για το λόγο αυτό το παιδικό βιβλίο έχει ιδιαίτερη θέση στο νέο ΔΕΠΠΣ, το οποίο στηρίζεται στην διαθεματική σύνδεση των αντικειμένων. Με σκοπό λοιπόν, την ψυχική, κοινωνική, αισθητική και νοητική ανάπτυξη του παιδιού, πολλά λογοτεχνικά βιβλία, έχουν ενσωματώσει στις σελίδες τους, δραστηριότητες / εφαρμογές με τις οποίες το παιδί, διευρύνει του γνωστικούς του ορίζοντες.

Ανατρέχοντας στη χρονιά έκδοσης των βιβλίων διαπίστωσα ότι και πριν από την εφαρμογή της διαθεματικότητας, σε έναν μικρό βαθμό αρκετοί συγγραφείς πρότειναν στο τέλος του βιβλίου τους, παιδαγωγικές δραστηριότητες. Το φαινόμενο αυτό, ενισχύθηκε με την εφαρμογή της διαθεματικής προσέγγισης.

Στη συνέχεια αναφέρω με αλφαβητική σειρά ενδεικτικούς τίτλους βιβλίων με προτάσεις διδακτικών εφαρμογών / δραστηριοτήτων όπως κατέγραφα με τυχαία έρευνα αγοράς :

Τίτλοι Βιβλίων

- ✚ Βασιλείου Φωτεινή, *Το μυστικό της Βασιλοπούλας*, εικονογράφηση: Γρίβας Βασίλης, εκδόσεις :Τετράγωνο, Αθήνα 2010, σελ. 48.
- ✚ Γαϊτάνου Μαρία, *Τα ζωτικοπάπουτσα*, εικονογράφηση: Γρίβας Βασίλης, εκδόσεις: Τετράγωνο, Αθήνα 2010, σελ. 34.
- ✚ Δενεζάκη Λιάνα, *Το δάσος που άλλαξε όνομα*, εικονογράφηση: Δενεζάκη Λιάνα, εκδόσεις: Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2011, σελ. 30.
- ✚ Δημόπουλος Χρήστος, *Μπίλης Μπιζέλης- Το τζιπ της κυρίας Πατατέα*, εικονογράφηση: Γρηγοράτος Γιώργος, εκδόσεις: Intro Books, Αθήνα 2010, σελ. 48.
- ✚ Δημουλίδου Χρύσα, *Η Μαργαριταρένια Πολιτεία*, εικονογράφηση: Δενεζάκη Λιάνα, εκδόσεις: Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2007, σελ. 44.
- ✚ Ζαραμπούκα Σοφία, *Η ιστορία της μαμάς μου*, εικονογράφηση: Ζαραμπούκα Σοφία, εκδόσεις: Κέδρος, Αθήνα 2009, σελ. 56.
- ✚ Ζαραμπούκα Σοφία, *Τα αδέσποτα – η Μίνα*, εικονογράφηση: Ζαραμπούκα Σοφία, εκδόσεις: Μεταίχμιο, Αθήνα 2010, σελ. 60.
- ✚ Ηλιόπουλος Βαγγέλης Β., *Ο Κότσυφας απαιτεί το δάσος να σωθεί*, εικονογράφηση: Κοζάντι Φραντζέσκα, εκδόσεις: Πατάκη, Αθήνα 2009, σελ. 40.
- ✚ Ηλιόπουλος Βαγγέλης Δ., *Παιδιά σε δράση! Η ώρα να σώσουμε τη γη έφτασε*, εικονογράφηση: Κοζάντι Φραντζέσκα, εκδόσεις: Πατάκης, Αθήνα 2008, σελ. 48.
- ✚ Καραγιάννη – Τόλκα Ματούλα, *Η κυρία ανακύκλωση και οι φίλοι της*, εικονογράφηση: Τόλκα Αγνή, εκδόσεις: Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2007, σελ. 39.

- ✚ Καραγιάννη – Τόλκα Ματούλα, *Ο Ψαρινός και η Ψαρίνα πάνε Ποσειδωνία*, εκδόσεις: Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2009, σελ. 46.
- ✚ Λοϊζου Μάρω, *Ο αθάνατος γαϊδαράκος*, εικονογράφηση: Βερούτσου Κατερίνα, εκδόσεις: Πατάκη, Αθήνα 2002, σελ. 43.
- ✚ Νικολαΐδου Βούλα, *Ένα δύσκολο αντίο*, εικονογράφηση: Παπαθανάση Σοφία, εκδόσεις: Εν πλω, Αθήνα 2010, σελ. 48.
- ✚ Παντελή Σμαρούλα, *Η γάτα μου η Τζούλια*, εικονογράφηση: Γούσης Σπύρος, εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2002, σελ. 50.
- ✚ Πιτσιδοπούλου Ελένη, *Μια γιορτή στη γειτονιά του ήλιου*, εικονογράφηση: Λευθήρη Γαρυφαλιά, εκδόσεις: Πλανητάριο Θεσσαλονίκης, Αθήνα 2007, σελ. 36.
- ✚ Ρουγγέρη Κάρμεν, *Παραμυθο – μαγειρική, (τα δυνατά)*, εικονογράφηση: Κουλουμπή Σοφία, εκδόσεις: Ψύχαλος, Αθήνα 2009, σελ. 48.
- ✚ Ρουγγέρη Κάρμεν, *Παραμυθο – μαγειρική, (τα παρεξηγημένα)*, εικονογράφηση: Κουλουμπή Σοφία, εκδόσεις: Ψύχαλος, Αθήνα 2009, σελ. 48.
- ✚ Σέφλερ Ούρζελ, *Ουπς, γυμνάζεσαι συχνά; Τρωσ υγιεινά;*, εικονογράφηση: Γιούτα Τιμ, εκδόσεις: Ανέμη, Αθήνα 2008, σελ. 32.
- ✚ Στάθη Ευαγγελία, *Παραμύθια της Θάλασσας*, εικονογράφηση: Γρίβας Βασίλης, εκδόσεις: Τετράγωνο, Αθήνα 2010, σελ. 36.
- ✚ Τούλας Γιώργος, *Ο Τσουρέκης*, εικονογράφηση: Τσαμπούκας Θανάσης, εκδόσεις: Επόμενος Σταθμός, Αθήνα 2007, σελ. 34.
- ✚ Τριβιζάς Ευγένιος, *Η Καιτούλα η κοκέτα η κοτούλα*, εικονογράφηση: Γκεοργκιέφ Στεφάν, εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2007, σελ. 79.
- ✚ Τριβιζάς Ευγένιος, *η Πινεζοβροχή*, εικονογράφηση: Ελευθερίου Βαγγέλης, εκδόσεις: Κέδρος, Αθήνα 2008, σελ. 48.

- ✚ Τριβιζάς Ευγένιος, *Ο κ. Ζαχαρίας και η κ. Γλυκερία*, εικονογράφηση: Βαρβάκη Άννα, εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2007, σελ. 87.
- ✚ Τριβιζάς Ευγένιος, *Το νανούρισμα του μικρού φακίρη*, εικονογράφηση: Δεσφινιώτου Μελίνα, εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2008, σελ. 78.
- ✚ Τσιλιμένη Τασούλα, *Ο κύριος Μπου*, εικονογράφηση: Παρίση Διατσέντα, εκδόσεις: Δίπτυχο, Αθήνα 2008, σελ. 35.
- ✚ Τσορώνη – Γεωργιάδη Γιολάντα, *Ο Ποσειδώνας και η Φρουφρού*, εικονογράφηση: Parry Jo, εκδόσεις: Σαββάλας, Αθήνα 2009, σελ. 24.
- ✚ Τσιαμπόκαλου (Sadahzinia) Γιολάντα, *Ο Τζακ και η φασολάδα*, εικονογράφηση: Σγούρος Γιώργος, εκδόσεις: Καστανιώτη, Αθήνα 2011, σελ. 80.
- ✚ Χαλικιά Άλκηστη, *Κίου – Νίου, Μια ιστορία με πολύ φασαρία*, εικονογράφηση: Ελευθερίου Βαγγέλης, εκδόσεις: Βιβλιόφωνο, Αθήνα 2003, σελ. 40.
- ✚ Carle Eric, *Το σποράκι ταξιδεύει*, εικονογράφηση: Carle Eric, εκδόσεις: Καλειδοσκόπιο, Αθήνα 2011, σελ. 32.
- ✚ Jordan Jennifer, *Το αρκουδάκι των Χριστουγέννων*, εικονογράφηση: Ryder Stephanie, εκδόσεις: Άγκυρα, Αθήνα 1993, σελ. 21.
- ✚ Lobe Mira, *Ο μικρός εγώ είμαι εγώ*, εικονογράφηση: Weigel Susi, εκδόσεις: Ατλαντίς, Αθήνα 1989, σελ. 30.

Β' ΜΕΡΟΣ - ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ

Α' ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

1.1 Στόχος και υποθέσεις της έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας, ήταν να αναζητηθούν και να καταγραφούν, λογοτεχνικά βιβλία προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας, που συνοδεύονται από προτάσεις διδακτικών εφαρμογών/δραστηριοτήτων.

Με βάση το συγκεκριμένο στόχο, θέτονται ως υποθέσεις της έρευνας, των οποίων η ορθότητα καλείται να διερευνηθεί μέσω του ελέγχου τους, οι εξής:

- Εάν οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες, πριν την εφαρμογή τους, ορίζουν σε ποιο γνωστικό αντικείμενο, πρόκειται να αναφερθούν.
- Εάν τα γνωστικά αντικείμενα στα οποία αναφέρονται οι διδακτικές εφαρμογές, επαναλαμβάνονται ή διαφοροποιούνται στα βιβλία.
- Εάν υπάρχουν ενημερωτικές σελίδες, οι οποίες κάνουν λόγο και καταγράφουν τα γνωστικά αντικείμενα, στα οποία αναφέρονται συνολικά οι δραστηριότητες του βιβλίου.
- Εάν ο συγγραφέας αποτελεί και ο υπεύθυνος της δημιουργίας των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων.

Η καταγραφή των βιβλίων, έγινε μέσω των επισκέψεών μου στις βιβλιοθήκες του Βόλου, καθώς επίσης και στα περισσότερα βιβλιοπωλεία. Έπειτα από την εύρεση των βιβλίων, ακολουθούσε η ανάγνωση και κατανόησή τους, με σκοπό την δημιουργία μίας περίληψης του περιεχομένου τους. Η καταγραφή των στοιχείων του κάθε βιβλίου, ήταν πλήρης, (τίτλος, όνομα συγγραφέα, εκδοτικός οίκος, έτος έκδοσης, όνομα εικονογράφου, όνομα υπεύθυνου δραστηριοτήτων). Με τη μέθοδο αυτή, προσπάθησα να καταγράψω, να προσεγγίσω και να συγκεντρώσω σύγχρονα παιδικά βιβλία προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας, συνοδευόμενα από εκπαιδευτικές δραστηριότητες/εφαρμογές.

1.2 Παρουσίαση των λογοτεχνικών βιβλίων

Οι ανάγκες του παιδιού, τα ενδιαφέροντά του, τα όνειρα και οι επιθυμίες του, τα βιώματα και οι εμπειρίες του, αποτελούν φυσικά μερικά από τα χαρακτηριστικά που δίνουν το ερέθισμα της συγγραφής αληθινών παιδικών βιβλίων.

Το περιεχόμενο ενός συγγράμματος, για να χαρακτηριστεί παιδικό, θα πρέπει να έχει έμπνευση, να ανοίγει το νου και να υψώνει την καρδιά του αναγνώστη – ακροατή, να είναι απλό, αισιόδοξο και παιδοκεντρικό, παρουσιάζοντας στο παιδί την πραγματικότητα που αντικρίζει γύρω του, με την προϋπόθεση, αυτή να βρίσκεται μέσα στα όρια της ευαισθησίας του, να δίνεται μέσα από το μάτι του ίδιου του παιδιού. Το περιεχόμενο ενός παιδικού λογοτεχνικού βιβλίου, μπορεί να είναι ταυτόχρονα λυρικό, στοιχείο της παιδικής λογοτεχνίας που αρέσει πολύ στα παιδιά και ρεαλιστικό προβάλλοντας χαρακτηριστικά της προσωπικότητας όπως το θάρρος, η υπευθυνότητα και η αξιοπρέπεια, καθώς τα παιδιά στη καθημερινότητά τους, έχουν την ικανότητα να χρησιμοποιούν λέξεις, λιτές και πεζές δημιουργώντας με αυτές, κλίμα ποιητικό.

Το παιδικό λογοτέχνημα, μπορεί να μιλάει με σύμβολα, να μεταδίδει τρυφερότητα, δροσιά, φρεσκάδα, να είναι άμεσο, αυθόρμητο, πρωτότυπο, αρμονικό, καλλιτεχνικό και χιουμοριστικό. (Κ.Ε.Π.Β. 1989).

Για την πληρέστερη κατανόηση των παιδικών συγγραμμάτων, που συγκεντρώθηκαν και καταγράφηκαν κατά την διαδικασία της έρευνας, παρουσιάζεται το περιεχόμενο ενός μέρους αυτών.

Ο πρωταγωνιστής της ιστορίας, της Λοΐζου Μάρω, *Ο αθάνατος γαιδαράκος*, Πατάκης, Αθήνα 2002, σελ. 43, αποτελεί ένα από τα ζωντανά του γέρου και της γριάς του παραμυθιού, που σκοπό έχουν να αναπτύξουν ανάμεσα στο παιδί και στα ζώα, μία ιδιαίτερη σχέση, δίνοντάς του την δυνατότητα να κατανοήσει τον κόσμο και την ανακύκλωση της ζωής. Το βιβλίο μας μιλά για

ένα γαϊδαράκο, η ιστορία του οποίου φέρνει τα παιδιά σε επαφή με τον κύκλο της ζωής, περνώντας το μήνυμα πως τίποτα δεν πεθαίνει, τίποτα δεν έχει τελειωμό. Το βιβλίο ανήκει στη σειρά, «Το θαύμα του κόσμου».

Ένα ζωάκι ξεχωριστό που η διαφορετικότητά του αποτέλεσε το κίνητρο για την αναγνώριση της μοναδικότητάς του, αποτελεί τον ήρωα της Mira Lobe, στο βιβλίο, *Ο μικρός εγώ είμαι εγώ*, Ατλαντίς, Αθήνα 1989, σελ. 30. Το βιβλίο κάνει λόγο για την διαφορετικότητα και την απαραίτητη ύπαρξη αυτοπεποίθησης, μιλώντας για ένα ζωάκι ξεχωριστό, που δεν γνωρίζει το όνομά του, με αποτέλεσμα να τριγυρνά παντού και να ψάχνει κάποιον όμοιό του, μήπως τελικά καταλάβει σε ποιόν μοιάζει και ποιό μπορεί να είναι το όνομά του. Ο ήρωας της ιστορίας "διδάσκει" στους αναγνώστες – ακροατές, πως αποτέλεσμα της αυτό – αποδοχής, είναι και η αποδοχή μας από τους άλλους.

Στο παραμύθι, της Jennifer Jordan, *Το αρκουδάκι των Χριστουγέννων*, Άγκυρα, Αθήνα 1993, σελ. 21, η συγγραφέας παρουσιάζει τον Βαγγέλη, ένα αρκουδάκι πολύ γλυκό, που δυστυχώς μέρες Χριστουγέννων, το σπιτάκι του αρχίζει να καταρρέει. Ο Βαγγέλης, λοιπόν αποφασίζει να βγει στο δάσος και να αναζητήσει αλλού στέγη, ο καιρός όμως δεν είναι με το μέρος του. Αυτός που θα βρεθεί στο δρόμο του Βαγγέλη και θα τον βοηθήσει, θα είναι ο Άγιος Βασίλης. Το παραμύθι, μέσα από την ιστορία του και το αισιόδοξο τέλος του, ενδυναμώνει την αγάπη των παιδιών για την γιορτή των Χριστουγέννων και φυσικά για τον Άγιο Βασίλη.

Ήρωας, της ιστορίας, της Ελένης Πιτσιδοπούλου, *Μια γιορτή στη γειτονιά του ήλιου*, Πλανητάριο Θεσσαλονίκης, Αθήνα 2007, σελ. 36, είναι ο Φώτης, ένα αγόρι, που λατρεύει το διάστημα και τους πλανήτες. Η ιστορία περιστρέφεται γύρω από τα γενέθλιά του και την αγάπη του για το σύμπαν. Στην ιστορία παρουσιάζονται όλοι οι πλανήτες, ο Άρης, ο Δίας, ο Κρόνος, ο Ποσειδώνας, ο Ουρανός, ο Ερμής, η Αφροδίτη και ο Πλούτωνας, αποτελώντας του διαστημικούς φίλους του Φώτη. Το κείμενο σε συνδυασμό με την εικονογράφηση του βιβλίου, προσφέρουν στα παιδιά χρήσιμες πληροφορίες

για τους πλανήτες του ηλιακού μας συστήματος δίνοντας ένα πρώτο μάθημα αστρονομίας.

Το σποράκι του βιβλίου, του Eric Carle, με τίτλο, *Το σποράκι ταξιδεύει*, Καλειδοσκόπιο, Αθήνα 2011, σελ. 32, μας ταξιδεύει σε όλες τις εποχές, προσφέροντας στους μικρούς αναγνώστες – ακροατές την συναρπαστική ιστορία ενός ηλιοτροπίου και πληροφορώντας τους για την διαδικασία της άνθισης ενός λουλουδιού. Το μικρό σποράκι της ιστορίας, περιπλανιέται και τριγυρνά όπου το παρασέρνει ο άνεμος, παρατηρώντας στην πορεία για την ανάπτυξή του, άλλα σποράκια να πέφτουν στη γη και να χάνονται, άλλα να προσγειώνονται σε εδάφη χιονισμένα, άλλα σε εδάφη ξηρά στα οποία τα μικρά σποράκια δεν θα μπορέσουν να μεγαλώσουν και κάποια άλλα να τα αρπάζουν με το ράμφος και τις μουσούδες τους, πεινασμένα ζώακια. Την άνοιξη όλοι οι σπόροι ανθίζουν, έτσι και το μικρό σποράκι της ιστορίας, αρχίζει να μεγαλώνει πάνω από τα άλλα λουλούδια, πάνω από τους ανθρώπους, πάνω από τα σπίτια και να γίνεται το ψηλότερο λουλούδι που έχει δει κανείς ποτέ. Όταν όμως έρχεται ο χειμώνας, το μεγάλο λουλούδι χάνει όλα του τα φυλλαράκια και με ένα δυνατό φύσημα αρχίζουν να ξεχύνονται από το λουλούδι πολλά μικρά σποράκια που και αυτά με την σειρά τους τα παρασέρνει ο άνεμος, ξεκινώντας το μακρύ τους ταξίδι.

Η Τασούλα Τσιλιμένη, στο βιβλίο της, *Ο κύριος Μπου*, Δίπτυχο, Αθήνα 2008, σελ.35, μιλά για τον Τάκη τον Τρομάρα, ένα μπαλόκι, που του άρεσε όσο τίποτα, την πιο κατάλληλη στιγμή να σκάει και να τρομάξει τους πάντες. Κανείς μέχρι τώρα δεν είχε βρεθεί, να τρομάξει τον κύριο Μπου, τόσο πολύ όσο ο ίδιος τρόμαζε τους άλλους. Όταν ερωτεύθηκε την κυρία Πινέζα, είχε έρθει όμως η ώρα ο κύριος Μπου, να πάρει το μάθημά του. Μία ιστορία με στόχο την αντιμετώπιση του φόβου που δίνει την δυνατότητα στους μικρούς αναγνώστες – ακροατές, να δώσουν ένα δικό τους τέλος γραπτά ή εικαστικά φτιάχνοντας το δικό τους βιβλίο, ή κολλώντας τις δημιουργίες τους, στη συνέχεια του κύριου Μπου. Φυσικά η λύση δίνεται και από την ίδια την συγγραφέα.

Ο Ευγένιος Τριβιζάς, με ένα έμμετρο παραμύθι, *Το νανούρισμα του μικρού φακίρη*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2008, σελ. 78, μας ταξιδεύει στον ονειρικό και μαγικό κόσμο των φακίρηδων. Εμπριμέ κόμπρες που βγαίνουν από χρωματιστά πιθάρια, σκαντζόχοιροι που στήνουνε χορό, πελάτες που δοκιμάζουν στο νυχτερινό παζάρι, σοκολάτες με καρφίτσες γεμιστές, και πάνω από όλους το φεγγάρι που προσφέρει στο μικρό φακίρη, από τα χείλη μιας γιαγιάς, ένα γλυκό νανούρισμα, ιδιαίτερο και ξεχωριστό. Ένα νανούρισμα που εκτός από τον ήρωα του παραμυθιού μπορεί να νανουρίσει, όλα τα παιδάκια.

Ο Χρήστος Δημόπουλος, μας προσφέρει το οικολογικό παραμύθι, *Μπίλης Μπιζέλης – Το τζίπ της κυρίας Πατατέα*, Intro Books, Αθήνα 2010, σελ. 48. Δουλειά του Μπίλη Μπιζέλη ο οποίος είναι καινούριος, στην πόλη της Λαχανίτσας, είναι η συγγραφή βιβλίων. Ένας δυνατός θόρυβος όμως, δεν τον αφήνει να συγκεντρωθεί απόλυτα στο έργο του. Το τζίπ της κυρίας Πατατέας είναι αυτό που ενοχλεί και μολύνει όλη την πόλη. Οι κάτοικοι της Λαχανίτσας αποφασίζουν να συγκεντρωθούν έξω από το εργοστάσιο της κυρίας Πατατέας και να διαμαρτυρηθούν, για την ρύπανση της πόλης. Η ιστορία δίνει την δυνατότητα στα παιδιά να κατανοήσουν την σημασία της εξοικονόμησης της ενέργειας, όπως επίσης και της μόλυνσης της ατμόσφαιρας και των υδάτων.

Η Σοφία Ζαραμπούκα, με το βιβλίο της, *Τα αδέσποτα – Η Μίνα*, Μεταίχμιο, Αθήνα 2010, σελ. 60, μας ταξιδεύει στην πόλη της Αθήνας, μέσα από τα μάτια των τεσσάρων πρωταγωνιστών του βιβλίου. Η Μίνα, ο Κύων, ο Λέων και ο Ρεξ, θεωρούν σπίτι τους, την Ακαδημία Αθηνών, από εκεί ξεκινάνε κάθε μέρα για τις ταβέρνες των Εξαρχείων, το Μουσείο, για τα αποφάγια των εκδηλώσεων του Πολυτεχνείου, για το Σύνταγμα, τη Βουλή και τον Εθνικό κήπο. Το βιβλίο κλείνει την ιστορία του με την υιοθέτηση της Μίνας από μία φιλόζη συγγραφέα, την Αλίκη. Το βιβλίο προσφέρει πληροφορίες γύρω από πολιτικά ζητήματα, προσεγγίζει κοινωνικά θέματα και το φυσικά το αίσθημα της ζωοφιλίας.

Η Λιάνα Δενεζάκη, με το βιβλίο της, *Το δάσος που άλλαξε όνομα*, Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2011, σελ. 30, μας προσφέρει μία ιστορία, για την ισονομία

και την συνύπαρξη, με πρωταγωνιστές ζωάκια του δάσους. Στο δάσος που άλλαξε όνομα και από δάσος της φοβέρας έγινε δάσος της χαράς, τα ζώα δεν περνούσαν ωραία και αυτό γιατί τα μεγαλύτερα και δυνατότερα, τρόμαζαν και φοβέριζαν τα μικρά. Την λύση στην αντιπαλότητα ανάμεσα στις δύο ομάδες ζώων, έδωσε εν μέρει ο σκίουρος, ο οποίος αποφάσισε πως καλό θα ήταν να βγάλουν στο δάσος έναν αρχηγό έτσι ώστε, να αποφασίζει αυτός για τα προβλήματα του δάσους. Τα ζώα όμως, ενώ μόνιασαν για να δώσουν καλή εντύπωση το ένα στο άλλο, με την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων, άρχισαν ξανά να μαλώνουν. Τελικά, από κοινού αποφασίζουν όλοι τους, πως το καλύτερο θα ήταν το κάθε ζώο, να αποκτήσει την δική του θέση στο δάσος, όπως η μαϊμού του επίσημου διασκεδαστή, ο βάτραχος του επίσημου κουνουποεξολοθρευτή, ο Γουρούνης και η γυναίκα του των επίσημων ζαχαροπλαστών.

Η Σταθή Ευαγγελία με το βιβλίο της, *Παραμύθια της Θάλασσας*, Τετράγωνο, Αθήνα 2010, σελ. 36, μας προσφέρει δύο ιστορίες, γεμάτες φαντασία, «Κατερίνα η ωραία καρχαρίνα» και «Λαμπρινή η ασημένια αθερίνα». Η Κατερίνα είναι μια καρχαρίνα που έχει βαρεθεί να ζει μόνη της, τριγυρνώντας στο βυθό και φοβερίζοντας τα μικρότερα ψαράκια. Έτσι λοιπόν μία μέρα αποφασίζει να μην σκορπίσει ξανά τον φόβο και τον πανικό. Στο βυθό, μία μέρα συναντά τον τίγρη – καρχαρία Ζαχαρία, που και ο ίδιος τον τελευταίο καιρό είχε αρχίσει να κάνει τις ίδιες σκέψεις. Τα δύο καρχαριάκια λοιπόν ενώνουν τα πτερύγιά τους και αποφασίζουν να παντρευτούν με μάρτυρα στο γάμο τους την Ξένια τη σουπιά. Το παραμύθι, κάνει λόγο για τον φόβο της μοναξιάς, και "διδάσκει", πως οι κανόνες έχουν και τις εξαιρέσεις τους. Η ιστορία της Λαμπρινής μας μιλά για μία όμορφη αθερίνα που ξαφνικά μία μέρα έχασε το ασημένιο χρώμα της, που την έκανε ξεχωριστή ανάμεσα στα τόσα ψαράκια του βυθού. Η Λαμπρινή ήταν η θεατρίνα του βυθού, και ένιωθε πολύ άσχημα τώρα που έχασε το χρώμα της, αφού θεωρούσε πως αυτό ήταν το στοιχείο που την έκανε μοναδική και αγαπητή από το κοινό της. Ο Ποσειδώνας, άκουσε την οδύνη της, και έστειλε τρία χελιδονόψαρα για να την παρηγορήσουν, λέγοντάς της πως αυτό που την κάνει ξεχωριστή δεν είναι η εξωτερική της εμφάνιση, αλλά το ταλέντο της και αυτό που κρύβει στην ψυχή

της. Το μηνύματα, που περνούν και τα δύο παραμύθια μαθαίνουν στα παιδιά, να αναγνωρίζουν το πραγματικό νόημα της ζωής, τα πραγματικά της χαρίσματα.

Μέσα από την παρουσίαση του θέματος ενός δείγματος των λογοτεχνικών αναγνωσμάτων που συγκεντρώθηκαν στα πλαίσια της έρευνας, παρατηρείται πως η σύγχρονη παιδική λογοτεχνία, επιλέγει θέματα τα οποία αναδεικνύουν τόσο τον παιδαγωγικό όσο και το ψυχαγωγικό της ρόλο, ενώ ταυτόχρονα ενημερώνουν τους μικρούς αναγνώστες για τα επίκαιρα ζητήματα της καθημερινότητας.

1.3 Αποτελέσματα της έρευνας

Από την έρευνα και καταγραφή των παιδικών λογοτεχνικών αναγνωσμάτων, που συνοδεύουν το περιεχόμενό τους, από εκπαιδευτικές δραστηριότητες / εφαρμογές, καταλήξαμε στα εξής συμπεράσματα:

Συνολικά καταγράφηκαν 31 παιδικά αναγνώσματα, εκ των οποίων:

Τα 0/31 ,δηλαδή το 0% δεν έχουν στις σελίδες τους, κάποιο ενημερωτικό περιεχόμενο, αναφορικά με τις δραστηριότητες που καταγράφει το βιβλίο, στο σύνολό τους.

Τα 10/31 δηλαδή το 31,4% πριν την εφαρμογή των δραστηριοτήτων τους, δηλώνουν το γνωστικό αντικείμενο στο οποίο, πρόκειται να αναφερθούν.

Τα 26/31 δηλαδή το 76,5 έχουν ως υπεύθυνο της παραγωγής των δραστηριοτήτων, τον ίδιο τον συγγραφέα.

	ΣΤΑ 31	%
Ενημερωτική σελίδα	0/31	0%
Αναφορά στο γνωστικό αντικείμενο πριν την εφαρμογή	10/31	32,4%
Συγγραφέας / Υπεύθυνος δραστηριοτήτων	27/31	87%

Αναφορικά με τα γνωστικά αντικείμενα:

Τα 3/31 βιβλία ,δηλαδή το 9,6% των δραστηριοτήτων τους αναφέρεται στο γνωστικό αντικείμενο **της δραματικής τέχνης**.

Τα 20/31 βιβλία, δηλαδή το 64,5% των δραστηριοτήτων τους αναφέρεται στο γνωστικό αντικείμενο της **γλώσσας (ανάγνωση)**.

Τα 17/31 βιβλία, δηλαδή το 54,8% των δραστηριοτήτων τους αναφέρεται στο γνωστικό αντικείμενο των **εικαστικών**.

Τα 7/31 βιβλία, δηλαδή το 22,5% των δραστηριοτήτων τους αναφέρεται στο γνωστικό αντικείμενο της **γλώσσας (προφορικός λόγος)**.

Τα 12/31 βιβλία, δηλαδή το 38,7% των δραστηριοτήτων τους αναφέρεται στο γνωστικό αντικείμενο της **μελέτης περιβάλλοντος**.

Τα 17/31 βιβλία, δηλαδή το 54,8% των δραστηριοτήτων τους αναφέρεται στο γνωστικό αντικείμενο της **γλώσσας (γραφή)**.

Τα 8/31 βιβλία, δηλαδή το 25, 8% των δραστηριοτήτων τους αναφέρεται στο γνωστικό αντικείμενο των **μαθηματικών**.

ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ		
	<u>ΣΤΑ 31</u>	<u>%</u>
ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ	3/31	9,6%
ΑΝΑΓΝΩΣΗ	20/31	64,5%
ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	17/31	54,8%
ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ	7/31	22,5%
ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	12/31	38,7%
ΓΡΑΦΗ	17/31	54,8%
ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ	8/31	25,8%

1.4 Συμπεράσματα της έρευνας

Μέσα από την μελέτη και ανάλυση των παιδικών λογοτεχνικών βιβλίων και την εξαγωγή των αποτελεσμάτων διαπιστώθηκαν τα εξής :

- Τα περισσότερα λογοτεχνικά αναγνώσματα έχουν ως υπεύθυνο της δημιουργίας των δραστηριοτήτων τους, τον ίδιο τον συγγραφέα.
- Ενώ σε έναν ορισμό αριθμό βιβλίων, πριν την εφαρμογή των δραστηριοτήτων τους, δηλώνεται το γνωστικό αντικείμενο για το οποίο πρόκειται να γίνει λόγος, σε κανένα από τα παιδικά λογοτεχνικά αναγνώσματα δεν παραχωρείται ενημερωτική σελίδα, η οποία να αναφέρει και να καταγράφει τα γνωστικά αντικείμενα για τα οποία κάνουν λόγο οι δραστηριότητες του βιβλίου, στο σύνολό τους.
- Το γνωστικό αντικείμενο της ανάγνωσης επαναλαμβάνεται στις δραστηριότητες των λογοτεχνικών αναγνωσμάτων σε ποσοστό 64,5%. Με το ποσοστό του 54,8%, επαναλαμβάνονται επίσης στις δραστηριότητες των βιβλίων, τόσο η γραφή όσο και τα εικαστικά.

Αναφέρεται πως σε καμία από τις δραστηριότητες των λογοτεχνικών αναγνώσματα που συγκεντρώθηκαν και καταγράφηκαν κατά της διάρκεια της έρευνας, δεν αναφέρθηκε το γνωστικό αντικείμενο της φυσικής αγωγής, της μουσικής και της πληροφορικής.

Β' ΕΡΕΥΝΑ ΑΠΟΨΕΩΝ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

2.1 Στόχος και υποθέσεις της έρευνας

Στόχος της δεύτερης κατά σειράς ερευνάς μου, ήταν να διερευνηθεί το εάν και κατά πόσο οι νηπιαγωγοί γνωρίζουν λογοτεχνικά βιβλία που συνοδεύονται από εκπαιδευτικές δραστηριότητες/εφαρμογές, καθώς επίσης, εάν και σε ποιο βαθμό οι δραστηριότητες αυτές εφαρμόζονται μέσα στην τάξη στα πλαίσια του μαθήματος, σε συνεργασία πάντα με τα παιδιά.

Ως υποθέσεις της έρευνας, με βάση τους παραπάνω στόχους, θέτονται οι εξής:

- Εάν εφαρμόζονται τακτικά δραστηριότητες που αναφέρονται στα γνωστικά αντικείμενα, όπως αυτά προβλέπονται από το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών.
- Εάν ο/η εκπαιδευτικός διαβάζει λογοτεχνικά βιβλία στα παιδιά.
- Εάν γνωρίζει λογοτεχνικά βιβλία που συνοδεύουν το κείμενο με εκπαιδευτικές δραστηριότητες/εφαρμογές.
- Εάν επιλέγει συνειδητά αυτού του τύπου βιβλία για τις δραστηριότητές τους.
- Εάν εφαρμόζονται οι δραστηριότητες που ακολουθούν στα βιβλία.
- Εάν τα παιδιά ζητούν να έρθουν σε επαφή με βιβλία που συνοδεύονται από εκπαιδευτικές δραστηριότητες/εφαρμογές.
- Εάν παρουσιάζεται κάποια αλλαγή στην συμπεριφορά των παιδιών, στην ανακοίνωση του/της νηπιαγωγού ότι επρόκειτο να αφηγηθεί την ιστορία ενός λογοτεχνικού βιβλίου, με εκπαιδευτικές δραστηριότητες.
- Εάν τα παιδιά δείχνουν να ενδιαφέρονται για τις δραστηριότητες.

Η ορθότητα των υποθέσεων, καλείται να τεθεί σε δοκιμασία μέσω της παρούσας έρευνας.

2.2 Δείγμα της έρευνας

Η δειγματοληψία αποτελεί μία από τις επιλογές συλλογής στοιχείων. Καθ' ότι η τυχαιότητα, είναι μία από τις ιδιότητες που χαρακτηρίζουν την δειγματοληπτική διαδικασία, το δείγμα μου λήφθηκε με ένα σχέδιο τυχαίας επιλογής, η οποία φυσικά διαφοροποιείται από την επιλογή " στην τύχη", χωρίς δηλαδή δειγματοληπτικό πλάνο. Ο όρος τυχαίο δείγμα χρησιμοποιείται στις έρευνες και περιγράφει, την διαδικασία που εφαρμόζεται για την επιλογή του δείγματος.

Στη συνέχεια αναφέρω το δείγμα μου:

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε, σε νηπιαγωγεία τόσο εντός όσο και εκτός της περιοχής του Βόλου. Τα νηπιαγωγεία της περιοχής του Βόλου, τα οποία πήραν μέρος στην έρευνα, είναι τα εξής : 2ο και 3ο ολοήμερο νηπιαγωγείο Βόλου, 19ο, 22ο, 4ο, 5^ο, 10ο, 12ο, 17ο και 2ο ολοήμερο νηπιαγωγείο Κάτω Λεχωνίων Βόλου.

Στη έρευνα συμμετείχαν επιπλέον, το 13ο, 39ο και 60ο νηπιαγωγείο Λάρισας, καθώς επίσης και το 1ο νηπιαγωγείο Αγίου Ιωάννη Μαγνησίας, το νηπιαγωγείο της περιοχής του Πτελεού και του Αχιλλείου Μαγνησίας, το νηπιαγωγείο του Μαυροδενδρίου και Πύργων Κοζάνης, καθώς επίσης και νηπιαγωγείο της Θεόπετρας Καλαμπάκας.

Στην έρευνα συμμετείχαν 35 συνολικά νηπιαγωγοί, εκ των οποίων οι 33 ήταν γυναίκες και οι υπόλοιποι 2 άνδρες. Οι ηλικίες κυμαίνονταν από 28 έως 54 χρόνων.

2.3 Μέθοδος της έρευνας

Σε όλα τα νηπιαγωγεία η έρευνα πραγματοποιούνταν έπειτα από συνεννόηση με τους /τις νηπιαγωγούς. Για τη μέθοδο της συγκέντρωσης των στοιχείων επιλέχθηκε η γραπτή ατομική συμπλήρωση (ερωτηματολόγιο), που παρατίθεται στο παράρτημα της εργασίας.

Η συμπλήρωση των στοιχείων του ερωτηματολογίου γινόταν παρουσία μου, διευκρινίζοντας και επεξηγώντας, όπου μου ζητούνταν, τυχόν απορίες. Για την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, δεν απαιτούνταν κάποιος συγκεκριμένο χρονικό περιθώριο.

Αξίζει να σημειωθεί πως κατά την διάρκεια υλοποίησης της έρευνάς μου, παρουσιάστηκαν ορισμένες δυσκολίες, οι οποίες και με παρέπεμψαν για την συμπλήρωση των ερωτηματολογίων, σε νηπιαγωγεία εκτός της περιοχής του Βόλου. Αρκετοί ήταν οι νηπιαγωγοί οι οποίοι δεν θέλησαν για δικούς τους λόγους να συμμετάσχουν στην διαδικασία της έρευνας, καθώς επίσης και ένα μέρος του δείγματός μου, ήθελε να κρατήσει όχι μόνο ανώνυμο αλλά και δίχως την συμπλήρωση της ονομασίας του νηπιαγωγείου, το ερωτηματολόγιο.

Η στάση των νηπιαγωγών αυτών, με απογοήτευε και με αποθάρρυνε για την διεξαγωγή της έρευνας μου, η αντίδραση όμως και η θέληση των νηπιαγωγών που συμμετείχαν, καθώς επίσης και η ενθάρρυνση αλλά και η βοήθεια που μου έδωσαν, με βοήθησαν να ξεπεράσω τα εμπόδια που συναντήθηκαν, σε αυτή μου την προσπάθεια, διεκπεραιώνοντας έτσι την έρευνά μου.

2.4 Σχολιασμός/ Αποτελέσματα της έρευνας

Από την έρευνα των απόψεων των νηπιαγωγών, σχετικά με το "αν γνωρίζουν λογοτεχνικά βιβλία, που συνοδεύουν το κείμενό τους, με εκπαιδευτικές δραστηριότητες /εφαρμογές", καθώς επίσης, "εάν και σε ποιο βαθμό οι δραστηριότητες αυτές εφαρμόζονται μέσα στην τάξη στα πλαίσια του μαθήματος, σε συνεργασία με τα παιδιά", καταλήξαμε στα εξής αποτελέσματα:

Στη τρίτη ερώτηση, του ερωτηματολογίου, η οποία αφορούσε, "με ποια συχνότητα / ακρίβεια οι εκπαιδευτικοί εφαρμόζουν εβδομαδιαίως, δραστηριότητες για τα γνωστικά αντικείμενα όπως αυτά προβλέπονται από το Δ.Ε.Π.Π.Σ", το 4%, απάντησε μέτρια, το 6% καλά, το 82% πολύ καλά και το 8% με απόλυτη ακρίβεια.

Πιο συγκεκριμένα στην τέταρτη ερώτηση, η οποία ζητούσε από τους / τις νηπιαγωγούς να απαντήσουν αναφορικά, με το γνωστικό αντικείμενο των μαθηματικών, το 6% απάντησε μέτρια, το 14% καλά, το 45% πολύ καλά και το 35% με απόλυτη ακρίβεια.

Στην πέμπτη ερώτηση, η οποία αφορούσε το γνωστικό αντικείμενο της μελέτης περιβάλλοντος, το 7% απάντησε μέτρια, το 29% καλά, το 54% πολύ καλά και το 10% με απόλυτη ακρίβεια.

Στην έκτη ερώτηση η οποία έκανε λόγο για το γνωστικό αντικείμενο των εικαστικών, το 2% απάντησε μέτρια, το 8% καλά, το 42% πολύ καλά και το 48% με απόλυτη ακρίβεια.

Αναφορικά με την έβδομη ερώτηση, η οποία μιλούσε για το γνωστικό αντικείμενο της δραματικής τέχνης, το 17% απάντησε πως εφαρμόζει δραστηριότητες σχετικές με το διδακτικό αυτό αντικείμενο, με μέτρια ακρίβεια, το 58% με καλή ακρίβεια, το 22% με πολύ καλή ακρίβεια και μόλις το 3% με απόλυτη ακρίβεια.

Η όγδοη ερώτηση αναφερόταν στο γνωστικό αντικείμενο της φυσικής αγωγής, εδώ οι νηπιαγωγοί απάντησαν πως εφαρμόζουν σε εβδομαδιαία βάση δραστηριότητες σχετικές με το γνωστικό αντικείμενο της φυσικής αγωγής, το 4% με μέτρια συχνότητα, το 39% με καλή συχνότητα, το 51% με πολύ καλή συχνότητα ενώ το 6% με απόλυτη συχνότητα.

Στην ερώτηση εννέα που αφορούσε το γνωστικό αντικείμενο της μουσικής, οι νηπιαγωγοί απάντησαν πως το 23% εφαρμόζει σε εβδομαδιαία βάση δραστηριότητες που έχουν να κάνουν με το γνωστικό αντικείμενο της μουσικής σε μέτριο βαθμό, το 23% επίσης σε καλό βαθμό, σε πολύ καλό βαθμό απάντησε πως εφαρμόζει δραστηριότητες μουσικής το 49% και τέλος με απόλυτη ακρίβεια το υπόλοιπο 5%.

Τέλος όσον αφορά το γνωστικό αντικείμενο της γλώσσας, το 7% απάντησε πως εφαρμόζουν δραστηριότητες γλώσσας, με μέτρια συχνότητα, με πολύ καλή συχνότητα το 44% και το υπόλοιπο 49% με απόλυτη ακρίβεια.

Στην ενδέκατη ερώτηση του ερωτηματολογίου, οι νηπιαγωγοί καλούνταν να απαντήσουν "εάν διαβάζουν λογοτεχνικά βιβλία στα παιδιά στα πλαίσια του μαθήματος", εδώ το 5% απάντησε αρνητικά και το υπόλοιπο 95% θετικά.

Η δωδέκατη ερώτηση ζητούσε από τις / τους νηπιαγωγούς να απαντήσουν "εάν γνωρίζουν λογοτεχνικά βιβλία που συνοδεύουν το κείμενό τους με εκπαιδευτικές δραστηριότητες / εφαρμογές". Σε αυτή την ερώτηση το 73% απάντησε θετικά ενώ το υπόλοιπο 27% αρνητικά.

Στην δέκατη τρίτη ερώτηση, η οποία αποτελούσε ερώτηση ανοιχτού τύπου και αφορούσε την αποτύπωση της γνώμης των νηπιαγωγών, για την παιδαγωγική χρησιμότητα των δραστηριοτήτων αυτών, κωδικοποιώντας τις θετικές απαντήσεις, καταλήγουμε πως ορισμένοι από τους εκπαιδευτικούς θεωρούν πως οι δραστηριότητες αυτές είναι χρήσιμες για το παιδί, καθώς καλλιεργούν την κριτική σκέψη, βοηθούν το παιδί να απομνημονεύει μικρά κείμενα και να κατανοεί ακόμη καλύτερα το θέμα του βιβλίου καλλιεργώντας ταυτόχρονα τον προφορικό και γραπτό του λόγο. Οι υπόλοιποι εκπαιδευτικοί οι οποίοι αντιπροσωπεύουν το ποσοστό που απάντησε πως γνωρίζουν δεν

βιβλία με εκπαιδευτικές δραστηριότητες / εφαρμογές, αναφορικά με την παιδαγωγική χρησιμότητα των δραστηριοτήτων αυτών, κωδικοποιώντας πάλι τις απαντήσεις καταλήγουμε στο συμπέρασμα, πως πιστεύουν, ότι τόσο οι δραστηριότητες όσο και οι στόχοι αυτών, δεν γίνονται εύκολα αντιληπτοί και κατανοητοί από τα νήπια, θεωρώντας πως απευθύνονται σε παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας.

Συνεχίζοντας στο δεύτερο σκέλος της δέκατης τρίτης ερώτησης, αναφορικά με την γνώμη των εκπαιδευτικών για το σωστό περιεχόμενο και πνεύμα των δραστηριοτήτων από πλευράς παιδαγωγικής, παρατηρούμε πως εδώ κάποιοι από τους νηπιαγωγούς, απάντησαν πως το πνεύμα αυτών των βιβλίων από πλευράς παιδαγωγικής είναι σωστό και πολλές φορές συμφωνεί με τους στόχους που θέτει το Δ.Ε.Π.Π.Σ. για τα γνωστικά αντικείμενα, άλλοι θεωρούν πως το περιεχόμενό τους από παιδαγωγικής πλευράς δεν έχει ιδιαίτερη σημασία, δεν συμπίπτει με τα γνωρίσματα της ηλικίας των παιδιών του νηπιαγωγείου και οι δραστηριότητες αυτές δεν είναι απλές στην λειτουργία και την εφαρμογή τους, ενώ οι υπόλοιποι θεωρούν πως τα περισσότερα λογοτεχνικά βιβλία προσχολικής ηλικίας, έχουν ένα σωστό περιεχόμενο, το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί στα πλαίσια του μαθήματος από τα παιδιά, έχοντας η ίδια η νηπιαγωγός τον πρώτο λόγο για την επιλογή τους.

Η δέκατη τέταρτη ερώτηση, ζητούσε από τους εκπαιδευτικούς, να απαντήσουν στο ερώτημα του "εάν επιλέγουν συνειδητά τέτοιου τύπου βιβλία για τις δραστηριότητές τους". Εδώ το 57% απάντησε θετικά ενώ το υπόλοιπο 43% αρνητικά.

Κωδικοποιώντας τις θετικές απαντήσεις, παρατηρούμε πως οι νηπιαγωγοί, επιλέγουν συνειδητά αυτού του είδους τα βιβλία για τις δραστηριότητές τους, διότι μέσω αυτών επιτυγχάνονται οι στόχοι που θέτονται με την ανάγνωση του βιβλίου, αποτελούν ερέθισμα και αφορμή συζήτησης κεντρίζοντας το ενδιαφέρον των παιδιών να ακολουθούν ανάλογες δραστηριότητες στα πλαίσια του μαθήματος, όντας ευχάριστες και ενδιαφέρουσες τόσο για τα παιδιά όσο και για τον / την νηπιαγωγό. Επιπλέον μέσω των δραστηριοτήτων αυτών, τα παιδιά εμπεδώνουν και κάνουν πράξη τα όσα άκουσαν.

Κωδικοποιώντας με την σειρά, τις αρνητικές απαντήσεις, ένα μέρος του ποσοστού που απάντησε πως δεν επιλέγει συνειδητά αυτού του είδους τα βιβλία για τις δραστηριότητές τους, το κάνει διότι δεν τα γνωρίζει και δεν έχουν πέσει στην αντίληψή του, ένα άλλο μέρος υποστηρίζει πως επιλέγει τα λογοτεχνικά αναγνώσματα για το νηπιαγωγείο με βάση πάντα το κείμενο (θέμα) και όχι τις συνοδευτικές δραστηριότητες, ένα τρίτο μέρος θεωρεί πως οι δραστηριότητες αυτές δεν ανταποκρίνονται στο επίπεδο της ηλικίας των νηπίων, για αυτό το λόγο και δεν τα επιλέγει συνειδητά για τις δραστηριότητές τους και τέλος υποστηρίζεται πως οι δραστηριότητες αυτές δεν είναι ενδιαφέρουσες για τα παιδιά και οι νηπιαγωγοί χρησιμοποιούν συνήθως τις δικές τους ιδέες.

Η δέκατη πέμπτη ερώτηση, η οποία απευθύνονταν στους / στις νηπιαγωγούς, τους ζητούσε να απαντήσουν στο "εάν εφαρμόζουν τις δραστηριότητες που ακολουθούν το κείμενο του βιβλίου". Εδώ, το 51% απάντησε θετικά και το υπόλοιπο 49% αρνητικά.

Οι θετικές απαντήσεις κλίνουν σε δύο μέρη, το πρώτο μέρος του ποσοστού υποστηρίζει πως η εφαρμογή των δραστηριοτήτων αυτών αποτελεί απόφαση των ίδιων των παιδιών, με συνακόλουθο σκοπό του / τη νηπιαγωγού, την εφαρμογή των όσων άκουσαν, το δεύτερο μέρος υποστηρίζει πως οι δραστηριότητες αυτές είναι ενδιαφέρουσες και πρωτότυπες για αυτό και η νηπιαγωγός παροτρύνει της εφαρμογή τους, συντελούν στην εμπέδωση του κειμένου και των στόχων που τέθηκαν εξ αρχής, καθώς επίσης προάγουν τον διάλογο, ωθούν στην ανακάλυψη του καινούριου, της ψυχαγωγίας και της διασκέδασης, έχοντας παιδαγωγικό χαρακτήρα.

Συνεχίζοντας με το ποσοστό των αρνητικών απαντήσεων, υποστηρίζεται πως οι δραστηριότητες αυτές δεν είναι πάντα κατάλληλες από παιδαγωγικής πλευράς για τα νήπια, με αποτέλεσμα οι νηπιαγωγοί που να τις προσαρμόζουν και να τις συνδυάζουν με τις δικές τους ιδέες.

Περνώντας στην δέκατη έκτη ερώτηση, η οποία ζητά από τους / τις νηπιαγωγούς να απαντήσουν "εάν εφαρμόζουν τις δραστηριότητες αυτές" :

A) Αμέσως μετά της ανάγνωση του βιβλίου.

B) Σε άλλη ώρα γενικά (π.χ ελεύθερη ενασχόληση νηπίων).

Γ) Σε συνδυασμό με κάποιο γνωστικό αντικείμενο που θα το αναπτύξουμε κάποια στιγμή στην τάξη. Οι απαντήσεις ήταν οι εξής :

Το 47% απάντησε πως εφαρμόζει τις δραστηριότητες αυτές αμέσως μετά την ανάγνωση του βιβλίου, το 8% απάντησε πως εφαρμόζει τις δραστηριότητες αυτές σε άλλη ώρα γενικά, ενώ το υπόλοιπο 45% απάντησε πως εφαρμόζει τις δραστηριότητες αυτές σε συνδυασμό με κάποιο γνωστικό αντικείμενο που θα το αναπτύξουνε κάποια στιγμή στη τάξη.

Η δέκατη έβδομη ερώτηση ζητούσε από τους / τις νηπιαγωγούς να απαντήσουν "εάν εφαρμόζουν τις δραστηριότητες αυτές" :

A) Όλες.

B) Επιλεκτικά ορισμένες, τις οποίες επί τη ευκαιρία τις εφαρμόζουν σε σχέση με κάποιο γνωστικό αντικείμενο. Οι απαντήσεις εδώ ήταν οι εξής:

Το 86% απάντησε πως τις εφαρμόζει όλες, ενώ το υπόλοιπο 14% απάντησε πως εφαρμόζει επιλεκτικά ορισμένες μέσα στη τάξη, επί τη ευκαιρία ενασχόλησης με κάποιο γνωστικό αντικείμενο.

Η δέκατη όγδοη ερώτηση, ζητούσε από τους / τις νηπιαγωγούς να τοποθετήσουν σε κλίμακα προτίμησης, ποιές από τις δραστηριότητες που προτείνει το βιβλίο επιλέγουν προς εφαρμογή αναφορικά με τα γνωστικά αντικείμενα της γλώσσας, των μαθηματικών, της μελέτης περιβάλλοντος, των εικαστικών, της δραματικής τέχνης, της φυσικής αγωγής και της μουσικής. Εδώ οι απαντήσεις κυμάνθηκαν ως εξής, το 80% είχε ως πρώτη επιλογή του το γνωστικό αντικείμενο της γλώσσας, το 70% είχε ως δεύτερη επιλογή του τα μαθηματικά, το 60% είχε ως τρίτη επιλογή του τα εικαστικά, το 50% είχε ως τέταρτη επιλογή του το γνωστικό αντικείμενο της δραματικής τέχνης, το 40% τοποθέτησε στην πέμπτη θέση της προτίμησής του, το γνωστικό αντικείμενο της μελέτης περιβάλλοντος, το 30% επέλεξε στην έκτη θέση την μουσική ενώ

το υπόλοιπο 20% στην έβδομη θέση το γνωστικό αντικείμενο της φυσικής αγωγής.

Περνώντας στην δέκατη ένατη ερώτηση η οποία ζητά από τους / τις νηπιαγωγούς να τοποθετήσουν υποθετικά σε κλίμακα προτίμησης των νηπίων, τα γνωστικά αντικείμενα των δραστηριοτήτων, με τα οποία θα επέλεγαν να ασχοληθούν, παρατηρούμε πως εδώ τα αποτελέσματα έχουν εξής, το 80% των εκπαιδευτικών είχε ως πρώτη επιλογή τους τα εικαστικά, το 70% είχε ως δεύτερη επιλογή τους την δραματική τέχνη, το 60% είχε ως τρίτη επιλογή τους την φυσική αγωγή, το 50% τοποθέτησε στην τέταρτη θέση το γνωστικό αντικείμενο της μουσικής, το 40% στην πέμπτη θέση το γνωστικό αντικείμενο της μελέτης περιβάλλοντος, το 30% επέλεξε στην πέμπτη θέση να τοποθετήσει το γνωστικό αντικείμενο της γλώσσας και τέλος στην έβδομη θέση, επιλέχθηκε το γνωστικό αντικείμενο των μαθηματικών.

Η εικοστή ερώτηση, ζητούσε από τους / τις νηπιαγωγούς να τοποθετήσουν πάλι σε κλίμακα προτίμησης τα γνωστικά αντικείμενα στα οποία κατά τη γνώμη τους, θα έπρεπε να εστιάζουν περισσότερο οι δραστηριότητες των βιβλίων, έτσι λοιπόν το 80% επέλεξε πως το γνωστικό αντικείμενο στο οποίο θα έπρεπε να εστιάζουν ως επί το πλείστον οι δραστηριότητες των βιβλίων, είναι η γλώσσα, ακολουθεί το γνωστικό αντικείμενο των μαθηματικών με ποσοστό 70%, η μελέτη περιβάλλοντος με ποσοστό 60%, τα εικαστικά με ποσοστό 50%, η δραματική τέχνη με ποσοστό 40%, το γνωστικό αντικείμενο της φυσικής αγωγής με ποσοστό 30% και τέλος το γνωστικό αντικείμενο της μουσικής με ποσοστό 20%.

Στην εικοστή πρώτη ερώτηση, οι νηπιαγωγοί καλούνταν να απαντήσουν στο "εάν ή όχι τα παιδιά ζητούν να έρθουν σε επαφή με βιβλία που συνοδεύονται από εκπαιδευτικές δραστηριότητες / εφαρμογές", εδώ το 44% απάντησε θετικά και το 56% αρνητικά.

Η εικοστή δεύτερη ερώτηση η οποία ζητούσε από τους / τις νηπιαγωγούς να απαντήσουν στο "εάν παρατηρούν κάποια αλλαγή στη στάση των νηπίων, σε τυχόν δικής του αναφορά ότι επρόκειτο να διηγηθούν ένα βιβλίο που συνοδεύεται από δραστηριότητες", το 48% απάντησε πως τα νήπια

παρουσιάζουν μία αλλαγή στη συμπεριφορά τους, ενώ το υπόλοιπο 52% απάντησε πως η συμπεριφορά των νηπίων παραμένει η ίδια, με την ακρόαση λογοτεχνικών βιβλίων δίχως δραστηριότητες.

Κωδικοποιώντας τις απαντήσεις του ποσοστού που απάντησε θετικά, καταλήγουμε, πως στο άκουσμα των παιδιών από την νηπιαγωγό, ότι επρόκειτο να διηγηθεί ένα λογοτεχνικό βιβλίο που συνοδεύεται από δραστηριότητες, τα παιδιά δείχνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον, μεγαλύτερο ενθουσιασμό και προσοχή, συμμετέχουν περισσότερο και συνεργάζονται μεταξύ τους σε μεγαλύτερο βαθμό καθώς συζητούν, εκφράζουν και ανταλλάσσουν απόψεις.

Η εικοστή τέταρτη και τελευταία ερώτηση, ζητούσε από τους / τις νηπιαγωγούς να απαντήσουν με ένα ναι ή όχι, στο ερώτημα του "εάν τα παιδιά δείχνουν να ενδιαφέρονται για τις δραστηριότητες των βιβλίων αυτών". Εδώ το 69% απάντησε θετικά και το 21% αρνητικά.

2.5 Συμπεράσματα της έρευνας

Από την έρευνα των απόψεων των νηπιαγωγών, με βάση την ανάλυση των αποτελεσμάτων του προηγούμενου κεφαλαίου, καταλήγουμε σε ορισμένα συμπεράσματα. Πιο συγκεκριμένα, για κάθε ενότητα του ερωτηματολογίου ξεχωριστά :

1) Νηπιαγωγός και γνωστικές περιοχές μάθησης:

- Διαπιστώνουμε πως εβδομαδιαίως οι εκπαιδευτικοί εφαρμόζουν σε ένα πολύ καλό βαθμό, μέσα στη τάξη δραστηριότητες που αφορούν τα γνωστικά αντικείμενα όπως αυτά προβλέπονται από το Δ.Ε.Π.Π.Σ, με απόλυτη ακρίβεια δραστηριότητες που αναφέρονται στο γνωστικό αντικείμενο της γλώσσας και σε ένα μέτριο βαθμό δραστηριότητες που αναφέρονται στο γνωστικό αντικείμενο της μουσικής.
- Σε ένα πολύ καλό βαθμό, οι εκπαιδευτικοί ασχολούνται εβδομαδιαίως με δραστηριότητες οι οποίες αφορούν το γνωστικό αντικείμενο της μελέτης περιβάλλοντος, ακολουθεί η φυσική αγωγή, τα μαθηματικά και έπειτα τα εικαστικά, ενώ σε ένα καλό βαθμό με δραστηριότητες που αφορούν το γνωστικό αντικείμενο της δραματικής τέχνης.

2) Νηπιαγωγός και βιβλία προσχολικής ηλικίας :

Στη ενότητα αυτή, μελετάμε τον ρόλο του λογοτεχνικού βιβλίου, στην προσχολική ηλικία, συμπεραίνοντας τα εξής:

- Στην πλειοψηφία τους οι νηπιαγωγοί διαβάζουν λογοτεχνικά στα παιδιά καθώς αποτελούν ένα μεγάλο μέρος της διαπαιδαγώγησής τους και γνωρίζουν λογοτεχνικά αναγνώσματα, που συνοδεύουν το κείμενό τους με εκπαιδευτικές δραστηριότητες / εφαρμογές.
- Με μία μικρή διαφορά, οι νηπιαγωγοί δεν επιλέγουν συνειδητά, αυτού του τύπου τα βιβλία για τις δραστηριότητές τους, ενώ οι εκπαιδευτικοί

που τα επιλέγουν συνηθίζουν να τις εφαρμόζουν αμέσως μετά την ανάγνωση του βιβλίου, στο σύνολό τους.

- Μέσα από την επεξεργασία των κλιμάκων προτίμησης των δραστηριοτήτων τόσο από την πλευρά των εκπαιδευτικών όσο και από την υποτιθέμενη πλευρά των νηπίων, παρατηρείται πως στην τάξη τον πρώτο λόγο για την επιλογή και εφαρμογή των δραστηριοτήτων των βιβλίων, την έχει ο / η νηπιαγωγός.

3) Νήπια και βιβλία προσχολικής ηλικίας :

Η ενότητα αυτή μελετά την σχέση των νηπίων, με τα λογοτεχνικά αναγνώσματα προσχολικής ηλικίας, που συνοδεύονται από εκπαιδευτικές δραστηριότητες / εφαρμογές, συμπεραίνοντας τα εξής :

- Παρατηρούμε πως εδώ, ο ρόλος των δραστηριοτήτων, αποτελεί θετικό παράγοντα για τα νήπια, καθώς ένα μεγάλο ποσοστό ενδιαφέρεται και ζητά να έρθει σε επαφή με βιβλία, που συνοδεύονται από εκπαιδευτικές εφαρμογές.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Έπειτα από την πλήρη παράθεση των αποτελεσμάτων και συμπερασμάτων τόσο της έρευνας των βιβλίων όσο και της έρευνας των απόψεων των εκπαιδευτικών, καταλήγουμε σε κάποια γενικά συμπεράσματα :

- Στα πλαίσια της έρευνας παρατηρήθηκε πως καταγράφηκαν λογοτεχνικά αναγνώσματα, με εκπαιδευτικές δραστηριότητες / εφαρμογές, πριν και μετά, την εφαρμογή του νέου Δ.Ε.Π.Π.Σ. στην εκπαίδευση. Στην πλειοψηφία τους, όμως τα βιβλία που καταγράφηκαν, κυκλοφόρησαν μετά το 2003. Η αυξημένη αυτή εκδοτική κίνηση, προφανώς επηρεάστηκε από την αλλαγή και αναβάθμιση στην ποιότητα της παιδείας, με την πρόταση του Δ.Ε.Π.Π.Σ. για την διαθεματικότητα και την αναγνώριση της παιδαγωγικής αξίας του πλήθους των δραστηριοτήτων που προτείνουν καθημερινά στο νηπιαγωγείο, τα διδακτικά/ γνωστικά αντικείμενα.
- Οι δραστηριότητες, που προτεινόταν από τα λογοτεχνικά αναγνώσματα, ήταν άρτια συνδεδεμένες με το περιεχόμενο του βιβλίου, αποβλέποντας τόσο στην πληρέστερη κατανόησή του, όσο και στην επέκταση των γνώσεων των παιδιών γύρω από τα γνωστικά αντικείμενα, που λαμβάνουν χώρο στην εκπαίδευση.
- Τόσο οι δραστηριότητες όσο και το περιεχόμενο των βιβλίων, ανταποκρίνονταν στις ηλικίες στις οποίες απευθύνονταν, ψυχαγωγώντας τα παιδιά μέσα από το περιεχόμενο και την πλούσια εικονογράφησή τους και εμπλουτίζοντας την μάθησή τους μέσω των δραστηριοτήτων.
- Τα γνωστικά αντικείμενα της μουσικής και της φυσικής αγωγής και της πληροφορικής, ήταν ωστόσο αυτά στα οποία, δεν αναφέρθηκε καμία δραστηριότητα, των βιβλίων που καταγράφηκαν.
- Παρότι η πλειοψηφία των νηπιαγωγών, γνώριζε λογοτεχνικά αναγνώσματα με εκπαιδευτικές δραστηριότητες / εφαρμογές, ένα

μικρότερο συγκριτικά ποσοστό επέλεγε αυτού του τύπου τα βιβλία συνειδητά για τις δραστηριότητες τους και τις εφάρμοζε στα πλαίσια του μαθήματος.

- Κάποιοι από τους / τις νηπιαγωγούς, δεν έτυχε να έρθουν σε επαφή με τα λογοτεχνικά αυτά αναγνώσματα, ενώ το ποσοστό των νηπιαγωγών που κράτησε αρνητική στάση απέναντί στα βιβλία αυτά, θεώρησε συμπερασματικά πως οι δραστηριότητές τους, δεν ανταποκρίνονται όσο θα έπρεπε στο ηλικιακό επίπεδο των παιδιών, δεν είναι απλές στην λειτουργία τους και την εφαρμογή τους, δεν χρήζουν ιδιαίτερης σημασίας.
- Γενικότερα παρατηρήθηκε πως το ποσοστό των νηπιαγωγών που ήταν θετικό έναντι των λογοτεχνικών αναγνωσμάτων με εκπαιδευτικές δραστηριότητες / εφαρμογές, δεν είχε μεγάλη διαφορά με το ποσοστό που ήταν εναντίον.
- Παρόλα αυτά αποδείχθηκε πως τα παιδιά δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον στις δραστηριότητες αυτές, αποδεικνύοντας πως το βασικότερο κριτήριο για τις επιλογές ενός νηπιαγωγού μέσα στη τάξη, αποτελεί η στάση των παιδιών απέναντι στα υπό επεξεργασία θέματα, που λαμβάνουν χώρο στα πλαίσια του μαθήματος.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το ενδιαφέρον μου για την παιδική λογοτεχνία, με οδήγησε στην αναζήτηση απαντήσεων γύρω από θέματα που επιθυμούσα να γνωρίσω καλύτερα, να ερευνήσω, να επεξεργαστώ, με σκοπό την απόκτηση μίας ουσιαστικότερης σχέσης μου, με το σπουδαιότερο θα έλεγα μέσο πνευματικής επικοινωνίας, που είναι το βιβλίο.

Μέσα από την εργασία μου, συνειδητοποίησα την δύναμη που ασκεί η παιδική λογοτεχνία, στην ψυχοσύνθεση και μόρφωση του παιδιού, τονίζοντας με την ολοκλήρωση, τον ευεργετικό της ρόλο στις καθημερινές του δραστηριότητες.

Το παιδί έχει την ανάγκη να έρχεται σε επαφή με τα καλά παιδικά λογοτεχνικά αναγνώσματα, που το ψυχαγωγούν, το διαπαιδαγωγούν και το συμφιλιώνουν με τις εξελίξεις και αλλαγές που δέχεται τόσο η εκπαίδευση όσο και η κοινωνίας μας, γενικότερα.

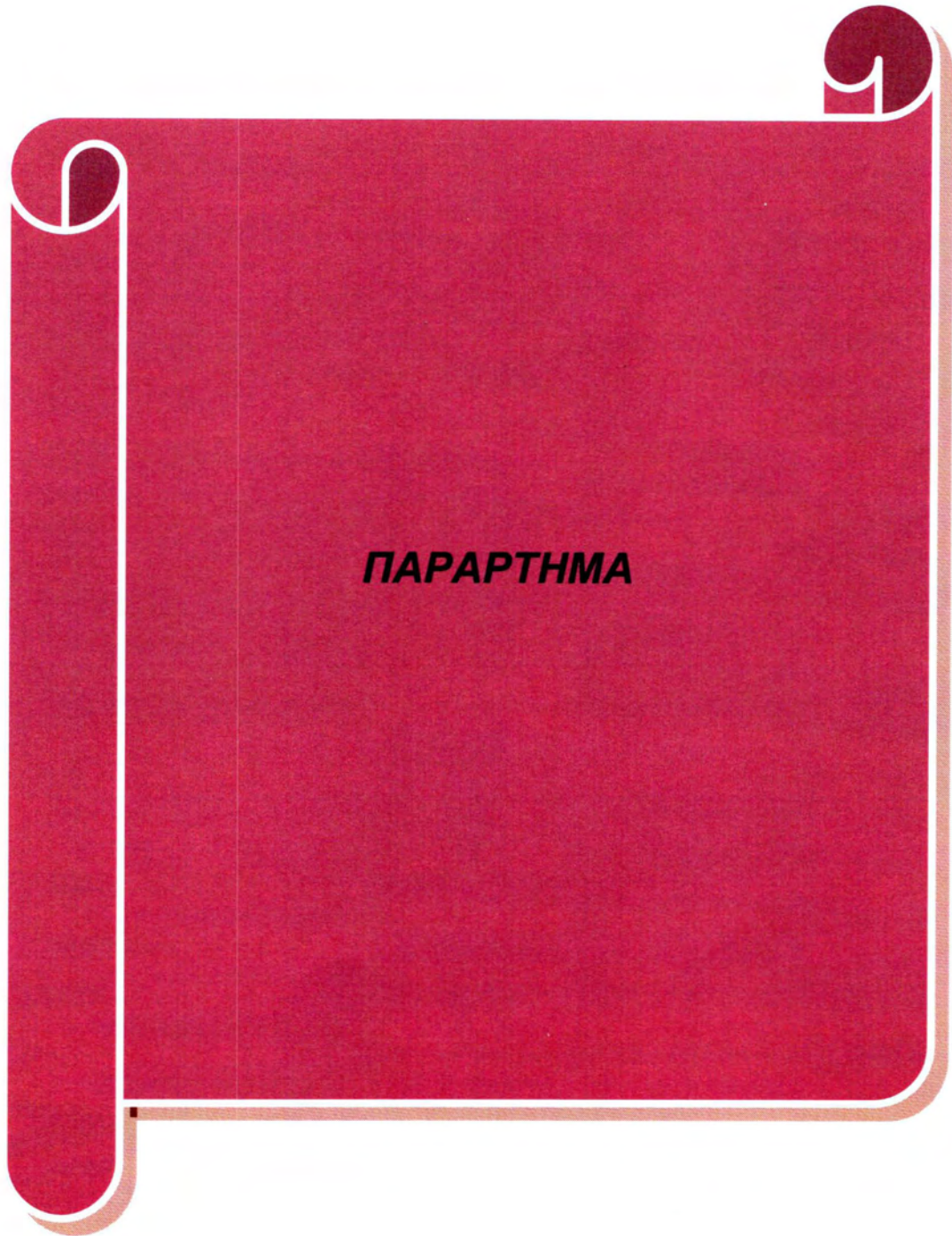
Την εργασία μου θα ήθελα να κλείσω, με ένα απόσπασμα του ποιήματος, του εκπαιδευτικού Δημήτρη Μανθόπουλου (1977, στον Αναγνωστόπουλο 2006: 68), της συλλογής, " Η κιθάρα της αγάπης":

"Κι είναι τούτα τα όνειρά μου
φλόγες μέσα στην καρδιά μου
που μου καιν. Γιατί θωρώ της
γιαγιάς τα παραμύθια της ζωής
τη μόνη αλήθεια ρούχο μου
πως τα φορώ..."

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ✚ Αναγνωστόπουλος Βασίλειος .Δ. & Δελώνης Αντώνης, (1984), *Παιδική Λογοτεχνία και Σχολείο*, Αθήνα, εκδ. Πατάκη.
- ✚ Αναγνωστόπουλος Βασίλειος . Δ., (1994), *Γλωσσικό υλικό για το νηπιαγωγείο*, Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη, 165 – 167.
- ✚ Αναγνωστόπουλος Βασίλειος .Δ., (1999), *Η Ελληνική παιδική λογοτεχνία κατά την μεταπολεμική περίοδο (1945 – 1958)*, Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη.
- ✚ Αναγνωστόπουλος Βασίλειος .Δ., (2006), *Τάσεις και εξελίξεις της παιδικής λογοτεχνίας*, Αθήνα, εκδ. των Φίλων.
- ✚ Ανδρουτσοπούλου – Πέτροβιτς Λότη, (1990), *Η παιδική λογοτεχνία στην εποχή μας*, Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη.
- ✚ Ανδρουτσοπούλου – Πέτροβιτς Λότη, (1987), *Μιλώντας για τα παιδικά βιβλία*, Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη.
- ✚ Βαλάση Ζωή, (2001), *Εισαγωγή στην μελέτη της λογοτεχνίας και των βιβλίων για παιδιά*, Αθήνα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα.
- ✚ Γιάκος Δημήτρης, (1989), *Ιστορία της Ελληνικής λογοτεχνίας*, Αθήνα, εκδ. Δημ. Ν. Παπαδήμα.
- ✚ Γκίβαλου – Κατσίκη Άντα & Καλογήρου Τζίνα & Χαλκιαδάκη Άβα, (2008), *Φιλαναγνωσία και Σχολείο*, Αθήνα, εκδ. Πατάκη.
- ✚ Γκίβαλου – Κατσίκη Άντα, (1993), *Παιδική λογοτεχνία*, Τόμος Α΄, Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη.
- ✚ Γκίβαλου – Κατσίκη Άντα, (1994), *Παιδική Λογοτεχνία*, Τόμος Β΄, Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη.

- ✚ Δαρμένου Χαρά & Κουλούρη Πηνελόπη & Μπασαγιάννη Ελευθερία, (2007), *Οδηγός Νηπιαγωγού, Εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί – Δημιουργικά περιβάλλοντα μάθησης*, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα, Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων .
- ✚ Δελώνης Αντώνης, (1991), *Βασικές γνώσεις για το παιδικό και νεανικό βιβλίο*, Αθήνα, εκδ. Σύγχρονο σχολείο.
- ✚ Δελώνης Αντώνης, (1986), *Ελληνική παιδική λογοτεχνία*, Αθήνα, εκδ. Ηράκλειτος.
- ✚ Δ.Ε.Π.Π.Σ (Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών), Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Φ.Ε.Κ. 304 / 13 – 3 – 03, τχ. Β .
- ✚ Εισηγήσεις στο Γ' Σεμινάριο του Κύκλου του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου, (1989), *Η συμβολή της παιδικής λογοτεχνίας στην πνευματική καλλιέργεια των παιδιών*, Αθήνα, εκδ. Κουτσουμπός .
- ✚ Κιτσαράς Γεώργιος Δ., (1993), *Το εικονογραφημένο βιβλίο στη νηπιακή και πρωτοσχολική ηλικία*, Αθήνα, εκδ. Παπαζήση.
- ✚ Μαλαφάντης Κωνσταντίνος Δ., (2005), *Παιδαγωγική της λογοτεχνίας*, Τόμος Α', Αθήνα εκδ. Γρηγόρη.
- ✚ Μιχαλοπούλου Κατερίνα (2001), Στο Κούρτη Ευαγγελία (2001), *Η έρευνα στην προσχολική εκπαίδευση*, Αθήνα. Εκδ. Τυπωθήτω.
- ✚ Παπανικολάου Ρούλα & Τσιλιμένη Τασούλα, (1992), *Η παιδική λογοτεχνία στο νηπιαγωγείο*, Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη.
- ✚ Σακελλαρίου Χάρης, (1991), *Ιστορία της παιδικής λογοτεχνίας*, Αθήνα, εκδ. Φιλιππότη.
- ✚ Τσιλιμένη Τασούλα, (2007), *Εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, όψεις και απόψεις*, Αθήνα, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας.
- ✚ Τσιλιμένη Τασούλα, (2003), *Οι μικρές ιστορίες κατά την εικοσαετία 1970 – 1990*, Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

✦ Παράθεση ερωτηματολογίου

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΥ:

ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ:

ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΜΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΑ ΤΟ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΤΟ ΟΠΟΙΟ ΑΠΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΣΕ ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΥΣ ΚΑΙ ΧΩΡΙΖΕΤΑΙ ΣΕ 3 ΔΙΑΚΡΙΤΑ ΜΕΡΗ. ΤΟ 1^Ο ΜΕΡΟΣ ΑΦΟΡΑ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ, ΤΟ 2^Ο ΜΕΡΟΣ ΑΦΟΡΑ ΤΗΝ ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ ΜΕ ΤΙΣ ΓΝΩΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟ 3^Ο ΜΕΡΟΣ ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ ΣΤΗ ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΠΟΥ ΣΥΝΟΔΕΥΟΙΝΤΑΙ ΑΠΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ.

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΡΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΧΡΟΝΟ ΣΑΣ

ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

1.ΦΥΛΟ: ΑΝΔΡΑΣ ΓΥΝΑΙΚΑ

2.ΗΛΙΚΙΑ:

ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΣ ΚΑΙ ΓΝΩΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΜΑΘΗΣΗΣ

ΠΑΡΑΚΑΛΩ ΑΠΑΝΤΗΣΤΕ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΒΑΖΟΝΤΑΣ ΣΕ ΚΥΚΛΟ Ή ΤΟ 1 (ΜΕΤΡΙΑ) Ή ΤΟ 2 (ΚΑΛΑ) Ή ΤΟ 3 (ΠΟΛΥ ΚΑΛΑ) Ή ΤΟ 4 (ΜΕ ΑΠΟΛΥΤΗ ΑΚΡΙΒΕΙΑ)

3. ΜΕ ΠΟΙΑ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ/ΑΚΡΙΒΕΙΑ ΕΦΑΡΜΟΖΕΤΕ ΣΕ ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΒΑΣΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΤΑ ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΟΠΩΣ ΑΥΤΑ ΠΡΟΒΛΕΠΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ Δ.Ε.Π.Π.Σ.:

1 2 3 4

4. ΠΙΟ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΣΕ ΟΤΙ ΑΦΟΡΑ ΤΟ ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ;

1 2 3 4

5. ΠΙΟ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΣΕ ΟΤΙ ΑΦΟΡΑ ΤΟ ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ;

1 2 3 4

6. ΠΙΟ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΣΕ ΟΤΙ ΑΦΟΡΑ ΤΟ ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΩΝ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ;

1 2 3 4

7. ΠΙΟ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΣΕ ΟΤΙ ΑΦΟΡΑ ΤΟ ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΔΡΑΜΑΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ;

1 2 3 4

8. ΠΙΟ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΣΕ ΟΤΙ ΑΦΟΡΑ ΤΟ ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ;

1 2 3 4

9. ΠΙΟ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΣΕ ΟΤΙ ΑΦΟΡΑ ΤΟ ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ;

1 2 3 4

10. ΠΙΟ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΣΕ ΟΤΙ ΑΦΟΡΑ ΤΟ ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ;

1 2 3 4

ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

11. ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ; ΝΑΙ ΟΧΙ

**12. ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΣΥΝΟΔΕΥΟΥΝ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ
ΜΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ; ΝΑΙ ΟΧΙ**

13. ΕΑΝ ΝΑΙ, ΠΟΙΑ Η ΓΝΩΜΗ ΣΑΣ:

**Α) ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΑΥΤΩΝ ΤΩΝ
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ;**

.....
.....
.....
.....

**Β) ΓΙΑ ΤΟ ΣΩΣΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑ ΑΠΟ ΠΛΕΥΡΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ;**

.....
.....
.....
.....

**14. ΕΠΙΛΕΓΕΤΕ ΒΙΒΛΙΑ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΣΥΝΕΙΔΗΤΑ ΓΙΑ ΤΙΣ
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ; ΝΑΙ ΟΧΙ**

A) ΕΑΝ ΝΑΙ, ΓΙΑΤΙ:

.....

.....

B) ΕΑΝ ΟΧΙ, ΓΙΑΤΙ:

.....

.....

15. ΕΦΑΡΜΟΖΕΤΕ ΤΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΟΥΝ;

ΝΑΙ ΟΧΙ

A) ΕΑΝ ΝΑΙ, ΓΙΑΤΙ:

.....

.....

B) ΕΑΝ ΟΧΙ, ΓΙΑΤΙ:

.....

.....

16. ΠΟΤΕ ΕΦΑΡΜΟΖΕΤΕ ΤΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΑΥΤΕΣ;

A) ΑΜΕΣΩΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ.

B) ΣΕ ΑΛΛΗ ΩΡΑ ΓΕΝΙΚΑ (π.χ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗ ΝΗΠΙΩΝ).

Γ) ΣΕ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟ ΜΕ ΚΑΠΟΙΟ ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΠΟΥ ΘΑ ΤΟ ΑΝΑΠΤΥΞΟΥΜΕ ΚΑΠΟΙΑ ΣΤΙΓΜΗ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ.

17. ΤΙΣ ΕΦΑΡΜΟΖΕΤΕ

Α) ΟΛΕΣ;

Β) ΕΠΙΛΕΚΤΙΚΑ ΟΡΙΣΜΕΝΕΣ, ΤΙΣ ΟΠΟΙΕΣ ΕΠΙ ΤΗ ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΤΙΣ ΕΦΑΡΜΟΖΕΤΕ, ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΚΑΠΟΙΟ ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ;

18. ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΤΕ ΣΕ ΚΛΙΜΑΚΑ ΔΙΚΗΣ ΣΑΣ ΠΡΟΤΙΜΗΣΗΣ, ΠΟΙΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΤΕΙΝΕΙ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΕΠΙΛΕΓΕΤΕ ΠΡΟΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ: ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ, ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ, ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΤΩΝ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ, ΤΗΣ ΔΡΑΜΑΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ, ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ.

1. 2. 3.
4. 5. 6.
7.

19. ΕΑΝ ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΕΙΧΑΝ ΤΗΝ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΝΑ ΕΠΙΛΕΞΟΥΝ ΜΟΝΑ ΤΟΥΣ ΤΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΑΥΤΕΣ, ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΟΤΙ ΘΑ ΠΡΟΤΙΜΟΥΣΑΝ ΝΑ ΑΣΧΟΛΗΘΟΥΝ ΜΕ:

ΤΑ ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ, ΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ, ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ, ΤΗ ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ, ΤΗ ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ, ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ. (ΣΗΜΕΙΩΣΤΕ ΤΗΝ ΚΛΙΜΑΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΙΘΑΝΗ ΣΕΙΡΑ ΠΡΟΤΙΜΗΣΗΣ).

1. 2. 3.
4. 5. 6.
7.

20. ΚΑΤΑ ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΣΑΣ, ΟΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΑΥΤΕΣ ΣΕ ΠΟΙΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΘΑ ΕΠΡΕΠΕ ΝΑ ΕΣΤΙΑΖΟΥΝ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ;

(ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΤΕ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ ΤΟΝ ΑΡΙΘΜΟ ΔΙΠΛΑ ΑΠΟ ΚΑΘΕ ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΓΙΑ ΝΑ ΔΗΛΩΣΕΤΕ ΤΗ ΣΕΙΡΑ ΤΗΣ ΓΝΩΜΗΣ ΣΑΣ, π.χ 1. ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ)

- A. ΓΛΩΣΣΑ.....
- B. ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ
- Γ. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....
- Δ. ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ
- Ε. ΜΟΥΣΙΚΗ
- ΣΤ..ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ
- Z. ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ.....

ΝΗΠΙΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

21. ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΖΗΤΟΥΝ ΝΑ ΕΡΘΟΥΝ ΣΕ ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΣΥΝΟΔΕΥΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ;

ΝΑΙ ΟΧΙ

22. ΣΕ ΤΥΧΟΝ ΔΙΚΗ ΣΑΣ ΑΝΑΦΟΡΑ, ΟΤΙ ΕΠΡΟΚΕΙΤΟ ΝΑ ΔΙΗΓΗΘΕΙΤΕ ΒΙΒΛΙΟ ΜΕ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ, ΠΑΡΑΤΗΡΕΙΤΕ ΚΑΠΟΙΑ ΑΛΛΑΓΗ ΣΤΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΝΗΠΙΩΝ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΠΟΥ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΟΥΝ ΣΤΗΝ ΑΚΡΟΑΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ ΔΙΧΩΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ;

ΝΑΙ ΟΧΙ

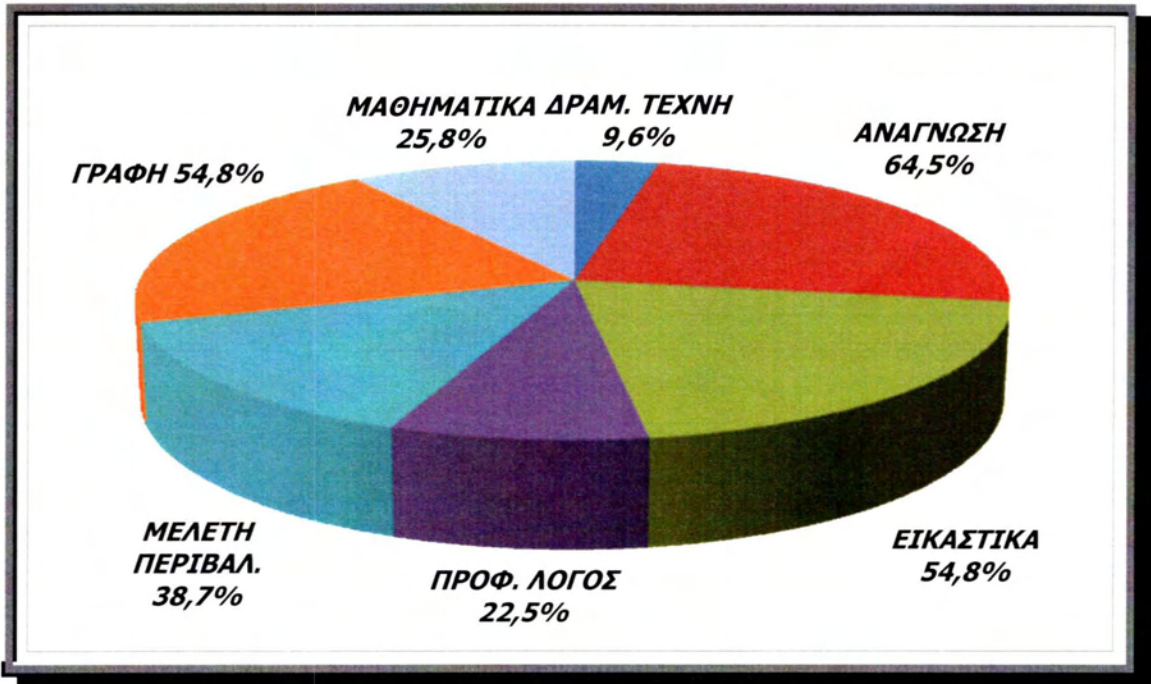
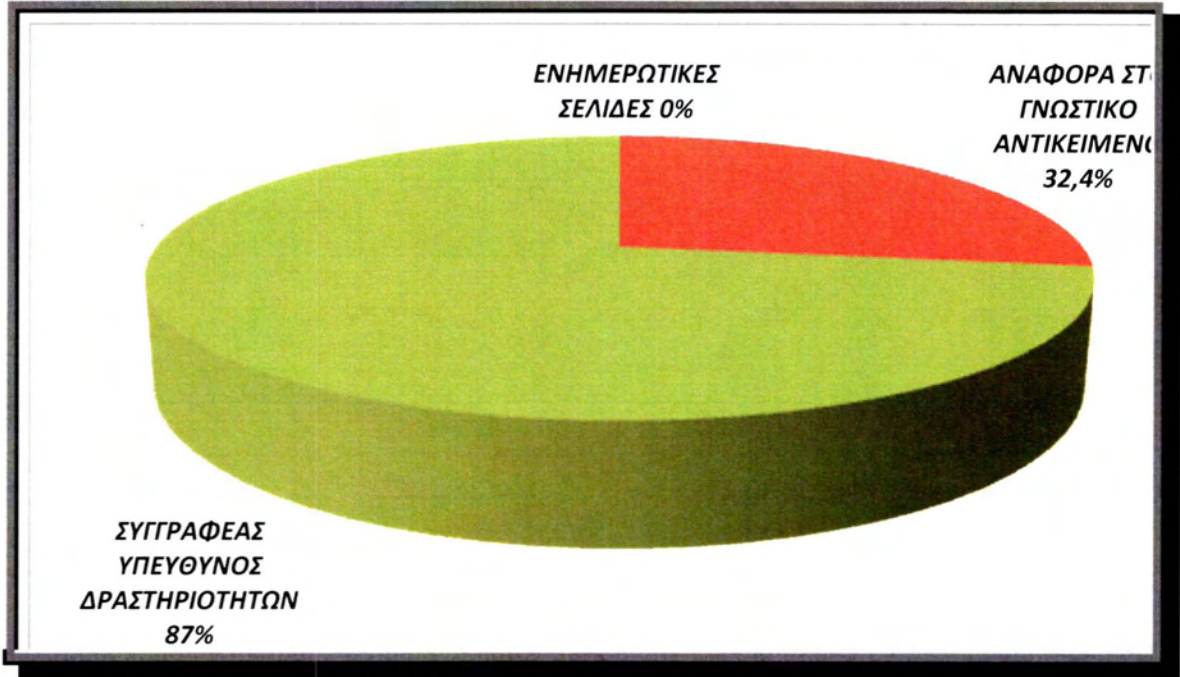
23. ΕΑΝ **ΝΑΙ**, ΤΙ ΑΛΛΑΓΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΟΥΝ ΤΑ ΝΗΠΙΑ;

.....
.....
.....

24. ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΔΕΙΧΝΟΥΝ ΝΑ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑΙ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ;

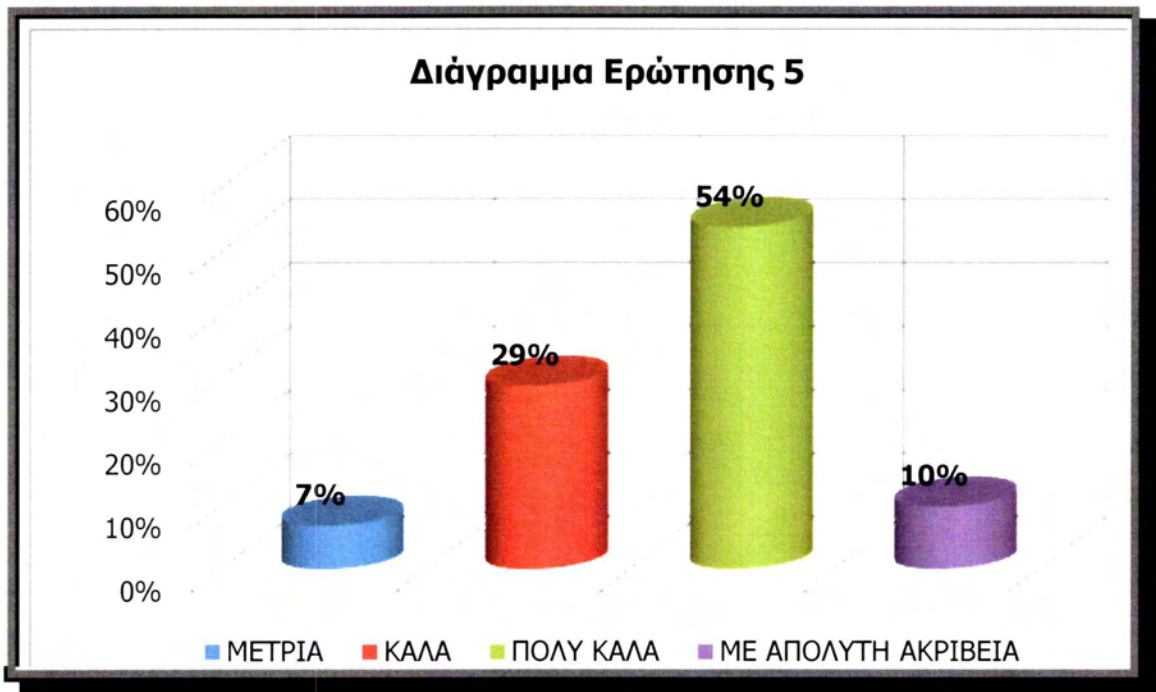
ΝΑΙ

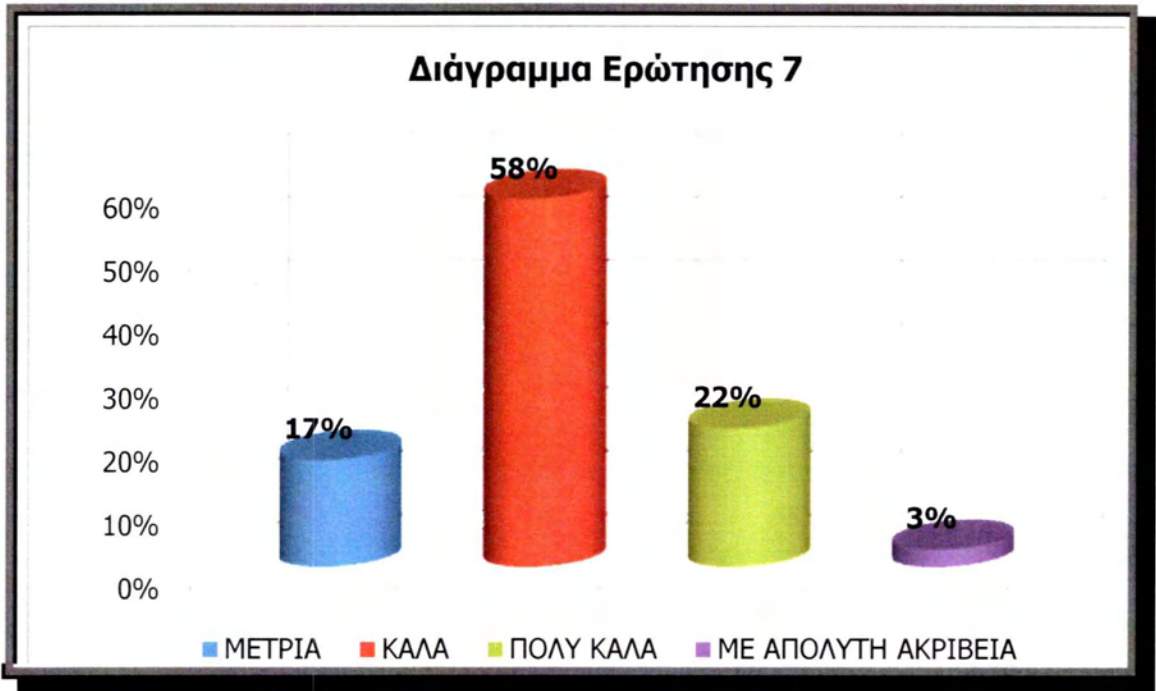
✚ Τα γραφήματα της βιβλιογραφικής έρευνας

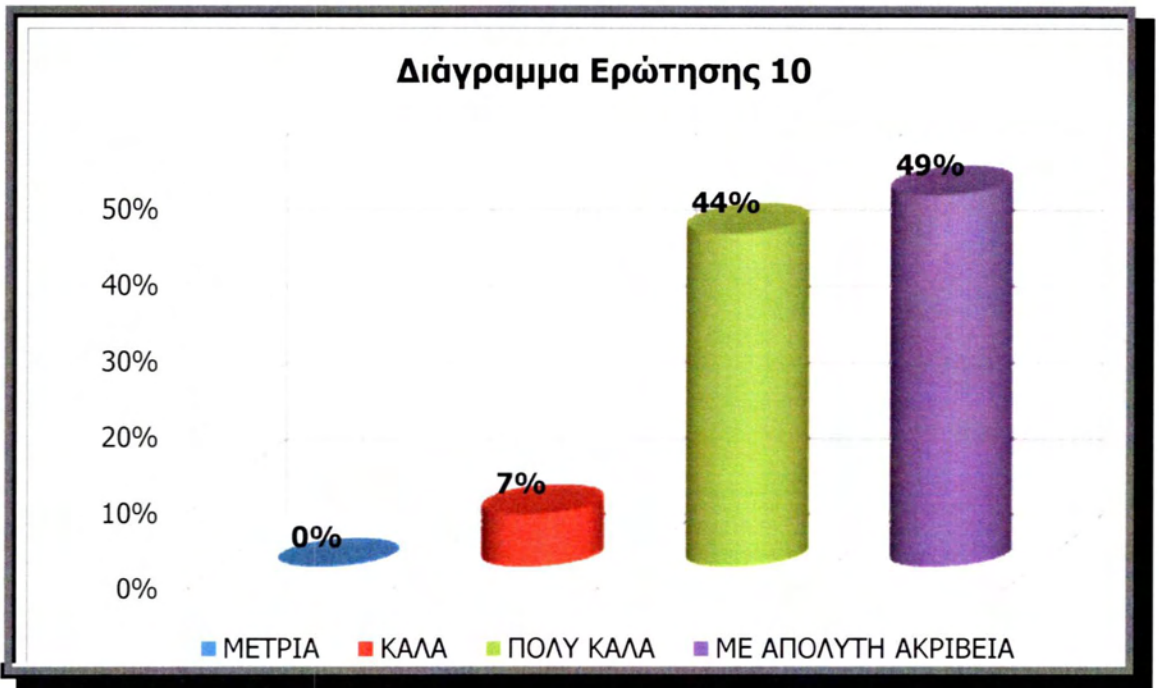
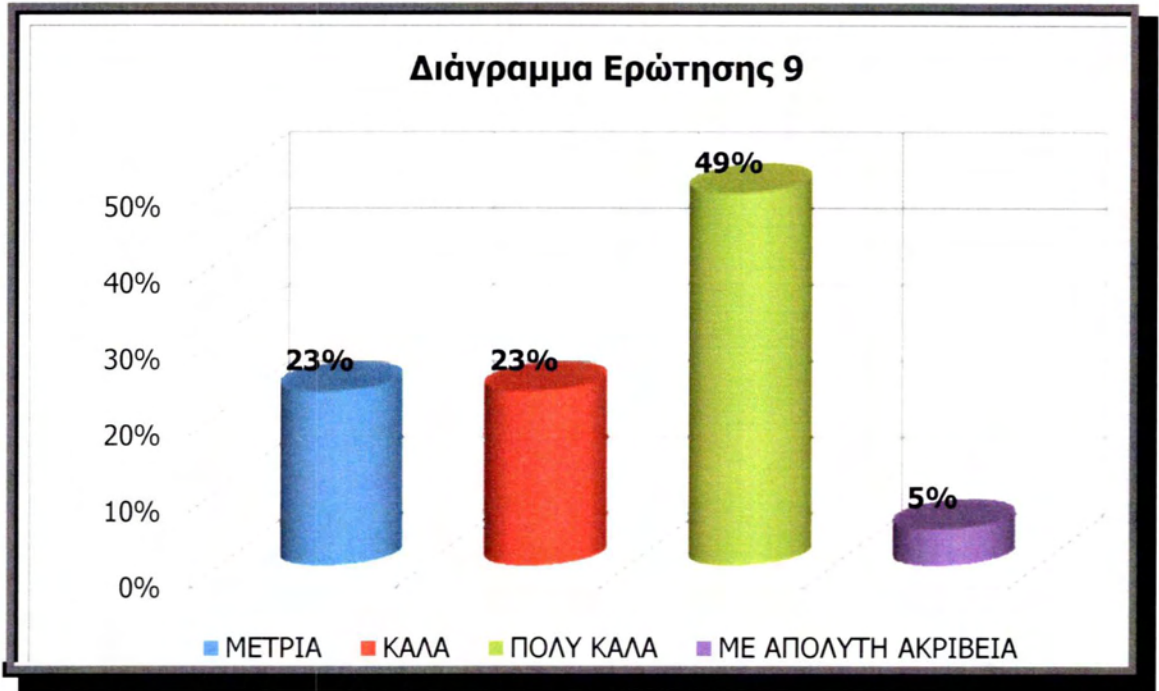

✦ Τα γραφήματα της έρευνας των απόψεων των νηπιαγωγών

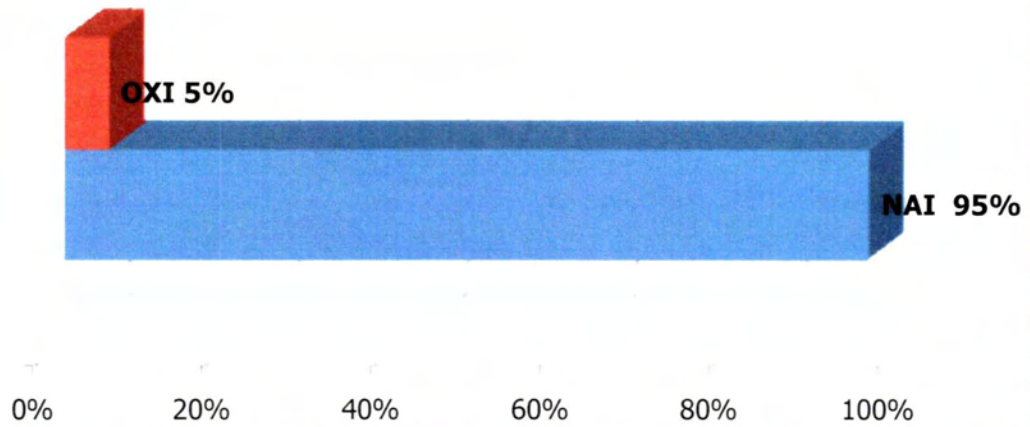

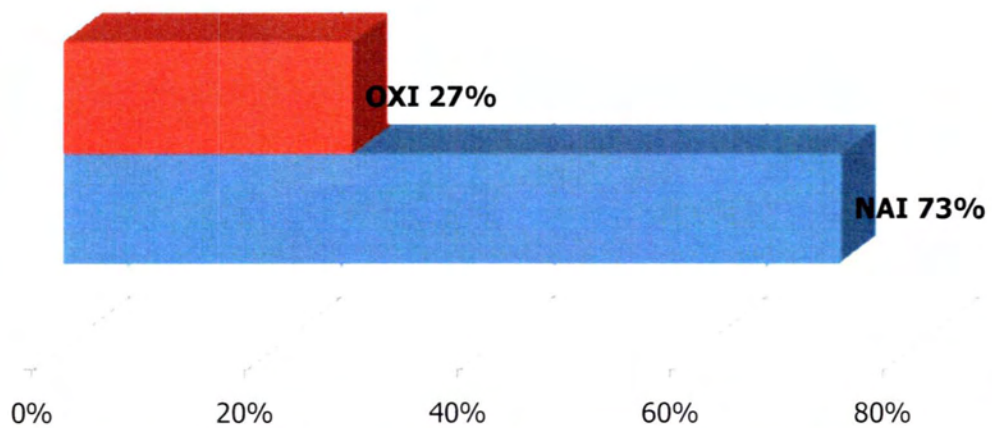

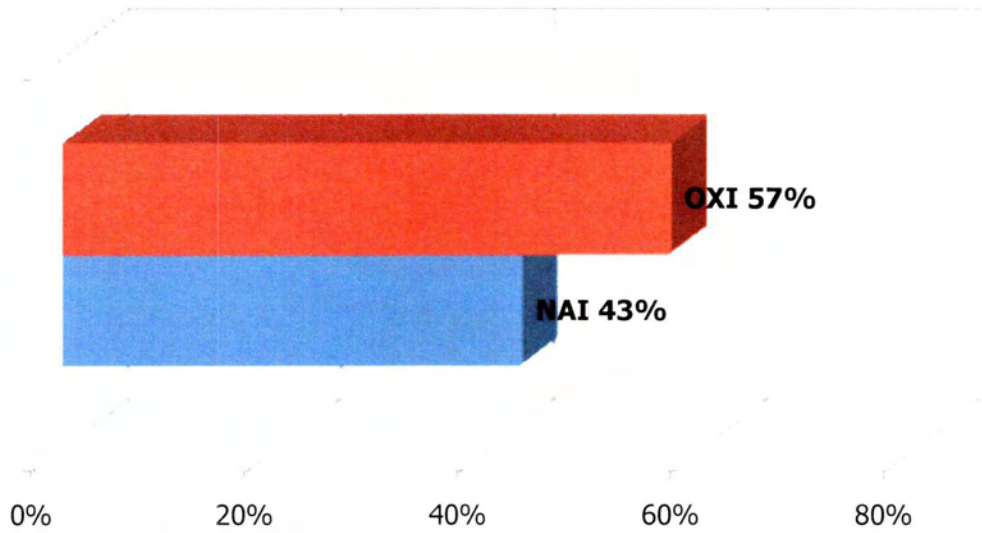
Διάγραμμα Ερώτησης 11

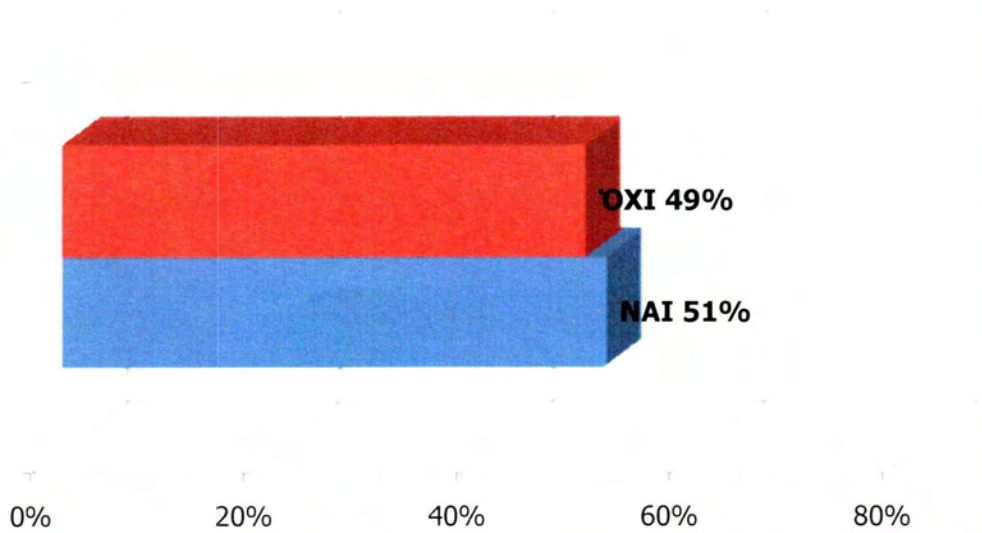
Διάγραμμα Ερώτησης 12

Διάγραμμα Ερώτησης 14

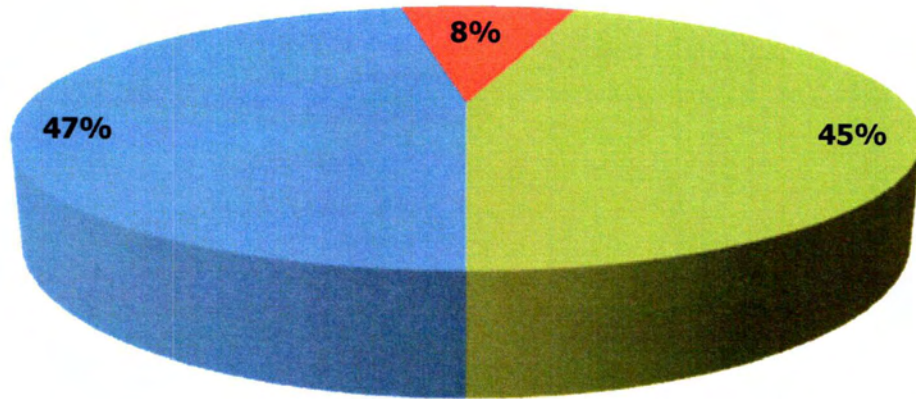

Διάγραμμα Ερώτησης 15

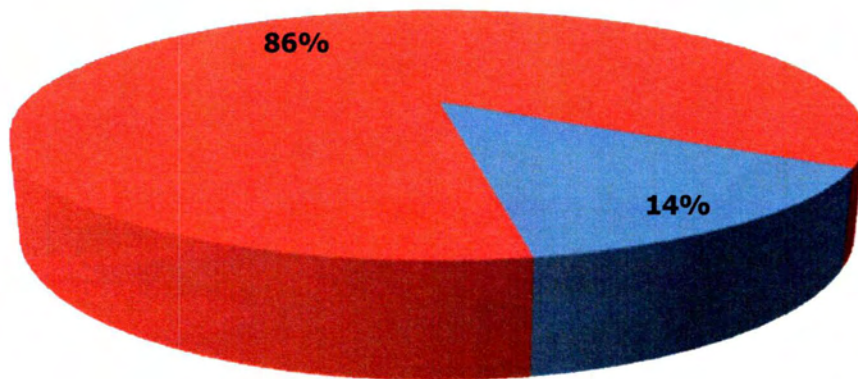
Διάγραμμα Ερώτησης 16

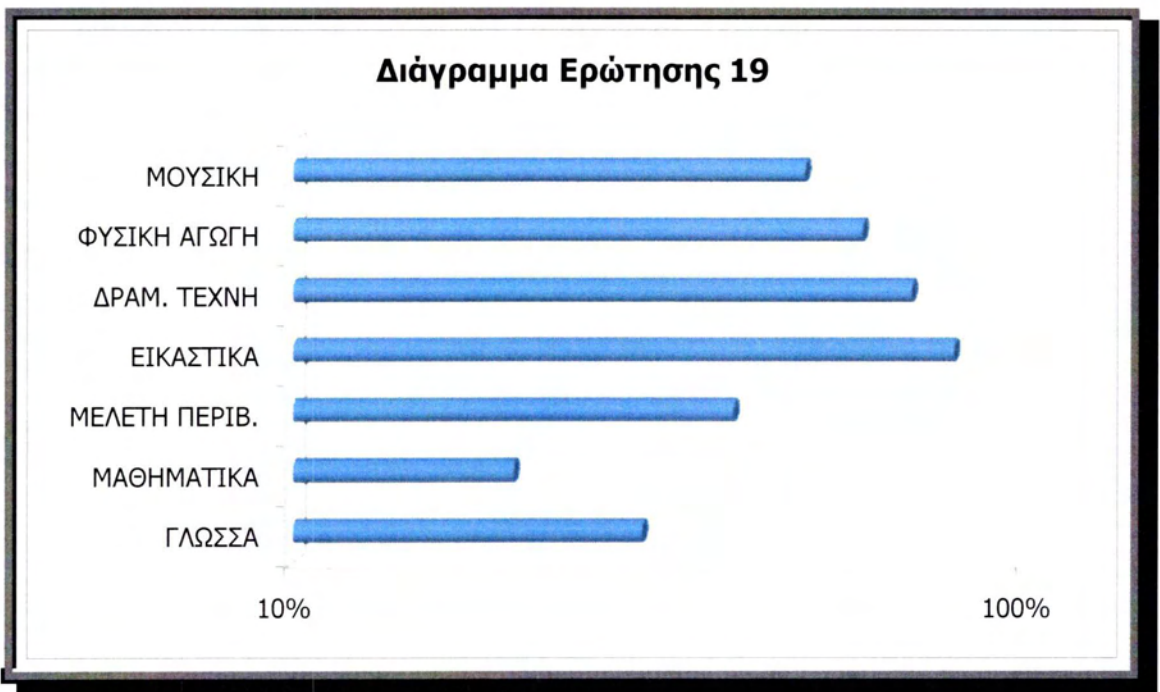
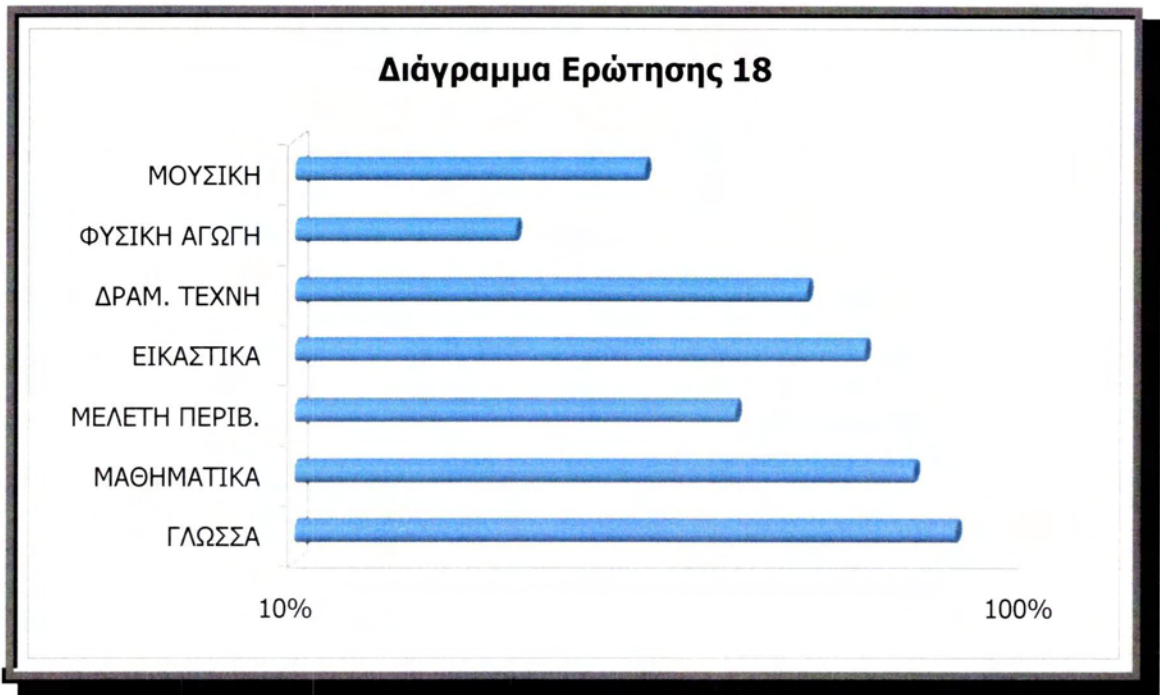
■ A ■ B ■ Γ

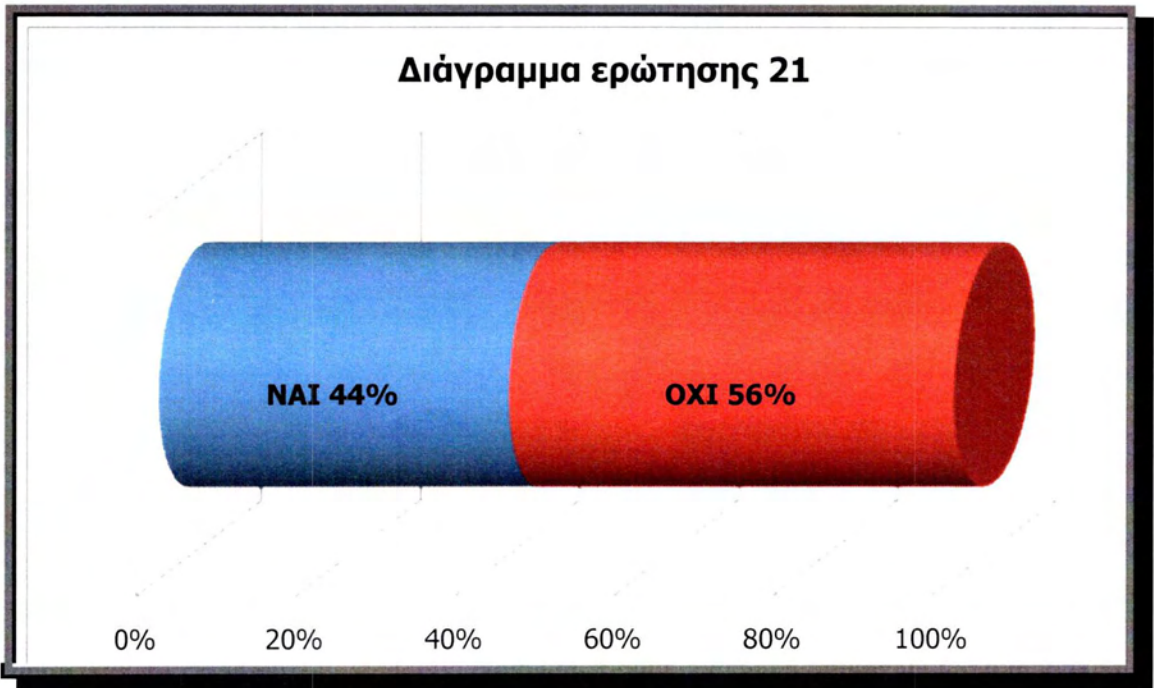
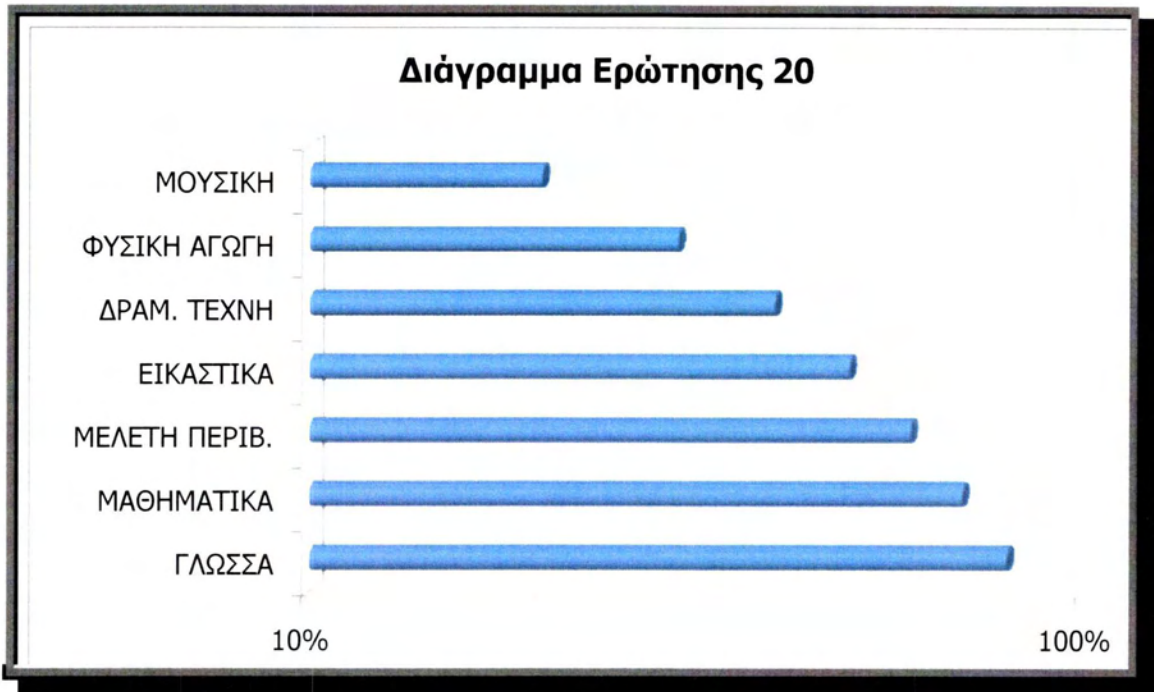

Διάγραμμα Ερώτησης 17

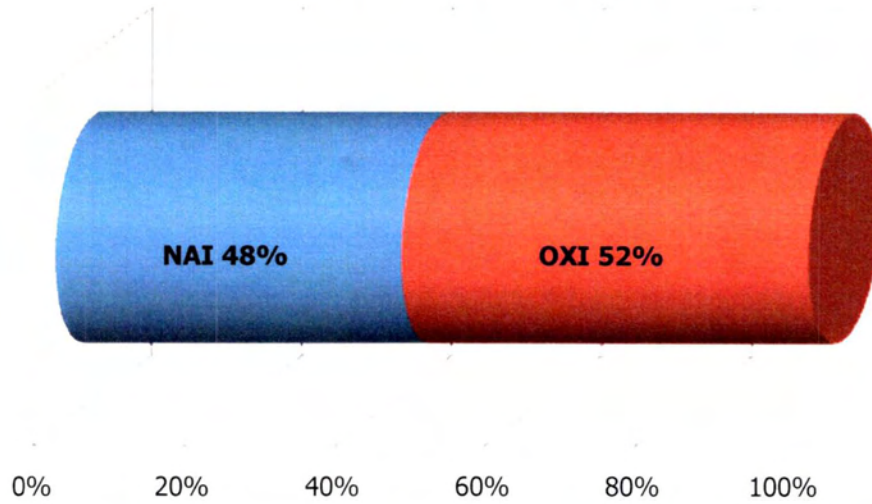
■ A ■ B

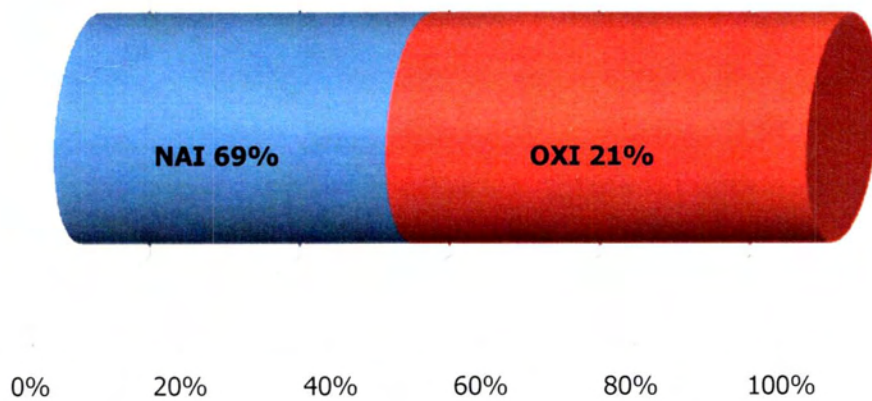

Διάγραμμα ερώτησης 22

Διάγραμμα ερώτησης 24

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

004000105448